

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XV. évfolyam – 2020. szeptember

Képzőművészet

HAJDÚSÁGI NEMZETKÖZI MŰVÉSZTELEP „56+”
KERESZTES ZSUZSA „RONGYKÉPÉSZ” ÚJ KIÁLLÍTÁSA
IN MEMORIAM DEÁK FERENC KÖNYVTERVEZŐ ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ

Margó és vendégség

HAIKU: KÖLTŐI ÉS MŰFORDÍTÓI VERSENY;
BICSÁR VENDEL, FAGGYAS SÁNDOR, PÁVA SZILÁRD, VITÉZ KATA VERSEI;
PINCZÉS ISTVÁN HAIKU-STÍLUSGYAKORLATAI, HOMOVICS PANNA TÁRCÁI;
DETRICH JÁNOS TANULMÁNYA; KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE;
BÁGER GUSZTÁV KÖLTÉSZETÉRŐL: MAGRITTE- ÉS DSIDA-PÁRHUZAMOK

Visszhang és ajánlás

NÉZŐ PONT 100 – REFLEXIÓK; „AJÁNLOTT KÜLDEMÉNY”
FAGGYAS SÁNDORNAK, PAPP ANDRÁSNAK, SZÉNÁSI MIKLÓSNAK;
BÁGER GUSZTÁVNAK, BOTH TEODÓRÁNAK, DEÁK FERENC EMLÉKÉRE,
GERLICZKI ANDRÁSNAK, JÓZSA JÁNOS NAGY LÁSZLÓ-ILLUSZTRÁCIÓJÁRA,
KARÁDI ZSOLTNAK, KENYERES ZOLTÁNNAK, MERCS ISTVÁNNAK,
SZIKSZAINÉ NAGY IRMÁNAK, TAMUS ISTVÁNNAK (A GADE 20 ÉVÉRE)

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

102. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XV. évfolyam; 2020. szeptember
(102. kötet; 75. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

🏠 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható:

Országos Széchényi Könyvtár

Elektronikus Periodika Adatbázisa (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034 (nyomtatott)

ISSN 2677–1535 (online verzió)

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a **163/2314/2/2011.** számon nyilvántartva.

A folyóirat hírlapárusi forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 102. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2020. JÚLIUS 24-ÉN VOLT.

„HARMONIZÁCIÓS PROGRAMOK”

Helyszín: TIT Stúdió Egyesület Székháza,
1113 Budapest, Zsombolyai u. 6.

E-mail: info@tit.hu; **Tel.:** 344-5000; **Honlap:** www.tit.hu

A TIT Stúdió Egyesület (TIT SE) tisztelettel ajánlja honlapját és helyszínét: jöjjön el programjainkra, hívja érdeklődő ismerőseit!

**Ismerje meg és ajánlja:
Gombász Szakkör, Ásványbarát Szakcsoport,
Csapody Vera Növénybarát Kör...
Rátkai Márton Klub, Dunatáj Mozi...
Fedezze fel a világot! Aranykor Jóga...**

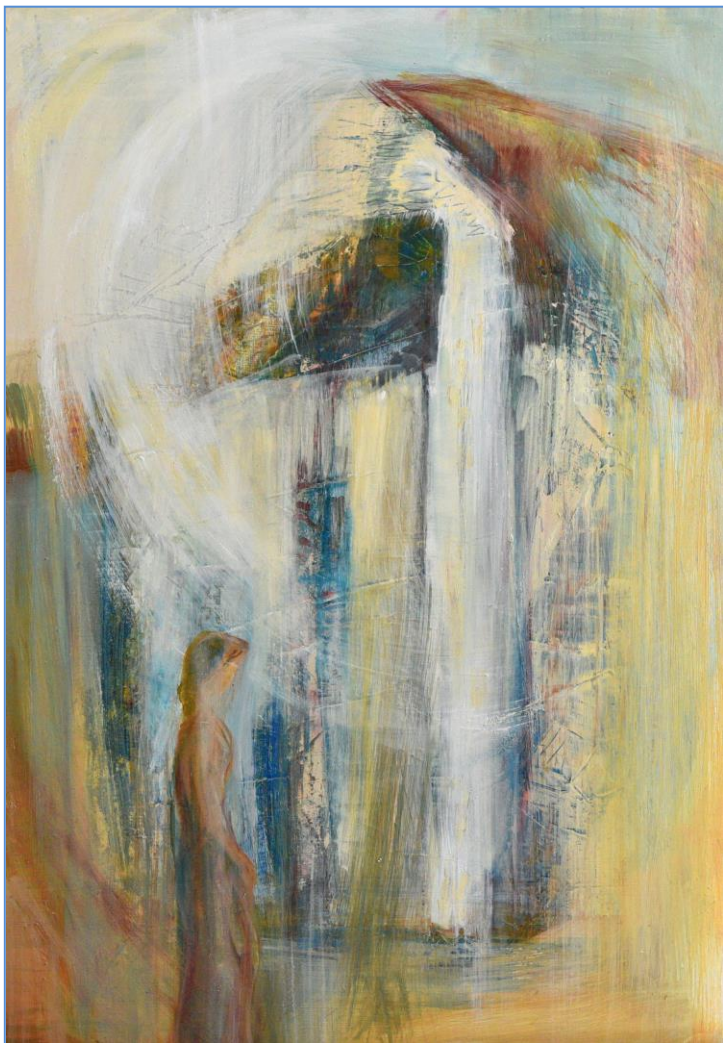
**Csatlakozzon a kiemelt évfordulók megünnepléséhez,
tegyen javaslatokat!
Az előadók, közreműködők ingyenesen válogathatnak
könyvekből, folyóiratokból!**

**Várjuk javaslatait!
Dr. Koncz Gábor igazgató.**

**Az épület lehetőségeinek megtekintése, rendezvényi megállapodások:
Bácsfai Linda rendezvényi menedzser.
E-mail: titstudio06@gmail.com**

Állandó tárlatok:
„A legnagyobb boldogságom, ha másnak tudást és örömet nyújthatok...”
Öveges József (1895–1979) emlékkiállítás

„Ásványok és ősmaradványok...”
A TIT SE Ásványbarát Szakcsoportjának kiállítása

RÁCZ IMRE:
MÚLÓ FÉNY (2020)

GRAFIKUSOK KÖZT

Tamus Istvánnak – A GADE húsz évére

A vonalak hullámozása mindig fölidézi a vizet.
Amikor befagy a tó, és megtörik a jég fölött
a nád: redőiről eszedbe jutnak a hortobágyi
csípős szélből városba úszó lassú éjszakák.

Füred és Debrecen között az alföldi pusztá-
Balatonba vágyad is viszed, mint akinek
álma volt, hogy sok kéz akarja ugyanazt – és
a sok kéz mögött az egyetlen Lelket is hiszed.

A teremtés partján néha magadban állsz meg
– Füred és Debrecen között a messzi csöndbe
nézel. Vésőd nyomán s az ecset végén a tinta-
fényben botorkálva játszó kis hősöket idézel.

Ikrek vagytok mindannyian – és az ikrek úgy
hasonlítanak, mint két dió. A dióhéj mögött
azonban mindig más a bél, a hártya és alak –
eltér a fény, a bú, a kényszer, és más az ázsió.

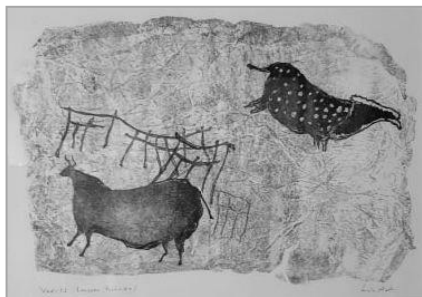
Felnőttetek már, s a felnőttnek is kell a játék,
jobban talán, mint bármelyik kisgyereknek...
Most azt játszod épp, hogy a nádszálon csüngő
apró jégcsapok tavaszi fényben megerednek.

(2020 nyarán)

KÉPES KULTURÁLIS HÍREK

A 20 ÉVES GADE „NULLADIK KIÁLLÍTÁSA” AZ EGRI BOROZÓ GALÉRIÁBAN

Idén húszéves a debreceni Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete. Az ezt ünneplő jubileumi kiállítás-sorozat a járványügyi korlátozások enyhítése után – a virtuális tárlatokat magunk mögött hagyva, május közepén „fizikai” valóságában indult útjára „nulladik eseményként” a Bajcsy-Zsilinszky utcai Egri Borozó Borbarát Bár Galériában. S itt nemcsak a debreceni grafikai tradíciókat őrző-megújító, mára mintegy negyven tagot számláló képző-

művészeti egyesület tagjainak műveiből láttunk válogatást, de megidézték a kollégiumi rézmetsző hagyományokat vagy a balatonfüredi művésztelepeken ápoltságán kapcsolatokat is.

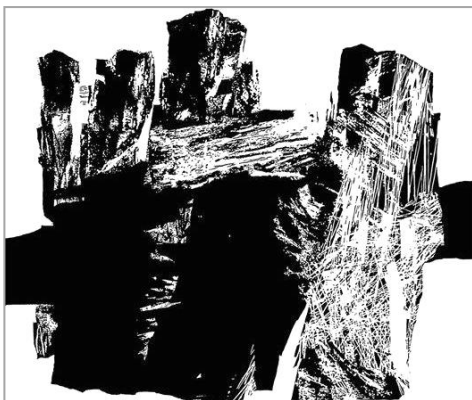
A GADE június 12-étől a fővárosi Bartók Galériában mutatta be azt a három héten át látható gyűjteményes tárlatot, ahol a jelenlegi tagok munkái mellett Burai István festő- és grafikus-

művész posztumusz alkotása is szerepel. A jubileumi rendezvények a tervek szerint ősszel is folytatódhatnak.

VÁLOGATÁS
A GADE TAGJAINAK
MUNKÁIBÓL

BALRA, LENT:
KOVÁCS ISTVÁN
TULAJDONOS

BRASSAI MŰVÉSZETI DÍJAKAT ADTAK ÁT A „BORBARÁT-GALÉRIÁBAN”

A 2004-ben alapított Brassai Művészeti Díjat néhány év szünet után tavaly adták át újra a debreceni Egri Borozó galériájában: Tamus István grafikusművésznak, Arany Lajos művészeti írónak és a művészetpártoló Kovács István tulajdonosnak. A Komiszár János festőművész vezette kuratórium most újabb jelölteket ismert el. A június 18-i díjátadón nyílt meg Rácz Imre *Csend után fény* c. tárlata, illetve Boncsér Árpád szobrászművész mutatta be kisplasztikáit (Boncsér Árpád természetfotó-kiállítását még a nyáron meg is rendezte a galéria). Mellettük a művészetpártolói Brassai-díjat Gaál István, a Debreceni Egyetem matematikus professzora, a KLTE Baráti Kör elnöke vehette át.

A járványügyi korlátozások feloldása utáni első debreceni, a nagyobb nyilvánosságot se kizáró képzőművészeti eseménye – a Medárd hozta esőzések ellenére is – nagyszámú közönséget verbuvált össze. Nemcsak a festészet és a szobrászat, hanem a költészet és a zene is találkozott a rendezvényen, a szintén Brassai-díjas Arany Lajos művészeti író pinceklubban tartott tárlatvezetése pedig művészet- és művelődéstörténeti horizontokat nyitott meg az érdeklődők előtt.

Itt hallhattunk Rácz Imre festményei apropóján a fénykultuszról és a csönd „fénylő távlatairól”; Boncsér Árpád kispasztikáit értelmezve a „létféltés” művészi szerepfeladatairól; s a kettőt összegezve pedig a soha el nem haló reményről.

(Boncsér Árpád nyári fotótárlatáról a *Néző • Pont* következő lapszámában olvashatnak.)

FENT: PROF GAÁL ISTVÁN
ÁTVESZI A BRASSAI-DÍJAT
KOMISZÁR JÁNOSTÓL;

KÖZÉPEN: RÁ CZ IMRE
FESTŐMŰVÉ SZ KÉPÉNEK
RÉ SZLE TE;

LENT: BONCSÁ R Á RPÁ D
SZOBOR-ENTERIÓ RJE

(FOTÓ: PINCSE ILONA)

KONSTRUKTÍV ÉS LÍRAI ABSZTRAKT

*Kubinyi Krisztina kamaratárlatával
nyitott újra a debreceni BothDega
Imbisz Képnézegető Galériája*

Kubinyi Krisztina 2018 őszén jelentkezett az újonnan fölfedezett absztrakt festményekkel, s a karantén után a debreceni belvárosban – júniusban – rendezett kamaratárlata a konstruktív mellett lírai absztrakciós törekvéseiről számol be. A látványfestészettől való eltérés a kendlimajori Ludvig művésztelep (Korbely István vezette) festőkurzusainak köszönhető – az *Ópertencián innen* c. tárlata már ezekről a hatásokról tanúskodott, s most, a BothDega Imbisz Képnézegető Galériájában, az absztrakt kifejezésmód a lírai expresszív elvonatkoztatásokkal társult.

Miként a *Dehír* portálnak nyilatkozta: egyaránt szereti a természet, a fények, a színek játékát, s mostanra (Korbely szavaival) elkezdett „belülről kifelé” festeni. „Míg korábban a látványba igyekeztem belefogalmazni saját érzéseimet, ma már nem a látványt rögzítem, hanem érzéseimből és hangulataimból, lélektörténeteimből, saját meséimből születik meg a látvány képeimen.”

Nem a táj, a tér, a szín, a magasság és a mélység hozza létre a képet, hanem a zenei fogantatású kép teremti meg Kubinyi Krisztinánál a tájat és teret, a szint, a magasságot és mélységet – az óperenciák közötti létezésvalóságot.

BERAGYOGJA A NAPOM...

*Both Teodóra festményéhez
a 2020. évi virtuális
Debreceni Tavaszi Tárlaton*

Beragyogja a napom az éjszakát.
Elképzeltem, hogy
mi szerettem volna lenni.

Bármely évnek bármely évszakát,
s hogyan lehetne egyiket
a másíknak helyébe tenni.

Táncolni szerettem volna a Nappal.
De éjszakáim
mindig hozzám tapadtak.

És sóhajtásaim között néha
még saját izmaim is a fénytelen
mocsárba apadtak.

Most beragyogja napom az éjszakát.
Mocsár és az ég
végül lassan összeolvad.

Ébren álmodni mertem minden
hajnalon – s talán észrevétlenül
kopog be hozzánk a holnap.

KIRAKATTÁRLATOK DEBRECENBEN

A belvárosi üzlethelyiségeket bérbeadó Cívis Ház kezdeményezésére – a *Lépésről lépésre* rendezvénysorozat keretében –, Tamus István művészeti vezetése alatt új elemmel bővül június elején Debrecen képzőművészeti kínálata. A városközpont nyolc (a Piac, Simonffy és Csapó utcákban lévő) üzlethelyiségének kirakatában, a nyári hónapokban nyolc képzőművész alkotásait is megtekinthetik a járókelők. A művek minden hónap első hetében cserélődnek, a rendhagyó művészeti szemlén Wrábel Erzsébet, Tamus István, Kónya Ábel, Máthé András, Józsa Poppea, Grella Alexandra, Szabó Károly, László Ákos munkáival ismerkedhettek az érdeklődők.

A KIRAKATBAN: TAMUS ISTVÁN
GRAFIKÁJA (FOTÓ: KANDERT
SZABOLCS; FORRÁS: DEHIR.HU)

TRIANON ANZIX: SZÁZ KÉP – SZÁZ MONDAT

Sárkány Győző kiállítása és albumbemutatója

Parázs az idő hamuja alatt címmel mutatta be a *Bárkaonline*-on Sárkány Győző új, *Trianon anzix* c. (június 4-én az A38 hajón, majd a pesterzsébeti múzeumban és a Széphárom Galériában kiállította) anyagát és a tárlathoz megjelent albumot Cs. Tóth János művészeti író. A 100 rajzhoz Szerényi Gábor grafikus, művészeti író fűzött ihletett 100 mondatot (a felépítés rokon a reformáció 500. évfordulójára készült, 50–50 rajzot és gondolatot párba állító *Bálványok bukása* c. sorozattal). Demeter Szilárd író, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója *Bevezető gondolatai*-ban, Cs. Tóth kiemelésében olvashatjuk: „A centenáriumi számvetéskor nem azt kell néznünk, ami van, hanem úgy kell összehoznunk a dolgainkat, ahogy azoknak lenniük kell. Nem a tudományos vagy a filozófiai, hanem a művészi igazságra van szükségünk. Megismételni a teremtésaktust amúgy is magyar módi, az elmúlt bő ezer esztendőben sokszor megcselekedtük már az evilági lehetetlent.” Majd Kriza Zsigmond kulturális menedzsert idézve: „Sárkány Győző a vizuális alkotóművészet

SÁRKÁNY GYŐZŐ AZ ALBUMOT BEMUTATÓ JUHÁSZ ANNA IRODALMÁRRAL AZ A38 HAJÓN; KIÁLLÍTÁSI ENTERIÓR (FORRÁS: BÁRKA-ONLINE; FACEBOOK)

eszközeivel lelki értelmezést ad, mellyel ráébreszt bennünket a nemzeti érzelmek és az emberi lélek egyetemességének kapcsolatára.”

Cs. Tóth János – az egységen belül – háromféle szerkesztésmódot emelt ki: „egyszer a fekete-fehér rajzokon a kereten belül van a főmotívum, máskor imaginárius térben vannak figurák vagy sötét háttér előtt jelennek meg különböző attribútumok társaságában. Izgalmas megoldásként fedezhetjük fel azokat a háttereket, melyek könnyed, lazúros kézmozgással jöttek létre az alkotói folyamat során. A gesztus hevületével szólnak hozzánk grafikái. A vonal meghajlik, megtörik, oldalra csúszik a motívum, csak azért, hogy egy másik sarokban valamilyen ellentéppárral tartsa egyensúlyban a képet. Érzékeny, miniatűr világokat sűrít egybe a lapokon. Semmi sincs megregulázva, minden a saját valóságából, toposzából kinövő, de azon túlmutató. Síkban lévő lapokról beszélünk, mégis minden mű gondolatilag többszörösen rétegződik, szinte a térbe kívánczik és egy önálló novella ígéretével felér. Szokatlan nézőpontokból, jelennek meg nála azok a motí-

vumok, amelyeket saját univerzumában alkotott. Így fedezhetjük fel a korokon és tereken át bujkáló szálakat. Megtapasztalhatjuk, hogy a felszín alatt ellentétes, más tartalmú rétegek húzódnak meg. Nincs állandóság, semmi sem egyértelmű, mert minden átfordulhat a maga ellentétébe, majd vissza. [...] Sokszor nem tudjuk, hogy a világot kik mozgatják [...] Sárkány Győző ezért az egész emberi létezés időtől független természetét fogalmazza meg lapjain”, melyek tele vannak szimbolikus, szürreális motívumokkal (kedvelt allegóriája az álarc vagy a maszk, a hazugságok és hamisságok mindennapos kelléke); „összetorlódnak a korok”, gondolatok és történetek – azok „pillanatnyi állása bármikor megváltozhat”...

A kurátor és a kötetet szerkesztő D. Udvari Ildikó művészettörténész szerint Sárkány „nem a reményvesztettség apoteózisát szándékozik megrajzolni, hanem a mai ember szempontjából közelítve szemléli azt a történelmi drámát, melyet az elmúlt száz évünk alatt sokféleképpen értelmeztek, magyaráztak, újragondoltak. A tragédia legbelső érzelmi magját, a számtalan variánsokban megnyilatkozó emberi lét és sors közösségében fedezi fel. Nem vállalkozik magyarázatokra, értelmezésekre csak számtalan ma is aktuális kérdést tesz fel a szemünk előtt lüktető fegyelmezetten átgondolt ám mégis szürrealisztikusan szabad ívű rajzfolyamban” – idézi Cs. Tóth János.

SÁRKÁNY GYŐZŐ TRIANON-GRAFIKÁIBÓL

A DÉRI MÚZEUM VIRTUÁLIS TRIANON-TÁRLATA

„Nem kell beszélni róla sohasem. De mindig, mindig gondolkunk rá.” – Juhász Gyula
Trianon c. versének két kezdősora lett a „Trianon 100 emlékiállítás Debrecen” virtuális tárlat főcíme és vezérgondolata.

A Déri Múzeum június 4-én „megnyílt” tárlata csak a virtuális térben létezik, a különleges kiállítóteret egy program segítségével alakította ki a múzeum három munkatársa: Korompai Balázs, Ősz Attila és Váradi Katalin. A „barangoláson” túl a látogatónak lehetősége van vezetett útvonal bejárására. Főként Trianon debreceni vonatkozása áll a középpontban, de a három egységből álló anyag országos kitekintést is kínál. Az első egység a gazdasági, társadalmi, kulturális veszteségeket veszi számba, majd a két világháború közötti Debrecen sorsára tekinthetünk rá, a harmadik rész pedig a *Magyar Fájdalom Szobra*nak történetét mutatja be a

felállításától napjainkig. Térképek, archív fényképek, szöveges vezetők egyaránt segítik az eligazodást, a kiállítás versek, interaktív elemek is színesítik. Az „Együtt vagyunk Debrecen!” program tárlatára a Déri téren felfestett sárga körök egyikében lévő QR-kód leolvasásával, valamint az online térben is „eljuthatunk”.

(Forrás és útvonal:

https://artkalauz.hu/megnyilt-a-deri-muzeum-virtualis-trianon-tarlata/?fbclid=IwAR1RCS-EZcdLY-loLxvbvcuupPl_OiJitrGdWS8E4H76lJwb9leVxpsecuWI)

A MAGYAR FÁJDALOM SZOBRA AVATÁSI ÜNNEPSÉGE HABSURG JÓZSEF FŐHERCEGGEL; BALRA, FENT: EMLÉKEZZÜNK NAGY MAGYARORSZÁGRÓL (A PESTI HÍRLAP SZÍNES TÉRKÉPMELLÉKLETE)

TARPAI ÁLOM – AVAGY A LEGENDA SZÜLETÉSE

Ünnepélyes keretek között június 20-án leplezte le Szécsi Szabolcs, Tarpa nagyközség polgármestere és Gonda Zoltán debreceni festőművész az alkotó ajándékát, a *Tarpai álom (avagy a legenda születése)* című pannó-triptichonját az önkormányzat épületében.

A II. Rákóczi Ferenc fejedelem és a tarpai talpasok vezére, Esze Tamás alakját megidéző, egyenként 100x50 cm-es két oldal-szárny és a 100x100 cm-es középponti jelenet az 1703. június 15-én kezdődött szabadságharc évfordulójára készült el (ekkor egyesültek a később brigadéroszá kinevezett Esze Tamás vezetése alatt a magyar és ruszin parasztsapatok).

SZABÓ ANDRÁS
BAKELIT-CSENDELETE
(LEMEZ, OLAJ, 2020)

ELŐ A BAKELITTEL!

A régi bakelitlemezek divatja nemcsak a zenehallgatásban fedezhető föl az ingyencíklésűeknél – hiszen még a barázdák sercegésének is autentikus bája van –, de az ötletek szinte kimeríthetetlenek: ugyanúgy készíthető belőle női hipszter táska vagy gyümölcstartó tál, mint könyvtámasz, papírtartó vagy virágcserep. Sőt, még kép is – és ezen buzdult föl a debreceni Szabó András festőművész, aki bizonyára látta a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep néhány évvel ezelőtti aktuális projekt-munkáját: minden résztvevő bakelitlemezeket festett, saját stílusában fogalmazva át a barázdákat. Újabb sorozatából Szabó András két munkáját küldte el: szakrális kompozíciója mellett egy virágcsendéletet (lásd a fenti reprodukciót). A lemez által kínált forma már eleve más keretek közé emeli a művészi megfogalmazást, s pontosabb talán, ha a keretnélküliség, a folyamatos körforgás mozzanatát emeljük ki itt. A lemezfaktúra további lehetőséget kínál az anyagkezelés szempontjából, a bakelit tárgyvolta pedig szükségképpen beépíti az eredeti funkciót a művészi jelek hálózatába. Ami a Columbia Records-nak köszönhetően először 1948-ban szólalt meg (s az első sztereo lemezek 1958-ban kerültek forgalomba), most látvánnyá is válik. A Madonna a gyermekkel áhítatos mezőkből lép elénk, a virágcsendéletben pedig nemcsak a virág csöndje, hanem a virág élete is meg tud szólalni...

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

GELEJI KATONA ISTVÁN

díjnyertes Macuo Basó-haikufordításai

Online haikufordító versenyt hirdetett Macuo Basó (1644–1694) japán költő tiszteletére májusban a debreceni Méliusz Juhász Péter Könyvtár újkerti fiókkönyvtára, illetve a Tojama–Debrecen/Hajdú-Bihar Művészeti Csereprogram Társaság irodalmi szekciója. Mintegy 150 pályamű érkezett be, a legjobbak kötetben is megjelennek, és november 3-án, a Japán Kultúra Napján a Debreceni Színjátszó Stúdió tagjainak tolmácsolásában el is hangzanak.

Macuo Basó *Tó* című versének magyar fonetikus átírása és nyersfordítása a következő:

*Furu ike ja –
Kawazu tobikomo.
Mizu-no oto.*

*Régi tó –
Béka beleugrik.
Víz zaja.*

(8001)

Ezeréves tó –
Béka ugrik, hallani:
gyűrűzik a víz.

(8006)

Ezeréves tó.
Béka elrugaskodik.
Megcsobban a víz.

(8002)

Múlt idők tava –
Béka ugrik hirtelen.
Halk hullámverés.

(8010)

Rege-rejtő tó –
Béka készül ugrani...
Hangot ad a víz.

(8003)

Múlt idők tava –
Béka ugrik hirtelen.
Halk hullámzene.

(8012)

Tómatuzsálem –
Béka ugrik bele most...
Megcsendül a víz.

VÁLOGATÁS A HAIKUFORDÍTÁSOKBÓL

PÉNTEK IMRE

Rekken az ó tó,
tánccal hívja a békát.
Toccsan a vízben.

TÓTH KÁLMÁN

Ódon víztükör...
Béka dobbant, elmerül,
Lecseng a „vízhang”.

PETZ GYÖRGY

Tó, tó, tavunkba,
Beleugrik a béka,
Meggzólal a víz.

VANKUCZ JÓZSEF

Nagy idők tava –
Elugrik a vén varangy.
Halk vízcsobbanás.

SZABADI ANNA

Ősi tavacska
kristálytisza víztükrét
béka töri meg.

BÁRSONY ERZSÉBET

Mindétiglen tó –
Béka teste megfeszül.
Víz zaja lecseng.

Remekbe szabott fordításverziókat készített Pinczés István Jászai- és Uchimura-díjas rendező, az egyesület elnöke, a japán kultúra nagykövete is, versenyen kívül pedig kiváló stílusgyakorlatokat olvashatunk tőle.

PINCZÉS ISTVÁN haikufordításaiból

Matuzsálem tó –
Béka ugrik bele épp...
Halk vízcsobbanás.

Vén-vén víztükör –
Béka elrugaskodik.
Megcsobban a víz.

Vénséges vén tó –
Varangyosbéka ugrik.
Csobban. Vízgyűrű.

Ezeréves tó.
Béka lendületet vesz.
Elcsitul a víz.

PINCZÉS ISTVÁN stílusgyakorlatai

Hájjánosos

Poshadt pocsolya.
Belerongyol egy varangy.
Annyi, csak egy places!

Áporodott tó.
Kurva béka belezúg.
Befröccsen a lé.

Kacsópongráulós

Kék tó, tiszta tó,
melybe a béka ugrik.
Életvíz árad.

Weöressándoros

Öregapó tó.
Brekibéka beugrik
Plotty! – mondja a víz.

Kosztolányidezsős

Rege-rejteg tó!
Oly elbájoló
e kacsáúsztató
kacsa úszta tó.
Béka teste lebegőben
száll este a levegőben.
Minden élő állat alszik:
egy csobbanás hangja hallszik...

Versenyen kívül – VITÉZ FERENC haiku-variációi

„*Furu ike ja –
Kawazu tobikomo.
Mizu-no oto.*”

I.

Ha béka volnék,
öreg tóba ugranék;
csönd lennék – s zaj is.

II.

Csurig ez a víz –
Belefut a brekegés.
Mizu', no, te Tó?

Fura színe van –
ravaszul oszon a test,
kifutok, ohó!

III.

Kuruttyol régen
a tó – benne egy béka-
ugrás zaja bűg.

Öreg ez a tó –
Mennyi békabrekegés
merül a csöndbe!

A régi tóba
béka lába beleér –
alig hallani.

IV.

Egy ősi tóba
tegnapi béka ugrik –
zaját most hallod.

A tó csöndje most
hirtelen zajos béka-
emlék. – Fojtogat.

Ha te vagy a tó –
minden emléked béka,
s fodrod felsikolt.

Csupa ikés-rag –
kamikaze-unka folyt
beléd: a Tóba.

V.

Wudu-idea:
tavaszodom ide, hol
kifut az oda.

Brekeg az idő –
valami megzavarta
az öreg tavat.

Békacsobbanás –
a régi tóban a víz
most megharagszik.

Lopakodom én,
mint egy béka – ugrani
fogok a vízbe.

Harakiri-éj:
véres béka-kimonó –
a víz kimossa.

Pótversek

(In memoriam Macuo Baso)

(...)
béka a tóban –
nem emlékszik senki már
hogy ugrott bele...

(...)
a tó zaja most
átalakult hajnalfény-
színű csöndekké

(...)
beregí vizek –
estére zajos békák
ugranak bele

(...)
ha már semmi sem
olyan, mint régen – a víz
sem lesz ugyanaz

(...)
megpróbáltál víz
helyett a béka lenni –
s ugyanaz lettél...

„A MITIKUS VILÁGKÉP MŰFAJA: A HAIKU”

Szepes Erika *Tizenhét szótag* című esszé- és elemzőskötete lassan egy évtizeddel ezelőtt (2011-ben) jelent meg, s abban több átfogó tanulmány foglalkozott a japán verssel (*A japán moraszámláló vers formái – a haiku; Haiku: egység – teljesség – magány; Ezredvégi önracképünk: a haiku*); illetve több kortárs szerző haiku-világát értelmezte (Bíró József, Nagy Zopán, Sebők Éva). A kötetet *Utassy József, a formaművész* c. tanulmánya zárta, ahol a hold-motívumot önracképként, költői alteregóként mutatta be. Ez a mitológéma (a mítoszteremtő Utassy-líra változatlan magva) szervesen mutat a mitikus világkép számára legautentikusabb formája s műfaja, a haiku felé. Szepes Erika a következő tanulmánykötetében (*A mocskos mesterség – gondolatok a paradigmaváltásról*, 2012) is szerepel ez az Utassyról szóló írás, ám jelentősen kibővítve azt, tárgyalva például a klasszikus formák (így a Balassi-strófák), illetve ritmusválasztásai szakrális előképeinek vagy az időmértékes és ütemes (szimultán) formák jelentésalkotó szerepét.

Egy gondolatidézet erejéig maradjunk azonban az Utassy József költészetében meghatározó haikunál! – A magyar haiku több jeles alakja teszi a műfaj szerves részévé a filozófiai elmélkedést, a keleti és nyugati világszemlélet ötvöztetését, illetve megjelenik a groteszk filozófiai humor is, ám „csak a legkritikább esetben történik kísérlet egy sajátos magánmitológia létrehozására – ez Utassynak a haiku 17 szótagjában tökéletesen sikerült”. Szepes Erika az évszakszó jelenlétére a Március-mítoszt idézi, a „magánmítoszt” pedig a főntebb említett Hold-mitológéma elemei építik föl. Ebben az attitűdbeli dac ugyanúgy helyet kap, mint a történeti-politikai utalások „rejtélye”, de még a tájélmények „honosítására” is alkalmas a mítosz.

Utassy haikui legtöbbször nem önállóan, hanem párversekben és füzérekben kapják meg szerves jelentésüket – így bontakozhat ki a szabadságvágy és a bánat, egy-egy cikluson keresztül jut el a költő a táj és ember összetartozásától a komoly társadalomkritikáig, mint például a *Télészakai séta* című füzérben:

A téli éjben
süt a hideg a falból.
Nincs menedékhely.

Igazoltatják.
Bunda zaciba téve.
Vacog szegényke.

Nézd azt az embert!
Álma fűti a vagon.
Arca csupa gond.

Ó, pályaudvar!
Óvd a hidegtől, véd meg
minden szegényt!

Mert itt az időt
ím, egy féllábú férfi
mankója méri.

S a váróterem
homályából panaszlón
fölsír egy asszony.

ÚJKERTI HAIKUK – KÖLTÉSZET NAPJÁRA (ONLINE)

Hatodik éve írja ki a debreceni Újkerti Könyvtár költészet napi haikuíró versenyét – az idén azonban a körülmények csak az „online fesztivál” lebonyolítását tették lehetővé, a zsűri mellett az olvasók is a közösségi oldalon szavazhattak a haikukra és haigákra. Alább a díjazott munkákból adok közre egy csokrot.

SZABÓ EDIT IRMA (I.)

Félszeg ökörnýál
must-illatú délután
pók hintáján leng.

Sáros léptű ősz
szellemek éjszakáján
tökballedát ír.

Hárfa húrja peng,
ünnepváró fehérben
hócsipke zizzen.

Villámpatkókkal
viharlovak vágtnak,
rúgnák az eget.

ANDICS ÁRPÁD (II.)

Harmatcsepp hajlít
hamvas harangvirágot
hűvös hajnalon.

Hazudós Tavasz!
Az éjszakai fagynak
bontasz virágot!

FÖLDI ERZSÉBET (III.)

Köveid gyűlnek
halomba. Súlyuk lehúzó -
ne vidd egyedül.

Rövid szöveges
vevőkészülék, áram
alatti terek.

FEJÉR TAMÁS (III.)

Otthon kiszabott
börtönöd oltalmában
nem kopog halál.

Tavasz elárvult
rügyeit nem láthatják
megvakult szemek.

Éjjel jött a Hold,
mosolyod kámforának
hazudva magát.

Belém lapozva
ismerd fel betűimben
tintád örökét!

SZABÓ ESZTER HELKA (IV.)

Karantén

Meggyfa-menyasszony
fátylán szellő szaladgál.
Nem ölelhetsz meg.

Istentisztelet

Onlajn oltárról
konokon néz rám a hit.
A csend hangja ez.

BALLA ZOLTÁN (V.)

Tavaszi álmom
ringó rügyeket pattint –
rózsa az arcod.

Pacsirta fütyönt,
barna buzogány duzzad –
buja a tavasz.

Méhek zümmögnek,
méz fénylik az ajkadon –
csókodra vágyom.

A zsűri pontszámai alapján a haiga-pályázaton hármas holtverseny alakult ki – mindhárom szerző munkáit közöljük.

ZSATKOVICS EDIT

Mondd, milyen nyarat
ígérsz, te Janus arcú,
maszkba bújt tavasz ?

TORDAI KITTI

Eltakar a maszk.
Nincsen virágillat-ár.
Más ez a tavasz.

ANDICS ÁRPÁD

Rügy voltam. Tiltott
kíváncsiság feszített
vakító fényre.

VITÉZ KATA versei

TÜNDÖKLŐ MESÉKBEN...

Karcolt tükörben az arcod most elmerül,
a nap lemenőben – könnyed hull legbelül.
Védelvezón tartom érted két kezem –
tán a balszerencse óvatlan elkerül.

Fájó szívekből a vér már nem csöppen el,
pelenkás gyermek ki bennünk értünk felel.
Vigaszul megtoldom még egy szép mondattal,
hátha majd a szavak egészben nyelnek el.

Kérésre kakasszó, aludni nem lehet.
Gyémánt magány lebeg poros delek felett.
Tündöklő mesékben mindenhol ott a fény,
mégis felbukkannak baljós ígéretek.

ÓRÁK

Kattan az óra,
a szemhéj lecsukódik, a rózsa-
vadász egy árnytól
menekül.

Kattan az óra,
és a neved van a vérvörös égre
leróva – a holnap vár
egyedül.

Kattan az óra,
s az őszben a róka felfut a dombon –
nyár van azóta, víz cseppen
a fénybe.

Kattan az óra,
öregsünk, eltűnik a föld is alólunk.
És a kezed már beleillik
az enyémbe.

(2020. április 23.)

Vitéz Kata 14 évesen, a debreceni Dóczy-gimnázium 7. osztályos tanulójaként vett részt azon a (közel hatezer levelet és nyolcezer verset eredményező) pályázaton, amelyet a Kossuth Rádió, a Magyar Írószövetség és a Petőfi Irodalmi Múzeum indított el a Költészet napján, április 11-én, és amelyhez az Anyanyelvápolók Szövetsége is csatlakozott.

A zsűri május 31-i döntése alapján Vitéz Kata bekerült az amatőr kategória legjobb 5 versírója közé, és elnyerte az Anyanyelvápolók Szövetségét a zsűriben képviselő Pusztay János egyetemi tanár által felajánlott 25 ezer forintos különdíjat is – így az Ő verseivel is találkozhatnak a hallgatók az MR1 Kossuth Rádió műsoraiban.

A nyerteseket a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Petőfi Irodalmi Ügynökség még ebben az évben Kárpát-medencei bemutatkozó körútra viszi.

(Kata első verseskötete 2017-ben jelent meg – Álom és valóság címmel. A fiatal szerző új kötetének kiadása [válogatott munkák az első könyvből, illetve a 2017 és 2020 nyara között keletkezett új munkákkal] az idén ősszel várható. A Néző • Pont várja az előrendeléseket a kötetre.)

HOMOVICS PANNA írásai

A KÉT KIS NYÚL

Két kis nyúl ugrándozott keresztül az erdei tisztáson, majd kergetőzve tűntek el a bokrok között. Egy közeli házból zeneszó hallatszott ki, bált tartottak. A párok önfeledten táncoltak a fényben úszó teremben. A fiatalok nyüzsögve évődtek, némelyek búgtak, akár egy gerlepár. Kint már madárdal szólt, mikor a báli nép, kecsesen s vidáman körtáncot lejtett a parketten. A természet ébredezett, a hajnal arany fénnel vonta be a fák ágait. A kastély lassan elcsendesült, s ebben a nyugodt csöndben, hol a zaj s a mámor már nem tom-pítja az érzékeket, két kósza szív egymásra lelt. Lett is hamarosan lakodalom – hatlovas hintó száguldott végig a falun. Nászútra vitte az ifjú párt, kiknek útja az erdőn keresztül vezetett. Meglátták azt a két kis nyulat, akik épp meg-int a mezőn hancúroztak, s szívüket hirtelen békesség szállta meg a két ártatlan állat láttán. Mikor közelebb mentek hozzájuk, a két tapsifüles nem szaladt el, kíváncsian tekintgetett az idegenek felé.

A házaspár befogadta a két kis állatot, nem szerették volna, ha a ragadozók martalékává válnak. S ekkortól csak „a nyulas pár”-ként emlegették őket, akik békésen, egymást szeretve, ám gyermek nélkül öregedtek meg.

A MI ÖRÖK KINCSÜNK

Egy tavacska peremén állok, tőlem balra vízcsofogás hallatszik, arra nézek, egy vízesést pillantok meg. A cseppek egy keskeny résen, szaporán zubognak a mélybe. A tó mögött jókora sziklahasadék tátong, mintha csak arra várna, hogy elnyelje az embereket. Sötétsége és mélysége bizalmatlanságot sugároz, ugyanakkor árnyékot is nyújthat egy forró nyári napon. A víz másik, zombékosabb oldalán, egy bokron sárga virágok nyiladoznak. Mámorító illatuk az egész tisztást betölti. A nap még alacsonyan jár az égen, s bár nemrég pirkadt, bőröm már érzi meleg simogatását. A víz csobogását egyszer csak madárdal töri meg, ekkor pillantom meg a mögöttem álló fán éneklő cinegemadarat. Hirtelen megriad, és a langyos tavaszi szellő kíséretében eltűnik az égbolton. Hirtelen ürességet érzek a bensőmben, ráeszmélek, minden gazdagságom ez a cinegemadár-dal volt. Hiába birtokol az ember nagy vagyont, a természet szépségeit lehetetlen megfizetni. Hazafelé a szívembe

szomorúság költözik, hiszen annyi ember pusztítja értelmetlenül a természetet, a mi legértékesebb kincsünket.

Mikor azonban otthonomhoz érek, fületem ismerős dallam üti meg. Cseresznyefámon, mint a remény hírnöke, ott dalol a kis cinegemadár.

A FÁRADTSÁG NEM PUSZTÁN KÍN...

Fáradtságot érez. Izzadságcseppek csordulnak le a homlokon. Egészen le az ember tüdejébe – mintha milliónyi kis tűt szurkálnának bele –, és még mindig van felfelé. Az ösvény mindkét szélén házikók állnak, az aranyló nap fényárral borítja be a cseréppel borított tetejüket. Emberek jönnek-mennek, teszik a mindennapi dolgukat. Néhányan észreveszik az út szélén megpihenőt, mások csak elrobognak mellette. Egyik kertben kutyák ugatnak, a másiktól kakaskukorékolás és a tyúkok kotkodálása szűrődik ki. A szűrés csillapul, ideje körülnézni. Innen fentről a völgyben álló fák, mint apró fűszálak látszanak csupán, az égen néhány kósza madár repül élelem után kutatva. Az idő tiszta, egy felhő sincs az égen. A levegő olyan friss, hogy már-már harapni lehet. A szűrés végleg abbamarad, és a tüdő megtelik oxigénnel. A természetjáró új erőre kap, szeme előtt ismét a cél lebeg. Tovább megy, s arra gondol, ez a fajta fáradtság jó. Kimerítő ugyan, ám mégis boldogságot okoz, mert új jelenségeket tapasztalhat meg általa, és olyan dolgokat láthat, amiket más körülmények között nem.

Eddig azt hitte a fáradtság csak kín és szenvedés. Ez a fajta fáradtság azonban más, ez öröm.

SZIVÁRVÁNY

A várost fehér, tiszta hó borítja be. December van. Egy elhagyatott utcasarokban egy mosdatlan hajléktalan fekszik, elhanyagoltan, szegénységben. Valaha sok pénze volt, és munkája, ám túlhajszolta magát, nem törődött a családjával, - tulajdonképpen önmagával sem - s végül mindenét elvesztette. Most itt didereg a hideg földön, s az elmúláson mereng. A másvilágon és a vallásokon. Nem hívó ember, s ezeknek a hiteknek a sokszínűsége, különbözősége megrémíti őt. Nem tudja, melyik istenben higgyen. Hirtelen egy szivárványt pillant meg az égen – hallucinál –, tövében már a várva várt kincset reméli, melyet a régi mesékben a felfedezőkhöz nehéz kalandok és próbatételek után találtak csak meg. Föltápaszkodik a hóról, elindul a vízió felé, már a

nyereséget áhítja, siet, úgy érzi, versenyt fut az idővel. Odaér a szivárvány végéhez, győztesnek képzelvén magát, úgy érzi ismét ő az első, a pénz, ez a szivárványívben önmagát átmosó maszat, majd mindent megold. Teste elgyengül, hirtelen erőtlenné válik, óvatosan egy ház falának dől, s szép csendben elalszik.

Másnap a híradóban számoltak be egy az utcán megtalált, kihűlt hajléktalanról, kinek tenyerében megfagyott a szivárvány.

A FOGAS

Stílusgyakorlatok

1.

Mikor Eszter fáradtan belépett az albérletük ajtaján, nappalijukban egy nem várt látvány fogadta. Állófogasuk, mely általában az előszobasarokban szokott állni, a szekrény mellett, most a nappali közepén ágaskodott. A lány nem tudta mire vélni a dolgot, leginkább mégis az idegesítette, vajon ki helyezte oda?

Balázs, a párja nem lehetett, neki ilyenkor órája van az egyetemen. Talán valaki betört a lakásukba? Az sem lehet, hiszen az ajtót ő nyitotta ki, az ablakon meg nem igen juthattak be, mert a negyediken laktak. Esetleg a főbérelő? Minek jönne ide? Ennek semmi értelme.

Közelebb ment a fogashoz, körbejárta, nézegette, vizsgálgatta, de semmi különöset nem talált rajta. Ugyanaz a barna, kissé már kopottas fogas volt, mint tegnap, csak éppen nem a megszokott helyen.

„Mikor reggel elmentünk, még a sarokban állt. Magától nem sétálhatott a nappali közepére” – morfondírozott magában.

Hirtelen eszébe ötlött, ír egy üzenetet barátjának, esetleg nem tud-e valamit a dologról, de aztán rájött, ennek nem sok a valószínűsége, és egyébként is, miért idegesitse őt fölöslegesen?

Épp azon gondolkodott, visszategye-e a fogast a sarokba vagy sem, amikor csengettek.

„Ki lehet az ilyenkor?” – futott át az agyán, de azért már ment is, hogy ki nyissa az ajtót.

„Meghoztam az új állófogast, amit rendelt, a számla rendezve van” – mondta a fiatalember, s már az orra elé is tolta az átvételi bizonylatot, amit alá kellett írnia.

Eszter a válla fölött visszanézett a nappali felé – de a fogast nem látta. Aztán az előszobasarok felé pillantott... A fogas helyén egy virágcserep állt.

2.

Marika néni ma ismét süteményt sütött, s úgy gondolta, visz át a fiataloknak, hiszen annyit segítettek neki az elmúlt időben.

Becsengetett, Eszter ajtót is nyitott neki, és beengedte a lakásba.

– Hoztam nektek egy kis süteményt – mondta lelkesen a szomszéd néni, majd elhallgatott, s kicsit értetlenül nézett a nappali felé. – Drága Eszter, már ne haragudj meg, de miért áll az a fogas a szoba közepén?

– Őszintén szólva? Fogalmam sincs róla. Mikor hazajöttem, már ott volt, és nem tudom, ki tehette oda.

– Balázs esetleg?

– Nem hinném. Együtt mentünk el, ő pedig négy előtt biztosan nem fog hazaérni.

– Akkor mégis ki lehetett?

– Ez itt a rejtély...

– Talán... Nem lehet, hogy egy kísértet volt?

– Kísértet? Kísértetek nincsenek!

– Az nem olyan biztos. A múltkor Piri is azt mondta, aki a másodikon lakik, hogy mostanában különös dolgokat tapasztal...

– Jó, értem én, de Piri néni egyébként is jósokhoz jár, és nagy érdeklődést mutat az okkultizmus iránt...

– Hát lányom, te tudod. Mindenesetre, mi lenne, ha megkóstolnánk a süteményt, amit hoztam? – mutatott a tálcára, amit az előbb az előszobai komódra tett le.

Mindketten megdermedtek a váratlan látványtól. A tálca üres volt, néhány morzsa árulkodott csak a süteményről.

A komód előtt pedig Eszter sálja hevert a földön, amely az imént még a szoba közepén álló fogason lógott...

3.

Nem sokkal négy óra után Balázs hazaérkezett. Eszter a kanapén ült, s szinte nem is látszott sápadt arca az ablakon beömlő délutáni fényben.

– Szia, drágám! – köszönt Balázs, s mielőtt Esztert átölelhette volna, a tekintete megállt a nappali közepén álló fogason.

– Ez valami játék? – kérdezte.

– Nem játék, én tettem oda.

– De miért a szoba közepére?

– Ülj le, elmesélem! Az állófogas helye az előszoba sarkában van, a szekrény mellett. Ma azonban kénytelen voltam kicsit arrébb tenni. Az egész az

egyetemen kezdődött, Péternek szüksége volt egy csavarhúzókészletre, én pedig, mivel nem lakunk messze, amúgy se volt órám, felajánlottam neki, hogy odaadom a miénket. Hazaérve az előszobában kerestem, úgy rémlett, hogy a komód egyik fiókjába tettem, de nem találtam. S aztán jutott eszembe, hogy talán abban a szekrényben van, ami mellett a fogas áll. De a fogastól nem tudtam kinyitni a szekrényajtót, így arrébb kellett tenni, és úgy gondoltam, ha már úgylis máshová kell állítanom, messzebbre teszem, hogy biztosan ne zavarjon. A készlet a szekrény alján volt, így mindent ki kellett pakolnom, aztán vissza, és amikor az órámra pillantottam, rájöttem, hogy késésben vagyok, és a fogast már nem volt időm a helyére állítani.

– Értem... De miért van még mindig a szoba közepén?

– Tudod, rájöttem, hogy én vágyok valami változatosságra. Minden nap mindig ugyanúgy telik.

– Rendben van – mondta Balázs. – Tegyük vissza a fogast a helyére, aztán kezdj el készülődni, mert moziba megyünk.

Míg Balázs a mozijegyet lobogtatta kezében, Eszter, a sálját kereste, ami az imént még a fogason volt, de most nem találta. A szája sírásra biggyedt, de a fiú átölelte.

– És vettem neked egy új sálát is – mondta.

4.

A fogas visszakerült a nappali közepéről megszokott helyére. Balázs és Eszter már a moziban ültek, az állófogasban pedig ezt gondolta:

„Megint a sarokban vagyok. Pedig milyen jó volt egy kis környezetváltás! Eddig csak a falat és a szekrényoldalt láttam, s most hirtelen kitárult előttem az egész világ! Nem csodálhattam meg a nappaliban lévő virágot, de még azt az otromba állólámpát sem, ami a kanapé mellett van. Csúnyább, mint én, pedig én sem vagyok egy világszépe! De akkor lehet ő a figyelem középpontjában, nekem miért kell a sarokban kuksolnom? Hol itt az igazság? Még azt a falon lévő apró pókot is (mely már egy hónapja szövögeti a hálóját) egészen más szemszögéből láttam. Azt hittem, hogy ez már így marad örökre, de csalódní kellett. Pedig ma egészen a figyelem középpontjába kerültem. Milyen boldog is lehettem! Máskor az emberek csak fogják a kabátjukat, és lehajítják rám, de ma a tisztelet és a félelem övezte jelenlétemet. A tisztelet és a félelem. No, annak a lepattogzott festékű lámpának a kaján vigyorától egyik sem fog felébredni az emberekben. Remélem, hogy a következő lomtaninitáskor én, a fogas maradok itt, nem pedig a lámpa...”

5.

Másnap Eszter olvasott egy felhívást, hogy a lakónegyedben lomtalanítás lesz. Leült a kanapéra, és a fogast odaállította maga elé, a szoba közepére. Láta az üres állófogason minden emlékét, minden évszakát, a találkozásokat...

Hirtelen belesajdult a szíve, ha arra gondolt, meg kell válnia ettől a bútordarabtól. – Ócska volt már és rozoga, nem tündöklött úgy, mint fénykorában, ám a lány egész életét végigkísérte. Már akkor is a család birtokában volt, mikor hazahozták őt a kórházból, aztán diákévei alatt állandóan arra aggatták kabátjaikat. Emlékezetébe villantak a képek, hogy öccse minduntalan el-elbotlott benne akárhányszor csak arra járt.

Az állófogas akkor is rendületlenül állt a családi házuk előterében, mikor arra készült, hogy bemutatja Balázst a szüleinek – még irigykedett is rá, milyen szilárdan tud egyhelyben állni, mikor őt az izgalomtól majd szétvetette az ideg.

Az összes fontos pillanat felidéződött benne. A hazaérkezések egy-egy bu-li, a tanévzárók, az érettségi után, s persze a családi összejövetelek, amikor ez a szegény állófogas majdhogynem összeroskadt a sok ruha súlya alatt. A fogas részese volt élete minden egyes apró momentumának, s neki most mégis átfutott az agyán, talán ki kéne dobni...

Eszter megborzongott.

„Az olyan lenne, mintha az eddigi egész életemet hajítanám ki az ablakon – suttogta csak úgy magának. – Érdekes, hogy az ember csak akkor veszi észre, milyen fontos számára egy-egy tárgy, vagy személy, amikor fennáll annak a lehetősége, hogy elveszítheti.”

A lány óvatosan megemelte a fogast, majd a nappali egy fényben fürdő részére állította, hogy mindig láthassa. Hogy emlékeztethesse őt rá, honnan jött, és milyen utat járt be. Hogy soha ne szürküljenek hozzá az emlékei a mindennapokhoz...

Homovics Panna a debreceni Dóczy-gimnázium 10. osztályos diákjaként 2020 tavaszán a Debreceni Református Hittudományi Egyetem mentorprogramjában vett részt – itt közölt írásai ennek részeként születtek.

BICSÁR VENDEL versei

TÜNETTAN

belenyújtóztam az égbe
szórakoztató és izgalmas
óceáni mélybe
ha jósnő lennék azt mondanám
mindenki járjon
jól egy erős lovon
amikor a szépek
még szebbek akarnak
lenni a bölcsek között
amerre megyek követnek
sorsfordító megalkuvás
nincs haszon a pénzen
csak tartozás a pénzjegynyomda felé
ők befektetnek mi építünk
amikor már mindenki jól járt
túlterveztük a határt így
tovább osztjuk az
irreverzibilitást
mit akarsz akarnok
ne okoskodj a
határon
a végső családon
olyan vagy mint a
következtetés
az emberiség az
innovációt ragyogja
túl
nincs vírust lehallgató
kényszer műszerem

milyen furcsa
nem sikoltoznak
a mentőautók
nincs beteg
csak akit életben kell
tartani

CÍMZETT NÉLKÜL

amikor délután
elnyúlik az árnyék
észrevétlenül érint a megfigyelt
szentély
elég egy szemnyi adag
hogy túlsegíts az
akadályokon
cunami hullám tárgyakon
visszaidézni a váratlant a
fékezhetetlent ilyentájt
két heti karanténba helyeznek
mert eső van
most
műszerem szerint is
elfogult vagyok
vagy túlontúl
határos is
az
öntörvényeken

FAGGYAS SÁNDOR:

POST SCRIPTUM

(In honorem A. J.)

Az életet már megjártam.
Többnyire én is megjártam:
Biz' átverték...
Nem nyíltak ki a zárt kertek.

Lélekben szent birodalmat
Hittem, vártam, óhajtottam
Széllel szemben...
Égi láng ég vak szememben.

Egy kis független nyugalmat,
Bort, búzát, de nem hatalmat
Kértem kérve...
S házam üres maradt télre.

Csak a vér folyt és a festék.
Vesztemet de sokan lesték,
Az ám, Hazám...
Ámultam, ez álom talán?

Mint a könyvben meg van írva:
Döglött lovon szakadékba
Vitt az utam...
Ott sírtam, vártam az Uram.

Kalitkából kitekintek,
Rám törnek a már megintek.
Legyek hálás...
Hiába a bosszúállás.

Hiába, csak az szerencsés,
Aki már itt új teremtés –
Nincs mit várjon...
Szálljon föl-föl, szegett szárnyon!

*a. D. 2020.06.08.
(Medárd napján)*

PÁVA SZILÁRD versei

BANKETT

tört poharamból szökken a jó bor
kedves örömmel
káprázom
jó fazonarcú kép a tükörben
rám hunyorít hogy
jól látsszon

várlak a legszebb gondolatokkal
bárki vagy is most
kedvellek
messze pirosuló friss mosolyommal
gyöngye humorban
fetrengék

hopp ide vödört csempe ha röpköd
fal-szinü ifjú
koncentrál
üt de nem árthat múljon a bánat
még ez a korsó
óra vár

bátrak a szívek bármire képesek
józan iránytól
eltérten
lesz olyan emlék mit kitörölnék
almanachunkból
végképpen

TANGÓ

nem hamissá de mégse félszegen
nem lehetne mellé
de képtelen lépni mentesen
mint az elhagyott érzélem terem kint
amíg halott rózsaszál szúrt ajakba
ritmusát kelti parkett
ütemre még kopottá a túsarok vált
a lámpafény lágy ha félhomályt tart a tér
tömény nem pohárból elérve részegen
féktelenség lefogva érzélemmentesen
habár él de már halott kint amíg terem
mint az elhagyott

KERINGŐ

kortyolnám jól ki sem üt
hullámzó kéz
a pohárból nem várt ingereken
más engem néz
figyelem
koncentráltabb magamon
pörgetném át nehezen lassítok
hátra se húz tempó sem vált
amikor gyorsulnék
és nem esem mégsem
bár tol
kényszer dallama oly hévvel
hogy járnám máshol
maradok mégis
mert társas a tánc s mást hogy lépnék
amiben mindennél egyformább
lenni a mérték.

CSENDÜLŐ

benézhetnék ma hozzád egy szűk pohárka volna csak
tág pupilla vizslat engem de mindig magát keresve néz
nem jut el kíváncsi többlet ha szűkös pohárba kényszerül
megegyező lett a múlttal mi tágabb jövőt ígérve forralt
nem old fel fokozva hosszú kortyban keringést hiába
izgatottan csak az vár milyen tünetre váltasz
ha más szert keverve kell a támasz

ÁSÓKAPA-NAGYHARANG

amíg meghalunk vagy kicsit talán tovább
vállamon te és még a három úgy ballagok
szemem sóba von de hisz nem baj ez ha szél fúj
s ha nyom marad majd utánam és mély akár
ezért hogyha néha úgy mintha fájna tudd
munka rejti mert létezés igaz várom is hiszen
nem kevés amíg meghalunk vagy kicsit talán
tovább jöjj velem fölém és alá

NE LÉGY

ne légy te az ki túllép a falamon ne vonzz
ne fájj ne bántódj ha unalom fakítja kedvem
oldás hoz oda még van arra malter és téglá
bele végre hogyha ütsz leomlik s ki üresen
de meztelen porossá keseredem szeretve mégis
élnem s ha megadom csak egyre fáj a botlás a nyomodon
ne már tovább ne ébressz ha feledésbe álmokok
kilépést a peremen lehet zuhanni kár értem
igazán mi ér alul nem érint csak ami jár
s amit remélek azzal hogy utazom hová
tudom te rég túl a falamon maradni kell pedig
fény s ha szakadék ígéz de félek itt lenni maradék

IMREH SÁNDOR: KÁROLY KIRÁLY KERESZTEZŐDÉS

KAMÉLEON

Kapaszkodásom lassan kihűl.
Csupán azt lesem, mi körbeszáll.
Ragad a nyelvem, mi másra?
– hogy véget érjen a röpködés, célja ennyi.

Bár laktat, és leköt: ne vegyem észre,
mi takar? S a meleg kellemes talán,
de megéri-e belenőni, ha
rám szűkül újra és bezár?

Fullaszt,
amíg megfeszül bennem
az eleven s befed egy holt burok,
kivakarom magam újra.

A régi vedlésbe szorulok lassan,
üres vagyok. Belül, az üvegembe zárva
nézek ide-oda, a látvány különböző,
mégse más: hisz mi közelemben kerül, úgy marad –
egyedül én lehetek csak a változás.

KÖTELÉK

Néha szorítson, néha nem.
Közeledést a hiány vonz, ég velem.
Ha megyek, akkor elérsz majd, és hagyom;
ami tart, neked őriz, térdre nyom.
Tudom, a kényszer mégis messze van –
fogom a láncnak a végét én magam

DETRICH JÁNOS

ELAGGOTT TÁRSADALMAK – KOROSZTÁLYOK HÁBORÚJA

*Frank Schirrmacher: A Matuzsálem összeesküvés
című művében leírt alapvetések feldolgozása*

*„Menjetek ti is a szőlőbe, és ami jogosan megillet
benneteket, megadom nektek” (Mt 20,4)*

Igen, még az öregek számára is van munka Isten szőlőjében. A tizenegyedik órában vagyunk, és Ő mégis munkába küld bennünket. Milyen nagy kegyelem. Bizonyára minden idős ember felujjong a meghívásra. Ha valaki (meg)öregszik, már senkinek sem kell a munkája. Egyik munkahelyről a másikra megy, a munkaadók ránéznek ősz hajára, aztán rázzák a fejüket. Az Úr Jézusnak azonban szüksége van az öregekre is, és jó fizetséget ígér nekik. Ilyen az igazi kegyelem! Uram, add, hogy az öregek haladéktalanul szolgálatodba álljanak!

De valóban fog adni az Úr fizetséget az elnyűtt öregeknek is? Ne kételkedj benne! Ő megígérte, hogy megadja azt, ami jogos, ha az Ő szőlőjében dolgozol. Biztosan megkapod a kegyelmet ebben az életben, és a dicsőséget odaát. A jelenben vigasztalást, a jövőben nyugalmat. Erőt a mai napi munkád elvégzéséhez, és a dicsőség látomását, amikor közeleg a halál éjszakája. Mindezt megadja az Úr az idős korban megtérteknek, amiképpen megkapják a fiatalon hitre jutottak is.

Szeretném elmondani ezt a meg nem tért öregeknek, és kérni az Urat, áldja meg bizonyágtételemet az Úr Jézusért! Hol találhatok ilyen öregeket? Keresni fogom őket, és szeretettel közlöm velük a jó hírt.” (1)

Nos, így prédikált a 19. század végén Charles Haddon Spurgeon, a prédikátorok fejedelme. Vajon mit tudott ő, amit mi nem tudunk, és mit tudunk mi, amit ő nem tudhatott? Megcsillogtathatunk még néhány jól hangzó közhelyt, mint például „a tények makacs dolgok” meg hogy „a számok nem hazudnak”, de a kérdések könyörtelenül előállnak. Olyan változásokra kell sürgősen válaszokat keresni, amelyeket évtizedek óta sejtettünk, csak valamilyen hányaveti, mellesleg sunyi konformizmusból nem vettünk róluk tudomást, ezzel szemben – a csontváz hasonlattal élve – gondosan bezártuk őket a ruhásszekrénybe.

Egyetlen dologban bizonyosak lehetünk. Azok a csontvázak még a mi megszédő érrendszerű korosztályunk életében fognak egy szép napon észvesztő robajjal kizuhanni a kedvenc szmokingunk és levendulaillatú télikabátunk szom-

szédságából. Tartalékoljunk erre az eseményre legalább annyi emberi méltóságot, amely nem engedi a színlelt meglepődést.

Claude Lévi-Strauss szerint: „A demográfiai katasztrófához viszonyítva a kommunizmus összeomlása jelentéktelen”. Az utóbbit átéltük, elég nagyot szólt. Mi jön ezután?

Egy kis demográfia

A demográfia az átlagember érdeklődésének szempontjából alighanem azonos szinten áll az olyan tudományterületekkel, mint például a paleontológia, a holografikus sejtmodellezés, a bottleneck jelenség a genetikában, vagy az Apolló-lepkék vándorláskutatása. Tudjuk persze, hogy átlagember, mint olyan nem létezik, azért mégis gondolunk rá, beszélünk róla, sőt beszélünk a nevében.

Nevezzük őket akárhogy is, de az emberi populáció nyomasztó többségében érthetetlen fogalomként merül fel például a „korfa”. Ez egy szemléletes grafikus ábrázolása bizonyos időtávon egy bizonyos népesség tömegváltozásainak, követhető rajta a nemek szerinti megoszlás is, illetve megállapíthatók a társadalmak szembevető számbeli változásainak időpontjai, alkalmat teremtve ezáltal a történelmi változásokkal való összevetésekre.

Az egészséges társadalmak korfája mai nézeteink szerint leginkább egy szép, nagy Karácsonyfára hasonlít, amelynek alja széles – ez a gyermek és fiatal korosztályok sávja, innen fölfelé azonban fokozatosan keskenyedik a vizsgált népesség csúcseletkora felé. Magyarán a legnépesebb kohorszok a fiatalokból állnak, az életkor előre haladtával a népesség fokozatosan csökken.

Ilyen korfát mutatnak az ún. fejlődő országok – amelyek persze nem ritkán a huszadik század elejéig az ún. fejlett nyugati országok végletekig kizsartolt gyarmataiként tengődtek. Ilyenek Észak-Afrika, főleg a Maghreb országai, vagy India, amelyet bátran nevezhetünk hetedik kontinensnek, továbbá Hátsó-India államai, Myanmar, Laosz, Kambodzsa, Vietnám. Kínának vegyes jellegzetességei vannak demográfiai szempontból. Dél-Amerikában Brazília ennek a demográfiai mintának a prominens képviselője.

Mi tűnik fel rögtön? Nem soroljuk ide Európa és Észak-Amerika fejlett társadalmait, illetve Japánt sem. A 2. világháborút az Egyesült Államokban követő „bébi-bumm” ma már nyugdíjas korú, az ötvenes évek végének, hatvanas évek elejének nemzedéke a nyugdíj kapujában áll, az egykori hippik vagy jól szituált üzletemberek, vagy idegen testté váltak az őket körülvevő társadalmi közegben, amely többé-kevésbé tolerálja őket, már amennyiben igényt tartanak rá.

Európát jellemezve alapkérdésünk – a demográfiai változások – szempontjából első látásra bonyolultabb, nehezebben értelmezhető képeket kapunk. Ha

azonban az utóbbi évtizedek grafikonjaihoz hozzáillesztünk egy kevés, de jól körülhatárolt történelmi hátteret, akkor máris világosabb a kép.

Elkerülendő a dolgok túlbonyolítását, illetve jelen terjedelmi kereteinket is figyelembe véve, nézzük tehát csupán a huszadik század két addig soha nem látott mértékű emberirtását, amelyek huszonöt év különbséggel vették kezdetüket – ez az időtáv történelmi mértékkel mérve bizony igen rövidnek tűnik. A két nagy történelmi kataklizma között csak húsz év telt el, ez az ökölvívósportból vett hasonlattal élve csak szusszanásnyi szünet két menet között. Az akkori évtizedekben készült korfa-ábrák viszont keresetlen őszinteséggel tárják eléink az események demográfiai következményeit, mi több, következtetésre adnak lehetőségeket a további változásokat illetően.

A világháborúk óta eltelt évtizedekben rajzolt korfák ilyen tekintetben nem különböznek előzményeiktől, jövőképünk egészen egyszerűen bele van kódolva a szakszerűen szerkesztett grafikai statisztikába. A kódfejtéssel viszont nagyjából szerencsések vagyunk, az alapvető algoritmusok megértése csak egy csöppet különbözik a legendás Enigmától. A rossz hír, hogy az, az egyetlen csöpp az utolsó a kódfejtő bádobögéréjében. Mégis hasznára válna talán az átlagembernek, ha legalább szikrányi fogalma lenne a korfáról...

Észak-Amerika és Európa társadalmainak korfa ábráiból egyértelműen kitűnik az időskorú népesség számbeli növekedése a fiatalok rovására. Ehhez adjuk hozzá a várható legmagasabb életkor szembeszökő kitolódását, amely egyenes következménye az egészség/betegségipar horribilis nyereségeket produkáló üzletté válásának. „Halott öregember nem költ gyógyszerre, tartsuk életben minél tovább!” Talán morbid és túlzás, de úgy vélem, igaz.

Érdemes itt kis figyelmet szentelni a várható legmagasabb életkor kifejezésnek. Nem csak azt jelenti, hogy nagy valószínűséggel hány éves korunkig fogunk élni, de azt is kifejezi, hogy a ma élő felnőttek és gyerekek jelentős része sokkal tovább fog élni, mint az emberek eddig bármikor. Ez a baljóslatú kifejezés azt üzeni már most, hogy a biológiai óra és a társadalmi elvárás elkerülhetetlenül össze fog ütközni. A biztosan bekövetkező hosszú öregkort nevezzük az egyszerűség kedvéért a Titanicra váró jéghegynek.

Térjünk vissza a korfához, még hozzá a saját, Magyarországon élő népességünk korfájához. Az alsó idősávokban megmutatkozik az elmúlt két-három évtizedben tapasztalt gyermekvállalási hajlandóság visszaesése. A fölötté elhelyezkedő néhány népesebb évjáratban azokat találjuk, akik a lakástámogatás ösztönző ereje következtében jöttek a világra. Ezt követően néhány évnnyi recesszió után a Ratkó-korszak már hatvanon túli gyerekei jönnek még mindig szép számban, végül egyre fogyatkozó arányban a hetven és nyolcvan fölöttiek.

Milyen üzenetei vannak ennek a vázlatosan közölt modellnek?

Először is, hogy az államilag vállalt időskori gondoskodás forráshiány miatt súlyos veszélybe kerül. A népesebb korosztályokat követő évjáratokhoz tartozókból kerülne ki a járulékfizetők derékhada, ha lennének elegenden, de nincsenek. Az ötven és hatvan fölöttieknek jut tehát az előttük járókról való tisztes gondoskodás felemelő lehetősége, amennyiben ezt anyagi helyzetük és egészségügyi állapotuk megengedi.

Milyen megöregedni?

Ez könnyen leolvasható a kilencvenkét éves apám arcáról, amikor valakitől a „szépkorúak” kifejezést hallja. Amikor látom őt, akkor pedig az jut eszembe, hogy ezt valóban csak az értheti meg, aki átéli. Alaposabban körülnézve, legtöbbünk számára ez komoly próbatételnek ígérkezik.

Az emberi társadalmak öregséggel kapcsolatos magatartásformái a többi közt történelmi korszakoktól és kultúrköröktől is függenek. Hamis sztereotípiák, hogy a fejlett társadalmak gondoskodnak az idősekről, mert a valóság ennek éppen az ellenkezőjét mutatja. A gondozó intézmények, szeretetotthonok, illetve menhelyek csupán gyűjtőhelyei az egészséges öntudatosságuktól, önérték-érzetüktől, hasznosságukról alkotott fogalmaiktól és úgy általában életkedvüktől szándékosan megfosztott emberi lényeknek.

Az állatvilág bizonyos fajai kivetik a csoportból a kiöregedett egyedeket, nem a talajlakó meztelen csigákról van szó, hanem a fejlett intelligenciával pályára bocsájtott emlősökről. Az emberi faj ifjabb korosztályainak ösztönei sem tűrik maguk körül az improduktív, eltartásra szoruló egyedeket, de morálisan nem jutnak el a fizikai megsemmisítés szintjéig. (2).

Különösen az elmúlt néhány évtized folyamán vált szembetűnővé, hogy a negyvenes éveik második felébe érkező dolgozók személyes tekintélyük csökkenését észlelték, ötven után pedig már csak a nyugdíj lebegett a szemük előtt.

Ennek a jelenségnek többféle oka is van, vegyünk most csak egyet, amire igen kevesen gondolnak. Az öregedő ember általában egy bizonyos kor után már nem rendelkezik használható példaképpel. Hiszen annyi leleplezésnek, hitelvesztésnek és megszégyenülésnek volt tanúja. És ha mégis, akkor ki lenne az? Valamilyik filmszínész? Mind szerep. Sportoló? Velünk öregszenek. Talán az Albert Schweitzerhez hasonló békés harcosok? Ki tud róluk?

A saját korosztályomról beszélek, a hatvan fölöttiekről, (mint tudjuk, hatvan fölött is van élet) azokról, akik az átlag középosztályban jól megállták a helyüket, de a legfelső szintekig kevesen jutottak el, nem mintha nekik ettől most bármi is jobb lenne.

A társadalom alig titkolt életkori rasszizmusa következtében e korosztály érezheti igazán kézzelfogható közelségből, hogy a közösség számára értékesztetté vált, vagy hamarosan azzá válik. A folyamat nyilvános – mindenki látja, ráncok, ősz haj, jellegzetes testtartás... Végül méltatlanul alacsony színvonalú, sajnálat-ízű búcsúztató a munkahelyen, aztán még egy lépés és a sorompó lezárul. Mögöttünk.

Mindez egy teljesen beteges társadalmi gondolkodásmód eredménye, amely a fiatalság mértéktelen fetisizálása és esztelen kultusza következtében irreális mértékben leértékeli az időskor szépségeit illetve az időskori teljesítményeket. Ide kívánczok két idézet is. „Nagyobb társaságban nem lehet igazán jól mulatni, ha nincsenek öregek.” (3), „Az információs társadalom nem nélkülözheti az idősek tudását és tapasztalatát.” (4).

Az előbbi megállapítást és idézeteket azonban naiv és idealista tükörbe állítja a profitorientált alapon működő gazdaság. Az expanzívan fejleszthető vásárlóerőt mégis csak a fiatal generációk képviselik. A reklámokban az idősök műfogsor-ragasztót, prosztatagyógyszert vagy szexuális vágyserkentő vegyszert népszerűsítnek, esetleg éjszaka kilopják a spájzból a csipszet. Ezzel szemben mindent, amire az előzőekkel szemben lehet vágyakozva gondolni, ami színes, divatos, mozgalmas, kockázatvállalásra ösztönöz, kreativitást feltételez, na, ezt mindet fiatalok reklámozzák. – És valóban, hogyan is propagálhatná egy hetven körüli házaspár az új otthonra felvehető hiteleket, az új autóvásárlást – persze szintén hitelre, vagy a legújabb mobiltelefonokat?

Az öregedés számos aspektusa közül vegyünk elő még egyet. Az egyes ember életkori válsága nem hatvanöt évesen kezdődik. Az első figyelmeztető jelek negyven körül már jelentkeznek. A fiatalabb környezetből, de az azonos életkorúaktól érkező megjegyzések, illetve közvetett kényszerek hatására szaporodnak az arc-bőrfeszítő krémek a fürdőszobában, kitűnően keresnek a személyi trénernek, az urak pedig megtöltik a konditermeket, netovább hozzáfognak az extrém sportok vagy a jóval fiatalabb hölgyek műveléséhez.

Képzeljék el az ötvenöt éves Nemecek Ernőt, amint torkában dobogó szívvel siklóernyőzik a csapatépítő tréningen – azt reméli, hogy ettől „macsóbb” lesz, mint az a negyven éves közvetlen beosztottja, aki a székére pályázik. Az a negyven éves „macsó” viszont nem tudja, hogy az ő karrierje sem azzal a rakétasebességgel emelkedik majd a következő években, mint egy-két éve. Nemecek székébe még beülhet, de nem marad sokáig. Öt vagy tíz év? Nem több.

A történet egyik legfontosabb része azonban most jön. A következő évtizedekben munkaképes, jó kondíciójú, nagy szakmai és emberi tapasztalattal rendelkező hatvan- heten- nyolcvan éves emberi lények irtózatossá tömegei lelik a világot. Valószínű, hogy mi is köztük leszünk.

Az összeesküvés

Az eddig leírtakból kitűnik, a nem is olyan távoli jövőben az időskorú népesség kerül többségbe a bolygó nagy részén. Ha nem lépünk fel sürgősen és hatékonyan az öregek rasszista diszkriminációja ellen, ha nem sikerül újra definiálni az emberi öregedést, akkor menthetetlenül belépünk az eutanázia társadalmába.

A jövő többségben lévő korosztályaiként át kell gondolnunk öregedésünket, ezzel gyökeresen megváltoztatva a társadalomnak az öregedésről alkotott vízióit. A történelem során sohasem fordult még elő olyan demográfiai szituáció, hogy az öregek száma felülmúlta volna a fiatalokét. Nem tudjuk még, hogyan fogjuk ezt kezelni és ez a felelősség már minden generációt egyformán terhel majd.

Ne feledjük megemlíteni a már régóta készülődő, de csak a közelmúltban kiéledett új konfliktust: az öregedő nyugati társadalmak szemben találják magukat az iszlám fiatal társadalmaival. Szép kihívás, életkori és kultúrköri összeütközés egyszerre.

Le kell számolnunk az öregséggel szemben táplált és kívülről ránk erőltetett ostoba sztereotípiákkal, minden olyan kényszerképzettel, amely az időskort szégyenérzettel társítja.

Gondoljunk a nagy környezeti katasztrófákra, Exxon Valdez, Nakashima. Az emberiségnek újra kell értelmeznie a természeti erőforrások tiszteletben tartását és végre meg kell tanulnia, hogy magának az embernek a legértékesebb erőforrása – az életkora. Ahogyan az ipari társadalomnak be kell látnia, hogy nem mondhat le a természet fenntartható kezeléséről, az információs társadalomnak pedig be kell látnia, hogy nem mondhat le az idősök tapasztalatáról, tudásáról és bölcsességéről.

Végül néhány név a múltból, azok közül, akik idős korukban is tudtak maradandót alkotni, zárójelben az életkorukkal kiegészítve:

Tiziano (99), Michelangelo (89), Monet (86), Shaw (94), Victor Hugo (83), Tennyson (83), Verdi (88), Richard Strauss (85), Georg Schumann (81), Albert Einstein (76), Albert Schweitzer (90), Bolyai Farkas (81), Max Planck (89), Karl Benz (85), Herman Ottó ((79). Ők az összeesküvés cinkosai.

Bármit is teszünk a jövőbeni változások érdekében, az első lépés a legfontosabb. Elfogadni a tényt, hogy az öregedés változás és nem végzet.

Jegyzetek

1. Spurgeon, Ch. H., Isten ígéreteinek tárháza, 1988
2. Lorenz, K., Das sorgegante Böse. Zur Naturgesichte der Agression, 1963
3. Hamvas Béla, A bor filozófiája, 1982
4. Peterson, G. P., Gray Dawn: The Global Aging Crisis. 1999

A KERESZTYÉN ÉRTÉKKULTÚRA AKTUÁLIS ÜZENETEI

Isten és a természettudomány egymás nélkül nem értelmezhető – állítja okkal Gaál Botond matematika-fizika szakos tanár, református lelkész, teológus akadémiai professzor, az európai kultúra tükrében vizsgálva a keresztyén értékeket.

A tudományos gondolkodás nyitottsága nemcsak a teológia és a természettudomány frigyében, hanem az Istenhitvallás és a természethit összebékítésében is érzékelhető. Gaál Botond *Keresztyén értékek az európai kultúrában. Földrészünk szellemi örökségének történeti áttekintése keresztyén nézőpontból* c. munkája a többi közt azt is bemutatja, hogy Európa szellemi arculatának alakulásában – és alakításában – milyen szerepet játszott a keresztyénség kulturális értékképzetének formálódása, s milyen feladatok várnak a keresztyén emberre kultúránk európaiságának megőrzésében.

Szerves folyamatként érzékeljük a hit/vallás általi folyamatos változást, amely a zsidóság őstörténetétől máig zajlik. Az érvelés a Szentháromság-hit és a darwini filozófia tanulságait, következményeit vagy Einstein fizikájának transzcendencia-képzeteinkre is hatást gyakorló, a lelkiületet formáló eredményeit sem nélkülözi. Nem a keresztest (mint a dogmát alátámasztó kultusztárgyat), hanem a Kereszten értünk meghaló és feltámadó Krisztust (mint „*megtárggyiasíthatatlan*” létezőt) állítja a középpontba. Mindez elvezet aktuális létkérdéseinkhez – pl. a „*Digitális korunk és a keresztyénség időszerű küldetése*” fejezet egy lekipásztor nézőpontjából igyekszik autentikus válaszokat adni.

A professzor történeti, teológiai-filozófiai művei közül itt csak *Az ész igazsága és a világ valósága (Az egzakt tudományok történelmi fejlődése keresztyén nézőpontból)*; a *Rend és szabadság a mindenségben*; *A zárt világ felnyitása*; *Az ember mint lélek*; a *Fenntartható élet és vallás*; *A tudományok gránitkövei* c. könyvekre utalok. (A 2003 óta a DRHE Hatvani István Teológiai Kutatóközpont konferenciái nyomán írt – és/vagy Végh Lászlóval közösen szerkesztett – kötetekre.)

Most azt összegzi: a tudomány és a hit miért lehetnek egymás szövetségesei; a transzcendencia miért és hogyan segítette a tudományok művelését: a görögöktől kezdve, a görög és keresztyén tudomány találkozásán, a középkori és újkori diszciplínákon vagy Newton vallásosságán keresztül, akár az atomfizikáig. Izgalmas fejezet *A matematika szerepe a transzcendens gondolkodásban* – a matematika ugyanis egy olyan, minden tudomány fölött álló filozófiai rendszer (vagy inkább egy mindent irányító Elv), melyben nemcsak a természet- és humán tudományok működnek, de nélküle a vallás ugyanúgy nem értelmezhető, mint az irodalom, a költészet, a közgazdaságtan és kvantumbiológia.

A humán- és természettudományokat Gaál Botond szükségszerűen kapcsolja össze: így kerülhet egymás mellé például a matematikai génusz Bolyai János és az irodalmi zseni Babits. A két attitűdöt Descartes-ig vezeti vissza, aki a „végtelen” ideáját a tökéletesség és az Isten ideájával azonosította: „az ember véges gondolkodása önmagában nem képes létrehozni a végtelenség eszméjét, azért azt az Istennek kellett belé helyeznie”. A modern kor transzcendenciájának is találkoznia kell a modern ember kérdéseivel, nem feledve, hogy azokra a művészet is keresi a válaszokat. Itt is tetten érhető az a jelenség, hogy ha fizikai valóságunkat a félelem korlátozza, azt a tárgy-nélküli félelem, a szorongás értelmezi újra. Nem új keletű ez a szorongás. Bár az embert az is foglalkoztatja, hogy mi volt és mi van, gyakorta az izgatja, hogy mi lesz. – Ezért is lehet tanulságos a könyv két utolsó fejezete, a „fáklya-szerepet” vállaló református papi küldetés értelmezése.

Gaál Botond útmutatásai szerint a „lámpás-lét” első megnyilvánulása az, hogy nem adja föl a harcot, nem szűnik meg világítani. A saját gyülekezetén keresztül találkozik az egész társadalommal; és a „népek” rendjét elfoszlato káosz helyett a rendet, a „*váltság rendjét*” képviseli, tudván, hogy a váltság hatékony ellenszere a Krisztus-váltság. A tudományművelés szempontjából haszonnal jár a globalizáció – a „globalizmus hardverének” és a „neoliberalizmus szoftverének” frigye viszont nem törölheti ki a keresztyéniséget az „újvilág számítógépéből”. Ez is a 21. sz. egyik diabolikus képze, azt láttatva, hogy az ateista (vagy a jól körvonalazott istenkép nélküli posztmodern) gondolkodást miképp formálja a keresztyénellenesség.

A magyarokkal nehéz dolga lesz a globalistáknak és a keresztyénelleneseknek. Már csak azért is, mert „a magyar ember szereti a szellemi önállóságot, és nagyon nem szereti, ha mások akarnak helyette gondolkodni” – olvassuk. A tudósnak és művésznek gondoskodnia kell az egyén és a közösség szellemi-lelki fölemeléséről, kiemeléséről – a papnak az Evangélium erejét kell közvetítenie, így a közösséget javító lelkiismeret és a tudós/művész föl- és kiemelő szándéka is hatékonyabb.

A professzori következtetések és tanulságok közt szerepel a cselekvések általi életvédelem, a méltóság, a közösségre kódoltság ténye – vagy a szolgálat. Ezek is olyan értékkonklúziók, amelyek nem hagynak elveszni minket.

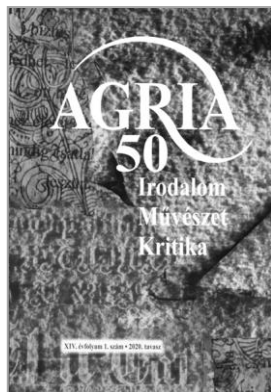
A Debrecen-Nagytemplomi Református Egyházközség kiadása, 2020. A könyv leírói: dr. Gaál Botond honlapjáról: https://89caa931-a765-4e2f-92f4-f9d0893e491d.filesusr.com/ugd/d9cc88_e0c53b8fa09c4bcba6b323bc34d4d33c.pdf

GAÁL BOTOND:
KERESZTYÉN ÉRTÉKEK AZ EURÓPAI KULTÚRÁBAN
FÖLDREJZÜNK SZELLEMI ÖRÖKSÉGÉNEK
TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE
KERESZTYÉN NÉZŐPONTBÓL

Folyóiratszemle**AGRIA – 2020/TAVASZ; 2020/NYÁR**

A Ködöböcz Gábor által Egerben szerkesztett irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat 50., jubileumi számának bemutatója a járványügyi korlátozások miatt ugyan elmaradt, a szerzőket és szerkesztőket viszont ez nem akadályozta meg abban, hogy a megszokott magas színvonalon is emeljenek, pl. az országos folyóiratok legjobb versrovatával jelentkezzenek időről-időre...

A FOLYÓIRAT 2020. NYÁRI SZÁMÁT A KOSSUTH- ÉS BALÁZS BÉLA-DÍJAS RAJZ-FILMRENDEZŐ ÉS GRAFIKUS, A NEMZET MŰVÉSZE CÍMMEL KITÜNTETETT JANKOVICS MARCELL KÉSZÍTETTE

Serfőző Simon, Anga Mária, Fecske Csaba, Oláh András, Antal Attila, Sebestyén-Jáger Orsolya, Baka Györgyi, Konczek József, Finta Éva, Iancu Laura, Bozók Ferenc, Csontos Márta, Suhai Pál, Kaiser László, Bíró József, Fellingner Károly és Aknay Tibor – ahogy haladok a versek közt – ott vannak a negyedévente pontosan 288 oldalon megjelenő vaskos folyóirat állandó szerzőgárdájában. De rajtuk kívül is mindig fölbukkannak új tehetségek: a nyári kötetben pl. az egri, miskolci és kolozsvári egyetemek (nemzetközi hallgatói) irodalmi pályázatából találunk válogatást Kortárs hangon rovatcím alatt. De Sz. Tóth Gyula is rendszeresen jelentkezik esszéivel – mintegy az évente napvilágot látó *Tanári noteszének* aktuális darabjait adva közre (*Egyensúlyzavarok* címmel az idén megjelent 14. noteszről külön is írunk). Az *Agria* maradandó erénye a mementó (versben és portréban, tanulmányban), illetve a műhelyrovat, gondosan megválogatott sorstémákkal, és az irodalomtudomány élmény-idegenítő sodrát

is igyekezve az érhető és átélt beszéd áradásával kiegyenlíteni. A jubileumi kötet Bertha Zoltán tanulmányát közli Csoóri Sándorról („Harangok zúgnak bennem”); Antal Attila a Kalász László-i líráról értekezik; Nagy Zita – itt is és a következő számban gondos jegyzetapparátussal közelít a szép- és szakirodalmi művekhez, mint megszokhattuk tőle már korábban is ezt a ki- és mélyre tekintő alaposságot).

Állandó recenziós, kritikus és tanulmányíró Madarász Imre és Lisztóczy László irodalomtörténész (utóbbi Petőfi és a Vachot-fivérek kapcsolatáról gyarapítja az ismereteinket, a nyári számban pedig Wass Albertről szól – tárgyilagosan); illetve Szakolczay Lajos, aki bari Károlyt méltatja (Vulkánok tüzével bélyegezve), a nyári számban Jankovics Marcell monográfia-albumát mutatja be (A vonal véghetlen szabadsága címmel). Mihályi Molnár László „Kassai órjárata” Márai Sándor nyomába ered (A száz éve elrabolt város csikorgó kövein); Márai *Füves könyvében* az immanencia és transzcendencia viszonyát vizsgálja Bozók Ferenc; s roppant példatárral fölverterezve tekint szét Bertha Zoltán *Trianon századik évfordulójára* írott jegyzete a magyar költészet mélységében és szélességében („Isten csodája, hogy vagyunk). Erős az *Agria* próza- és könyvszemle rovata; tartalmas portrébeszéléseket kapunk – most pl. Dinnyés József daltulajdonossal („Versekkal élő ember vagyok”). A Kaiser László-versek gyakran szólnak meg Dinnyés tolmácsolásában – s a gyakran aforisztikus tömörséggel író költő most saját aforizmáival lepi meg az olvasót. Ajánlásom zárásaként idézek néhány Kaiser László-aforizmat:

„A nagy hőség olyan, mint a depresszió. Tudod, hogy vége lesz, de nem hiszed el.

„Nem a szörnyűség szüli a mélységet, a mélység a szörnyűséget.”

„A butaság a rosszindulattal keveredve hihetetlen éleselméjűségre képes.”

„Sokan az aljasságnak és az ürességnek olyan fokán vannak, hogy sosem jöhetnek rá, hogy milyen aljasok és üresek.”

„Az öregedés biztos jele: egyre fontosabb az emberekkel való beszélgetés. A másik: hirtelen odafigyelés az ételek ízére, minőségére.”

„Nem csupán a félművelt ember veszélyes. Legalább ennyire, ha nem jobban, a féltisztességes. És akkor még itt vannak a rettenetes fél-tehetségek.”

„Bizonyos életkor fölött talán csak egyetlen erkölcsi parancs van: minél tovább élni, de semmiképpen sem más rovására.”

„Érték, nem érték, igaz, nem igaz: ebben a szellemi és gyakorlati mozgástérben próbál létezni valaki. S döbbenet látja, tapasztalja, hogy a körötte lévők sokaságát az érdek és a zsigeri ösztön, ízlés (ízléstelenség) mozgatja.”

KISGRAFIKA 2020/1; 2020/2.

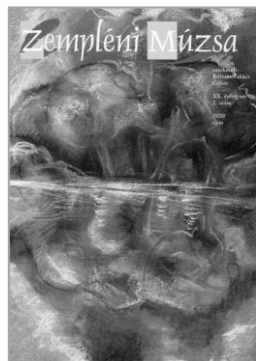
„Grafikus epigrammák Ajkán”; Kékesi László centenáriumi tárlata Simontornyán; Bakacsi Lajos (és a KBK 60 éves szemléje) Szegeden; Híres gyűjtők könyvjegyei az Országos Széchényi Könyvtárban – néhány téma és cím a *KisgrafiKA* c. folyóirat idei első számából. S jött vele a második is: benne Észak-Pannon kisgrafikai mozaikkal; egy hosszabb interjúval Bugyi István József grafikusművésszel (Vasné Tóth Kornéliától, s szintén tőle a „híres gyűjtők” id. Szentesi Flórián-fejezetével); illetve az exlibris-gyűjtés fogalomtára is tovább bővül.

ZEMPLÉNI MÚZSA – 2020/TAVASZ; 2020/NYÁR

Mátyás-korabeli zenei nevelés Sárospatakon (Kelemen Judittól); Habsburg Ottó és Sárospatak: emlékek és dokumentumok (a főszerkesztő Bolvári-Takács Gábor-tól); Beck Ö. Fülöp díjerméi az 1896-os Országos Ezredéves Kiállításra (a tavaszi cím- és hátapon a szobrász- és éremművész Millenniumi Nagy Érme látható). S kezünkben van már a nyári szám is, melyet Dienes Erika jelmez- és bábtervező, képzőművész alkotásaival illusztráltak (a cím- és hátapon hegyaljai képe áll, és a művészt Bordás István mutatja be). Két tanulmány (*Az ember tragédiája* Striker Sándor általi új megközelítése és Bolvári-Takács Gábor film-és színházművészek 1946–88 közti pártkongresszusi felszólalásait vizsgáló írása) mellett emeljük ki a

szépirodalmi *Látómező* rovatból Báger Gusztáv verseit. A *zene élettana* ciklus a dallá váló ember egzisztenciális helyét és küldetését kutatja, a zenei ember etikai filozófiáját, s remek metaforákkal (a zongora eposz, a hegedű albatrosz, a gordonka gímszarvas...) szélesíti az asszociatív távlatokat.

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREGI SZEMLE
2020/2.

A Nyíregyházán megjelenő negyedéves társadalomtudományi, irodalmi és művészeti folyóirat idei 2. száma „Trianon 100” összeállítással indul; a történelmi rovatban gróf Vay Pétert, „a világ vándorát” ismerhetjük meg, illetve a 20. sz. eleji szabolcsi diplomás nőket és a parasztság kultúrájáról alkotott 1945–46-os kisgazdapárti elképzeléseket. A folyóirat összeállítás szentelt Dienes István (régész, egykori múzeumigazgató) és Görömbey András emlékezetének is.

TÁNCMŰVÉSZET – 2020/TAVASZ; 2020/NYÁR

A 40 éves Győri Balett megújulása; a Magyar Nemzeti Balett címzetes magántáncosa (az évad legjobb férfi táncosának választott), Majoros Balázs portréja; Schubert-dalciklus a táncszínpadon; a vágyak harca az Anna Kareninában; friss táncrendek a rövid koreográfiák januári sereg-szemléjén; kortárs- és néptánc-paletta; a művészettel nevelés kérdései – a többi közt ezekkel a témákkal foglalkozik a hazai táncágazatok folyóirata 2020-as tavaszi száma. A negyedéves lap nyári kiadása a Kossuth-, Liszt- és Harangozódíjas Ladányi Andrea táncművész-koreográfussal készített interjút (az ő Tánc világnapi üzenetét is közölve), s összeállítást adott közre a táncosok négy fal közötti életéről („Pizsamás hattyúk”). A folyóirat foglalkozik a Bajor Gizi Színházmúzeum Róna Viktor-kiállításával (Herceg a vasfüggöny mögül), melynek bemutatása a járványhelyzet miatt odázódott; a címlaptörténet főszereplője pedig Ertl Balázs, a Magyar Táncművészeti Egyetem („az évad legjobb végzős”) növendéke. Interjút olvashatunk Mucsi Jánossal, akit a Magyar Táncművészek Szövetségének Életműdíjával tüntettek ki, s ezúttal sem marad méltatás nélkül a kortárs néptánc-kultúra, visszatekintve a Martin György Néptáncszövetség több bravúrt is hozó legutóbbi „antológiájára”.

A KRÚDY-KULTUSZ LOKÁLIS ERŐVONALAI

Ötévente kettős jubileum ad alkalmat a Krúdy-kutatóknak arra, hogy közzé tegyék legújabb eredményeiket. 2003-ban az író születésének 125., halálának 70. évfordulójára emlékeztünk, akkor jelent meg a Tóbiás Áron szerkesztette *Krúdy világa* c., hetedfélszáz oldalas breviárium. A szerkesztő külön csokorba szedte a költők tisztelgését (könyv a könyvben: in honorem és in memoriam antológia egyben), s nagyobb részt az író szövegei, műveinek részletei kerültek dialógus-viszonyba a róla szóló kortársi és utókori méltatásokkal, portrékkal, kritikákkal, vallomásokkal és emlékezésekkel. Tóbiás már 1976-ban (a *Könyvvilág* decemberi számában) összegezte röviden a Krúdy-recepció, pontosabban, a kiadástörténet állomásait, szóvá téve, hogy halála után 1941-ig nem adták ki könyvét, aztán a „találózva válogatott” kiadások után 1954-ig újra csönd fogadta az olvasót, míg Sötér István „korszakos értékelése” megnyitotta az utat, hogy Krúdyt újra fölfedezzék.

1957-ben indult meg a Magvető és a Szépirodalmi kiadók közös vállalkozása (bő évtized alatt 32 Krúdy-kötet jelent meg), majd 1976-ban Barta András gondozásában debütált a Szépirodalmi Könyvkiadó Krúdy Gyula Művei-t közlő újabb, 1983-ig tervezett sorozata. Tóbiás akkor azt írta: úgy tűnik, minden Krúdy „kevés” – az életében megjelent gyűjteményes sorozatokból s a későbbi válogatásokból nehéz összerakni a teljes és hiteles Krúdy-képet. Szintén 2003-ban jelent meg a Nap Kiadó *In memoriam* sorozatában a Fábri Anna szerkesztette dialogikus breviárium-kötet, *Az élet álom* (Fábri egyébként Barta és Sötér, Kozocsa Sándor, Fülöp László és mások mellett szintén sokat tett a Krúdy-szerepek irodalomtudományi értelmezéséért, például az 1978-as *Ciprus és jegénye* c. kötetében).

Az újabb kettős jubileum 2008-ban volt: az ekkor s az ezt követő évben megjelent tanulmányokból kiemelhetjük Finta Gábor, Fleisz Katalin, Fried István, Gintli Tibor, Kelecsényi László, Kelemen Zoltán, Kemény Gábor, Pethő József írásait; A Vörös postakocsi folyóirat „Krúdy Omázs” összeállítását; Váradi Ferenc doktori és Szikszainé Nagy Irma akadémiai doktori értekezését. 2014-ben kiadtak egy konferencia-kötetet (Fráter Zoltán és Gintli Tibor szerkesztésében) *Születésnap i kalandok* címmel, ez az előző évi, 135. születésnap i konferencia szerkesztett előadásait tartalmazta. Több mint 300 sűrű oldalon, hat fejezetben (*Irányzatok és beszédmódok; Az imitáció poétikája; Színház és teatralitás; Regények; Novellák és ciklusok; Utóélet*) összesen 26 tanulmány foglalkozott az életművel. A fent említett kutatók, irodalomtörténészek mellett a posztmodern irodalomtudomány érdeklődését is fölkel tette az oeuvre: a szerzők közt van Angyalosi Gergely és Dobos István, Eisemann György és Szegedy-Maszák Mihály, s az értelmezők közé sorakozott Bengi László, Kosztolánczy Tibor, Margócsy István, Tverdota György is.

2018 októberében (a 140. és a 85. évforduló tiszteletére) a Nyíregyházi Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei tagozata „*Ennek a városnak voltam az írója*” címmel rendezett tudományos konferenciát, melyen az ELTE, a Miskolci- és a Nyíregyházi Egyetem nyelvészei és irodalomtörténészei mutatták be legújabb kutatási eredményeiket. Az itt elhangzott tíz előadás szerkesztett változatát adta közre a Karádi Zsolt által szerkesztett Krúdy-tanulmányok kötet. S csupán már az is hozadéka ennek az újabb vállalkozásnak, hogy Gintli, Kemény, Pethő mellett újra megszólalt Minya Károly (aki a Krúdy-életmű stilisztikai vizsgálatáról már 2005-ben közölt tanulmányt) vagy Jánosi Zoltán – aki szintén 2005-ben írt Szindbád tükörképeiről (önálló könyvben is megjelentek „találkozásai” Krúdy Gyulával), mellette két német nyelvű publikációt is jegyzett. S Karádi az egyik újabb könyvében megidézett Francois Gachot („a Nyugat franciája”) Krúdy Zsuzsával folytatott levelezésének értékelése mellett több Krúdy-tanulmányt és recenziót adott közre az elmúlt évtizedekben.

„Az a tény, hogy 1931-ben Krúdy repülőgépen – élete első és egyetlen légi útján – repülőgéppel tér majd haza Budapestről Nyíregyházára, mintegy összefogja s jelképezi is a város messzire és magasra – Krúdy teljes művészetére is – sugárzó, motiváló erejét és ebben a teremő erőterben Krúdy lokális és egyetemes helyét. [...] Krúdy – és egyik legfontosabb önértelmezése, szabadság-szimbóluma, történelem-értelmezője, fikciója, exodus-modellje, de mindenekelőtt: önarcképe, Szindbád, azaz: *Syndbad Nyíregyháziensis* tehát ebből a városból indulva, ennek legszívósabb erővonalat magába integrálva, Nyíregyházáról tette zsebre Debrecent, Nagyváradot, majd Budapestet is. Nyíregyházáról emelkedett a monarchiában született másik két prózaíró óriás, a bécsi Robert Musil és a prágai Franz Kafka mellett (az *Ezeregyéjszaka* meséit szintén álmódosza forgató) párizsi Proust, a dublini Joyce európai író társává.” – A kötetet indító Jánosi Zoltán-tanulmány befejezéséből való a fenti két idézet rész; néhány változtatástól eltekintve, tanulmánya olvasható volt a *Szemle* 2018/4. kötetében is, és Jánosi – Katona Béla és mások kutatásaira hivatkozva – a hajózva repülő nyíregyházi Krúdy-Szindbád portréját rajzolja meg, a tanulmány és a szépírói esszé stílusjegyeit ötvözve.

Pál Andrea tanulmánya (*Egy kultusz bölcsőjénél*) kitér az irodalmi kultusz kutatások történetére – kiemelve, hogy „a kultusz igény egyidős az emberi közösség-szerveződéssel” –, foglalkozik továbbá az interdiszciplináris aspektusokkal (a kultusz mintegy az irodalom „kommunikációja”), s így lépteti be a „kultikus hőst” a „kölsönös egymásra utaltság” dialogikus kontextusába, elsősorban a *Nyírvidék* c. lap 1917–1933 közötti beszámolóit állítva a jelenlétet rögzítő és értelmező reflexív rendbe.

Gintli Tibor *Profán vezeklések (Szindbád megtérése)* címmel két Szindbád-novella (*A tetszhalott; Az életmentő kékfestő*) olykor részletekbe menő analízise és távlatos értelmezése révén mutatja be a *Szindbád megtérése* c. kötet elbeszélsmódjának sajátosságait. A Krúdy-beszédmód összetett hangoltságát a humor és a rezignáció mentén lehet a legjobban feltérképezni; s Gintli megállapítja: a kötet legösszetettebb darabjai azok – így a két kiválasztott elbeszélés is –, amelyekben „a két alkotóelem kiegyenlíti egymást”. Ekképp az „íronia és komolyság egyensúlya a szemléletmódnak azt a meditatív tétovaságát viszi színre, amely annyira jellemző a Krúdy műveinek relativista szemléletmódjára”.

Sturm László *Álmok és kiutak* címmel értelmezte Krúdy *Palotai álmok* c. kisregényét, már az első mondatában utalva arra, hogy ez a mű „némileg zavarba ejti értelmezőit”, kérdezvén: „elbírja-e Krúdy világa a boldog véget”? – ráadásul az sem biztos, hogy a fikció valóságosként vagy álomszerű képzelődésként akarja-e hitelesíteni önmagát. Van azonban egy fontos megállapítás a tanulmányban, miszerint: „a románc-hagyomány megidézésével Krúdy megeleveníti azt a ’létértelmező látomást’ [Nyilasy Balázs olvasatához igazodva], amely ellenszegül a modern regény válsághangulatának”. A konklúzió szerinti „kiérdemel boldogságot” egyébként a *Palotai álmok Előhangja* hitelesíti. Az állomásfőnökkel folytatott párbeszédben jegyzi meg az elbeszélő: míg a régi időkben „a harmadik városban is tudták, hogy ki szenved a szerelem kínjaitól [...] manapság egy jóravaló leányszöktetésről sem hallani. [...] Ma már csak álmaikban bolondoznak az emberek.” – Úgy véljük, hogy leginkább az *Előhang* az, ami útmutatásként szolgálhat az egész műnek az értelmezéshez!

Karádi Zsolt Krúdy publicista indulásának – Gáspár Imre pártfogása alatt – kibontakozó, a *Debreceni Ellenőrben* megjelent színházi témájú írásait olvasta újra (ennek a kevésbé ismert időszaknak az értelmezését segítette a Kalligram Könyvkiadó Krúdy-életműsorozatban gondozott 2007-es publicisztikai kötete). Karádi elsősorban Krúdy előadás-kritikáit szemléli, nem foglalkozik a debreceni színházról szóló hírekkel, a teátrum ügyes-bajos dolgait (gyakran a város és a lap kultúra-politikai szempontjait) követő cikkekkel. Példáiból jól érzékelhető: színi-kritikussá (s tegyük hozzá: az „emberi színpadok” kulisszái mögé tekintő íróvá) érlelődésében meghatározó szerepe volt debreceni színikritikusai működésének – noha „a színház később sem vált számára sikeresen meghódítható világgá”.

Hamar Péter (*A Krúdy-művek közegellenállása a mozgóképpé formálással szemben*) abból a tézisből indítja érvelését, hogy bár a Krúdy-szövegek gyakran „filmszerűek”, mégis kihívó feladat a megfilmesítésük. A filmes adaptáció narratív elvei szükségszerűen szembekerülnek a képben (szóképben) fogalmazó és stilizáló Krúdy-beszédmóddal – s a mintegy húsz televíziós alkotás helyett csak a Huszárik

Zoltán-mozifilm (*Szindbád*) tudott megbirkózni a szöveg megfilmesítéssel szembeni ellenállásával (asszociációival, ikonikus halmazzaival, variációinak tűnő, ám egzisztenciális szerelemfilozófiát valló képeivel). Olvasatunkban egy olyan filmes látomás született, mely valódi stílusgyakorlat – mint Márai *Szindbád hazamegy* c. regénye. Ezt az 1940-es Márai-regényt állítja középpontba Kemény Gábor tanulmánya (*Krúdy kettős tükörben: pastiche és paródia*), illetve az azonosulást megteremtő stílusbravúr lehetőségeinek tükrében példálódzik Jánosi Zoltán *Szindbád utolsó halála* „apokrif novellája” vagy Szappanos Gábor *Boldog Szindbád pokoljárásai* c. „utazóregénye” apropóján.

Pethő József „kognitív stilisztikai megközelítés”-t adott a Krúdy-próza poétikusságának kérdéséhez, kiemelve tanulmányában a stilizálás és ironia, a képiség, a nevek és a névadás, a retorizált szerkezetek, valamint a sajátos narrátori pozíció szerepét. Összegzéséből kiderül, hogy a gordonka-búgású Krúdy-próza nem a mélyhegedű egyhangúságát adja, hanem nyelvi esztétikumából, kivételesen gazdag szöveg-partitúrájából „egy nagyon is összetett stílus- és jelentésstruktúra tárul fel, mindig újabb és újabb nyelvi-esztétikai és világértési tapasztalati rétegeket kínálva a befogadónak”.

Minya Károly Krúdy „párnovelláiról” (*A hírlapíró és a halál; Utolsó szivar az Arabs Szüirkénél*) értekezett, rámutatva, hogy a pár- vagy ikernovella jóval több annál, minthogy ugyanazt a történetet más nézőpontból mesélné el a szerző. Ezek az ikernovellák akár egy novellaciklus darabjai is lehetnének (legalábbis ott van a ciklikusság lehetősége bennük), a visszatérő szereplő és situáció (például az evés mozzanata és leírása) azonban más és más attitűdbeli sajátosságokat domborít ki. S tegyük hozzá: a „többszintű megfeleltetések”, az átváltozás és a misztikum vagy a „gyomornovellák” toposzai mellett a kultikus mozzanatok és az időjátékok a Krúdy-szövegek mélylélektanába is betekintést engednek.

A kötet utolsó közleménye Bárány Erzsébet tanulmánya (*Krúdy Gyula, Bonkáló Sándor és a ruszinok*), mely Krúdy Kárpátaljához fűződő rokonszenvét, sőt „szenvedélyes vonzalmát” domborítja ki. Akár kulturális antropológus szemmel is olvashatók a „határszéli bolyongások” során a ruszinokról adott rajzai, a szokásokat, attitűdöket, vagy éppen a hitvilágot illetően is. Sejtethető, hogy a földrajzi közelség mellett a fizikai valóságba ágyazottság és az álomigény sajátos találkozását látta meg Krúdy ebben a közösségben, mint ahogy maga is egyfajta álomzarándokként járta be a vágott és ismert helyeket, rezignált örömmel rögzítve a felismerést: álom és valóság tulajdonképpen nem különbözik egymástól.

(A fenti ismertetés első megjelenési helye:

Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle, 2020/2. sz., 123–126. o.)

ÁPRILY

*Karádi Zsoltnak**

Akarsz-e fényt, hogy betűzni
tudd a láthatatlan írást,
s ha megcsalna lábad, a fecskék, az őzek
vezessék tekinteted?

A ködbe hördülő magányba
permeteznek égi csírák –
s a tó partjára tévedt kagyló belsejében
az arcodat felismered.

(2019)

WEÖRES

A „tündérsípos” Kenyeres Zoltánnak

Távoli múltban, az égi jövőben
röpköd a szó. – S kacag itt, a zsebemben
két kicsi vers: ha az egyik a kőben
fényleheletnyi varázs is – a másik
holdi madármenedéke a perc.

(2019)

* Az itt közölt verscsokor megjelent a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2020/2. számában (116–118. old.)

DÖMDÖDÖM

Gerliczki Andrásnak

Ha elindulsz az égen madarat keresni,
vizsgáld meg magad, hogy fészeknek
jó vagy-e.

Ha kíváncsi vagy más hegyekre is,
vidd magaddal a virágok sóhajtását
a saját völgyeidből.

Hajszálaid ha pengeted a fényben,
a dallamhoz tudni kell majd, hogy
sűrű-e vagy ritka.

Ha az öröklétbe vágyakoznál,
számold össze minden percedet,
hogymennyit ért.

S ha átjárót keresnél világok között,
fontold meg jól, hogy tudnál-e ajtó
lenni – nyitva.

Ha szeretők nyomába indulsz, terhedet
levesd, hogy felhőként áradjon
szét a rended.

Ha mesélni szeretnél, tisztítsd meg jól
a szavakat, mert a sok kacattól meg-
rekednek nyomban.

Ha kimondanád – még ne tedd!
S ha kimondanád, mondd csak azt,
hogymennyit: Benned...

(2019)

„ARANYOS MEG ÉDES...”

Józsa János Nagy László-illusztrációjához

„Aranyos meg édes nyár van”,
fehéren égünk a lázban;
vérünk galambokra éhes,
taposunk az aransárban.

Kapaszkodnak lábainkba,
megfeszül bennük az ikra,
kapaszkodnak, ravaszkodnak,
cselet szőnek a titkainkba.

Úgy dohognak, mint a gépek,
szakad torkukban a gége,
szalonnát rágtak a lyukban,
s mézet festenek az égre.

Nem örülnek az örömnak,
horpadt lázban szembeköpnék.
„Aranyos meg édes nyár van” –
s szálla mind a tíz körömben.

(2019)

TERMÉSZETRAJZ

Nagy Lajos után Merces Istvánnak

Az ostobaság enciklopédiájához
nem árt néha kommentárt is fűzni,
mert sokan még komolyan veszik,
hogy bölcsességük fényes és határtalan.

Az emberek már csak ilyenek: mindig
ők a legokosabbak, és el sem képzelhetik,
hogy a képtelenségek okai ők maguk.

Persze a csillagokról mit se tudnak,
mert állandóan olajfoltos pocsolókban
ellenőrzik a sminkjüket és ruhatárukat.
Aztán elégedetten csettintenek, hogy szép
a látvány, és még a glória is látszik a fejük
fölött, egy égve felejtett utcalámpa fénye.

Néha elmennek az állatkertbe is, ahol
kinevetik a majmokat, és szeretnének
maguknak egy fókát az akváriumba,
meg bűvárhencsert, jó nagyot – tudnának
vele dicsekedni, hogy nekik olyan is van,
másoknak viszont csak kerti törpe jutott.

Pedig az ostobaság enciklopédiája
pontosan meghatározza, hogy az állatok
itt járnak közöttünk és autót vezetnek,
reggel fogat mosnak, munkába mennek,
sorban állnak, mosnak-főznek és söröznek,
boldogak, ha valamit végre megszereznek,
aztán kidobják, mert már akkor se kellett,
és leülnek tévét nézni este vagy bármikor.

Természetük szerint ugrálnak össze-vissza át
az alacsonyra húzott kerítéseken...

(2019)

A KÖNYV-LÁTVÁNY ÉS A VONALAK DRÁMAI ELEGANCIÁJA

Deák Ferenc (1935–2013) könyvtervező grafikusművész emlékezete

A kolozsvári Kriterion Könyvkiadó nemcsak az erdélyi magyar írásművészet és az anyanyelvi létfenntartás végvára volt, de a könyvlátványba formálódó vizuális anyanyelv őrzője és megújítója is. Deák Ferenc könyvtervező grafikusművész itt dolgozott negyedszázadon. A Hollósi Zsolt vezette beszélgetés még jelent 2001 decemberében jelent meg a *Tiszatáj* c. folyóiratban, „Mindig mellém szegődött a szerencse” címmel – ebből is szemelgetünk alább.

(A KÉPEK ÉS AZ INTERJÚ FORRÁSA: [HTTP://HOLLOSIZSOLT.HU/INDEX.PHP?WACTION=EXT72](http://hollosizsolt.hu/index.php?waction=ext72))

Kökösről, a szülőfalujából, Sepsiszentgyörgyön át vezetett az útja Kolozsvárra, majd Marosvásárhelyre, onnan a Kriterion Könyvkiadóhoz, ahol művészeti szerkesztő lett (több mint ezer kötet tipográfusa volt, könyvek százait illusztrálta, az ő munkája volt a kiadó nyitott könyvet formázó Pegazus-emblémája). Nemzetközi grafikai seregszemléken ismerték el művészetét, s nemcsak illusztrációkat, de exlibriseket, önálló grafikákat (s festett kazettás famennyezetet is) készített; műveit beválogatták a mainzi Gutenberg Múzeum állandó kiállítási anyagába. Szegedre a '90-es évek közepén került: egy rövidebb megbízásból, majd az egy évre tervezett munkából letelepedés lett, a Tisza-parti városban halt meg 2013-ban – 78 éves korában. Az idén júniusban lett volna 85 éves.

Szegeden a Mozaik Kiadónál dolgozott, ott jelent meg az 1999-es Frankfurter Nemzetközi Könyvvásárra háromnyelvű *Betű és rajz* című műhelyvallomása (az első kiadást még a Kriterion gondozta). Az életmű legjavát is bemutató album nemzetközi sikere után megkapta a Munkácsy-díjat – első erdélyi képzőművészként, negyven év munkássága elismeréseként. Hamarosan hozzákezdett balladakompozícióihoz, mely sorozat elnyerte a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma grafikai díját a gödöllői *Élmény és eszmény* című kiállításon.

Az idézett beszélgetéskor (2001-ben) készült el új munkája: Kányádi Sándor gyermekkötetének illusztrálása (a grafikus Kányádival már a *Napsugár* c. gyermeklap indulásakor együtt dolgozott). A Kányádi-versek muzsikája mindenkinek különleges élmény – nyilatkozta. A *Betű és Rajz* c. albumhoz előszót író Banner

Zoltán úgy jellemezte őt, mint aki „az abszolút zenei hallás kivételes természeti ajándékának megfelelő abszolút rajzi érzékkel született”. Banner interpretációjában tehát „az a grafikai világrend, ami benne adva van, tökéletesen egybevág a Világegyetem mélyében működő szerkezeti Renddel”.

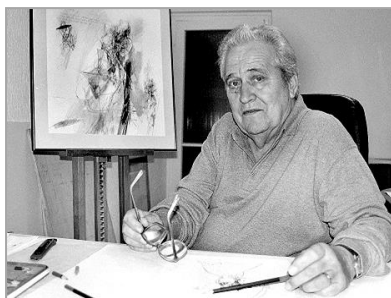
Már a kökői iskola unitárius kántortanítója fölfigyelt érzékenységre és kreativitására, s tehetsége a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban egyértelműen kiderült: az egyik újságcikk úgy emlegette a tizenhárom éves Deák Ferencet, mint aki fiatal kora ellenére is szinte kiforrott művészettel ábrázol. 1952-ben a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola grafika szakos hallgatója lett, közben kezdett gyereklapoknak dolgozni, hatodévesként pedig Sütő András hívta meg *Művészet* (később *Új Élet*) című lapjához munkatársnak, később Sütőnek szinte minden könyvét ő gondozta. Innen a Kritérium Kiadóhoz vezetett az útja, mely az 1970-es és '80-as években mintegy kétezer kötetet adott ki, összesen több mint húszmillió példányban: műszaki szótártól, gyermekkönyveken és képzőművészeti albumokon keresztül, a szépirodalmi műveikig, közben egységes arculatot kellett teremteniük.

Deák Ferenc szívéhez különösen közel állt Kallós Zoltántól a *Balladák könyve*. „Sokat gondolkodtam azon, ezt a nemes műfajt milyen köntösbe öltöztessük, hogy minél nagyobb legyen az összhang a belbecs és a külsín között – nyilatkozta a művész. – [...] lenvásznat vásároltunk könyvborítónak, és a kalotaszegi varrások írásos díszítő motívumkincséből könnyen varrható, egyszerűbb motívumrészeket választottam ki, amelyek ugyan nem voltak olyan gazdagok, mint egy egész párna díszítése, mégis jól felismerhetőek maradtak. A kalotaszegi asszonyok a teljes példányszámhoz fekete hímző cérnával egyenként varrták ki a díszítést.” A Kós Károly-életmű gondozására pedig azért büszke, mert maga Kós bízta rá ezt a munkát, noha kiváló grafikustársakkal volt körbevéve, köztük Cseh Gusztávval, Árkossy Istvánnal, Bardócz Lajossal.

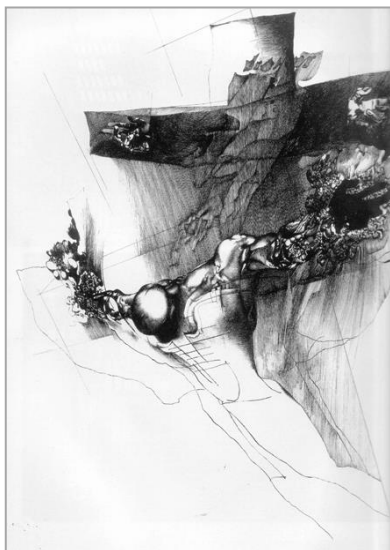
Idéztük fentebb „az abszolút zenei hallás” és az „abszolút rajzi érzék”, illetve „a grafikai világrend” és az egyetemes „szerkezeti Rend” párhuzamát. A zenében és a képzőművészetben is megfigyelhető, hogy minél több, ezzel a kozmikus renddel ellentétes, idegen, zavaró körülmény takarja el törvényeit, „annál nehezebb felülemelkedni a káoszon, homályon, hangzavaron s érvényesíteni az abszolút látás kontrollját” – írja Banner Zoltán.

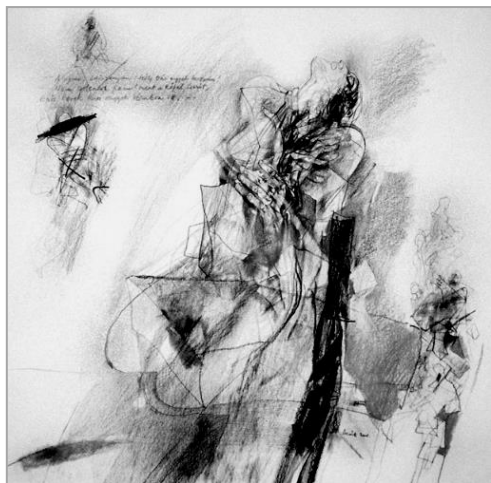

Banner szerint Deák Ferenc életműve is „e homállyal vívott küzdelem és dialógus egyik lehetséges forgatókönyve”. Így sikerült neki „Erdélyi Magyar Könyvként” megjeleníteni egy nemzettrész szellemi önfenntartását. Deák „mindent tud, amit a század legkiválóbb európai grafikusainak a keze tud a vonalról, a foltról, a kompozícióról, a sokszorosító technikákról [...], az emberi lélek és tudat arckifejezéseiről (a népmesei elbűvöltségtől a groteszk és intellektuális fintoarokon át az Ember tragédiáinak elszemélytelenítő fájdalmáig)”. A grafikus emlékirata (immár pedig a művész emléke) „valóban Betű és Kép szerelmes története” – a Történet, melyben valamennyi műfaj új minőséggé lényegül át: a könyv-látvány visszavezet a légies vagy tárgyias, az elvont vagy drámai vonalrajzhoz, a metszet eleganciájához, a kisgrafika emblematikusságához... A grafika nála olyan kompozíció, mely a rejtett jelentések között a betűk-szövegek jelentését is lélekrajzként formálja meg: „a fájdalomra betűk tornyosulnak”, s „a nagy téma úrbeli változatait” adják.

DEÁK FERENC DON QUIJOTE - (BALRA, LENT) ÉS MADÁCH-ILLUSZTRÁCIÓJA (JOBBRA, LENT)

BETŰ ÉS RAJZ

In memoriam Deák Ferenc grafikusművész

Mikor még nem voltak emberi szavak,
és a madarak nyelvén beszéltek hozzánk a dolgok,
mi válaszoltunk rá, szárnyakat rajzolva
homokba, füstös sziklafalra,
s láttuk, hogy Éva teste szenved,
ám az arca boldog;
és a teremtés csak akkor folytatódott,
mikor már meg tudtuk nevezni a madarakat,
a fákat is, és elgyönyörködtünk
az égben, amit még az Isten ujjai
mozdított rá egy lassú csöndbe
ringó szilfagallyra;
és mikor súlyos lett a szó a nyelven,
szorította torkunk, tüdőnk, a szívünk és kezünk,
Istent keresve mozdult az ujj,
s hiába rajzolt szemfedőt az éj ránk:
a végtelen vonalban mi mindig
meghalunk – és keletkeziünk.

A KÜZDELEMMÉ NEMESÜLŐ SZÉPSÉG

*Hajdúsági Nemzetközi
Művésztelep – 56+*

PÁLFI GYULA LÉGIPOSTAI „ÜZENETE”
A MŰVÉSZTELEPI PROJEKTMUNKÁBÓL
(FOTÓ: SÁNTHA ANTAL)

A járványügyi (utó)hatások által okozott korlátozásokkal kellett szembesülnie a hajdúböszörményi Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep kuratóriumának, mikor az idei programot összeállította, s azt meg is kívánta valósítani. Először úgy tűnt, hogy – sok más alkotótáborhoz hasonlóan – elmarad (a februárban összeállított névsor több külföldi, határon túli és az ország másik szögletéből érkező alkotó nevét tartalmazta, sőt, megérkezett már a legtöbb visszajelzés is), aztán virtuális formát kezdett öltetni (afféle „online részvétellel”, alkotói bejelentkezésekkel és internetes tárlattal). Már a kuratórium tagjaként sem titkoltam, hogy a virtuális művésztelep ötletét nem pártolom.

Nincs kollégiumi szállás, de vannak utazási nehézségek; pályázati támogatás híján is vannak fölmerülő anyagköltségek? A döntés időpontjában azt még nem lehet tudni, mely szabályok irányítják a közösségi érintkezést? Kevesebb művészt kell meghívni: eddig is fontos volt a helyi alkotók művésztelepi munkába való bekapcsolása, legyen több böszörményi, illetve közeli településről érkező köztük.

Legyen „napközis” jelegű a tábor, és két hét helyett csak egyhetes legyen, melynek megfelelő helyszíne a Maghy Zoltán Emlékház, a helyiségeivel és annak tágas udvarával. Lehet szabadtéri alkotónap, melybe a város lakói most is bekapcsolódhatnak; a záró tárlat is legyen rendhagyó: az alkalomra installált, keretezés nélküli munkáknak abban a környezetben történő kiállításával, ahol azok születtek.

Végül tizenkét művész vett részt a július 6–11. közötti művésztelepen, részben Böszörményből, de hatan debreceniek voltak, Szepessy Béla (*fotónkon balra, lent*) pedig nyíregyházi, ő még egy fametsző

mesterkurzust is vezetett a böszörményi érdeklődők bevonásával; a nyílt alkotónap mellett volt művésztelepi kirándulás, slambucos vacsora. Állandó volt a közösségi hálós dokumentálás – Kupás Csilla művésztelepi titkár révén; a virtualitásnak is jó terepe volt Rácz Imre, a művésztelep szakmai vezetője kezdeményezése, hívására többen „bejelentkeztek”, akik most nem lehettek jelen, és a virtuális tárlat is megvalósult. Nemkülönbön a záró kiállítás, mely szintén felvillantotta a nemzetközi attitűdöt a „közös projekt” révén, amely ezúttal a légiposta-borítékok megfestése volt. S már meg is érkeztünk a telepi munka értékeléséhez.

A „légiposta” a mail art, a küldeményművészet tradíciójához kapcsolódik – az „üzenethez”, ami most többletüzenetet kapott, közte pl. azt is, hogy minden körülmény közt lehetséges a valódi „kézjegy-hagyás”, a valódi kapcsolat is kialakítható, és a valódi művészi kézjegy sem veszíti el a jelentőségét. A borítékok jól reprezentálták ráadásul az egyéni művészi jegyeket is.

MŰVÉSZTELEPI LÉGIPOSTA-KÜLDEMÉNYEK
„KÉP-ÍRÁS” KÖZBEN...

A szombat délutáni záró-tárlat vezetésére sokan gyűltek össze, és a megnyitó sem hagyományos volt, inkább bekapcsolódás egy olyan párbeszéd-folyamatba, melyet a művészek indítottak el munkáikkal, egyfajta kérdő-, felkiáltó- és gondolatjeleket megfogalmazó gondolkodás. Ennek néhány töredékét jelölöm alább.

Sokan foglalkoztak a tükröződés művészi kérdésével, köztük Szepessy Béla – a korábbi „Tükör által...” ciklusával nemcsak kompozíciós, de időbeli értelemben is önmegismerő játékba hívta a nézőt, mintegy a tükör „médiüm”-szerepét is újra kívánva értelmezni. Szepessy ecsetrajz krokik sorozatát mutatta be, arra is utalva: a karakter- vagy helyzettanulmány más jelent önmagában, mint sorozatrészként. Művészi koncepcióvázlat, archaikus vagy archaizáló tükör mindaz, amibe bevonjuk a nézői tekintetet; közben a játéknak is fölértékelődik a szerepe: a hétköznapi és alkalmat tudja visszavezetni a szakrális és egyetemes szintekig.

Helyzet- és karakterrajzokat kínált Durucskó Zsolt is, az ő nagyobb méretű grafit lapjaiban azonban már a grafikai „események” jelle válási folyamatát is érzékeltetni lehetett. Nemcsak a férfi és a nő, a külső és a belső világ, a képzelet és a valóság közötti viszony, de – mintegy a Don Quijote-i reményben megtestesülő reménytelenséggel – a „képzelet-valóság” sajátosságait faggatta, értve alatta groteszk és a

„fölösleges hősiességet” is. Ráadásul kompozícióinak „közel-távola” olyan egzisztenciális kettősségre mutat rá, mint például arra, hogy a távolról csak jelnek (tömbbé, alakká formálódó) gesztusnak látszik, az közelről tele van sok érzellemmel és történéssel (a megtörtént bánatával, a megtörténhető reménységével).

DURUCSKÓ ZOLST (MÉG KÉSZÜLŐ) GRAFIKÁJA –
KUPÁS CSILLA DOKUMENTÁLÁSÁBAN

Az archaikus jelszerűség évtizedek óta irányítja (az ezúttal „home office” formát választott) Fátyol Zoltán művészetét. Vegyes technikájú műve látszólag a korábbi „jelek” új konstellációba állítása, viszont – mivel a költő és képzőművész Fátyol a kép mellett a szót is fontosnak tartja a mű üzenetében – a cím jelentősen árnyalja a gesztusok szerepét. „Légzésjavító” – könnyű megoldást kínál a „pandémiás” helyzetre való asszociálás, gondoljuk azonban tovább: légzés, lélegzés, lélek(-zés). A levegő archetípus, életadó elem; a légzés szabályozza életfunkcióinkat, a lélekzés azonban az életadás eredetét, a „teremtő lelket” állítja középpontba.

A másik „otthon”-alkotó a hajdúböszörményi Pálfi Gyula, akinek mind a két vegyes technikájú képe címében ott van a „hangulat” – az egyikben jelző nélkül, a

másikban a „szürke” jelzővel ellátva azt. A címadás az előbbivel szemben nem útbaigazító, hanem félrevezető, megtévesztő – és ha észrevezzük a megtévesztés szándékát, fölfejtethető a jelentés. A „hangulat” tiltakozik a képen jelölt expresszív és dekonstruáló kompozíció ellen; s hangulat helyett magam indulatról, sőt, a gondolatról beszélnék. S fölsejlik a párhuzam, az egymásra hatás, referencia hangulat

és gondolat között. – Vajon a hangulataik befolyásolják a gondolatainkat? Igen. Rossz hangulatban hajlamosak vagyunk rosszat gondolni, rosszul ítélni meg a dolgokat, míg jó hangulatban mi is megtéveszthetők leszünk – akár még a rossz gondolatoktól is. Pálfi Gyula nekem azt is üzeni: lépjen a gondolat elé a hangulat, s akkor talán mi magunk is tudjuk saját hangulatainkat (viszonyulásainkat majd érzelmi és asszociatív ítéleteinket) befolyásolni. Ez azonban kemény harc (talán nem véletlen, hogy e „hangulat”-képeken az egzisztenciáért folytatott küzdelem stációi jelennek meg...

De ha már küzdelemről szóltunk – s bizonyos „filozófiai” vonatkozásokról –, Makai Imre festményei lehetnek erre a további példák. Képein tulajdonképpen azt keresi és mutatja be: hogyan lehet a káosz állapotából megteremteni a harmóniát? A böszörményi Makai „színes” világába már régebb óta beletolakodott a rózsaszín (s annak sokféle pasztelles árnyalata), a festő azonban nem valamilyen idilli boldogságot mutat be, hanem éppen a hadakozást. Nem a végeredményt látjuk a képen, hanem magát az utat, a keresést, a küzdelmet. A szándékot és elbizonytalanodást, az erőgyűjtést és szemlélődést, a reményt és kiábrándulást, a remény harcát a hiábavalósággal – így a káoszból a harmóniába vezető út magának a Szépségnek a harca, amint az Küzdelemmé nemesül.

FÁTYOL ZOLTÁN, FEKETE
JÁNOS ÉS SZEPESSY BÉLA
ALKOTÁSAI
(SÁNTHA ANTAL FOTÓJÁN);

AZ ELŐZŐ OLDALON:
PÁLFI GYULA ÉS RÁCZ IMRE
KÉPE (HORVÁTH TAMÁS
FELVÉTELÉN)

Fekete János is küzdő ember, noha nem egyszer tapasztaltuk, hogy „föladta” a látvánnyal való küzdelmet, és megelégedett a látvánnyal. Most azonban kiváló „festménytanulmányai” születtek „légipostai” képein is, táblaképein egzisztenciális érvényű kérdéseket vetve föl. Úgy vélem, mintha a karantén-helyzet valamilyen felszabadulás-többletet eredményezett volna nála: most nem a látványt, hanem a látvány-előtti és látvány-utáni (vagy a mögötti, tehát érzelmi hatásbeli) állapotokat tükrözi. Képei expresszív (így érzelmi és indulatiak), felismerve, hogy a Szabadság is a korlátok harca, például a rózsaszín idill küzdelme a sötét éjszakával (s másik képén szükségszerűen ábrázolódik a sötétség magánya).

Ezzel a sokszor sérülékeny férfierővel (Fekete) és a válsághelyzetekbe állított nőies érzékenységgel (Makai) állhat szemben a világszabályozó nőies tünékenység (Bujdosó) és a nőben átlényegülő maskulin erő (Láng). Míg Bujdosó Mária az átváltozásokat légiessé váló tükörszerűségükben ábrázolja, Láng Eszter olyan frigyet faggat, melyben a szerves és absztrakt, a sejt és a sejtés találkozik. Mind a két művész fontosnak tartja az építkezést – Bujdosó a hangulatok és érzelmek mozgásában és modulációiban; Láng az építkezés és az osztódás-növekedés sajátos dichotómiájában. Bujdosó Máriánál a benyomások festői (az olaj ellenére is légis akvarell-hatásokat keltő) hullámozása, Láng Eszternél a természet geometriája és a geometria természet rejtett kapcsolatainak föltáró szándéka révén.

Nemcsak a fotó-, de a képzőművészet egyik irányítója is a fény. Rác Imrét, a művésztelep vezetőjét gyakran jellemezzük a „fénykereső” festő jelzővel (utóbbi önálló kiállításának címében is szerepel: *Csend után fény*). Minden művésznek a célja közt szerepel valamilyen magánmitológia megteremtése – amit szoktunk az „önálló alkotó világ megformálásaként” is jelölni –, s mint minden mitológiának, a magánmítosznak is megvannak a velejárói: állandó toposzai, visszatérő jelzői és motívumai. Rác Imrénél néhány éve ez már a „fény”, illetve annak viselkedése. A megfoghatatlan, a nem-fizikai kifejezése a célja, mely a kvantumfizikai szabályok szerint is egyszerre viselkedhet hullám- és részecskeszerűen. Ez a művészetben nem más, mint a vágyakozás fizikai és nem-fizikai formáinak a kifejezése. S Rác Imre képein a fölsejlő emberi figurák: fizikai meghatározottságukban is a nem-fizikai (metafizikai) iránti emberi vágyat mutatják.

A fotó látszólag „fény-kép” (itt is a fénnel és a képpel van dolgunk), de a fotó mégsem a fényképezőgépet igényli, hanem elsősorban a témát – és magát a fotóst. Kovács Gábor hosszú idő óta dokumentálja és segíti a művésztelep munkáját, most azonban teljes jogú tagja lett annak, ráadásul most a dokumentum kétfajta karakterére irányította a figyelmet. Nemcsak életképeket és műtárgy-reprodukciókat készít, hanem reflektál képével egyrészt a természetre, illetve a természetre reflektáló művészetre. Dokumentál és teremt. A festőpaletta (mint „dokumentum”) a fotós teremtmény képzeletének tárgyává válik ugyanúgy, mint a teremtmény – mindig elhaló, önmagát mindig újjáteremtő – természet. A fotó viszont nem csak észrevesz. A fotó komponál is: megfigyel és kiválaszt, installál és újragondol.

AZ „ÚJIRAGONDOLÁSOK”
KIVÁLÓ PÉLDÁI
VARGA JÓZSEF GRAFIKÁI –

LÁSD BALRA, LENT:
KÁPLÁR MIKLÓS
KOMPOZÍCIÓJÁT

Varga József volt az elmúlt év Káplár Miklós-díjasa, önálló kiállítását csak jövőre rendezik meg – de a káplári emléklenyomat rögzítésének a szándéka már most is ott munkált benne. A múltba-tekintő Káplár alakja áll grafikája középpontjában, visszatekintésének tárgya (a kép bal oldali, a múltat reprezentáló felületén) pedig egy régi bőszőrményi kapu, a deszkafelület s a rozsdásodó kulcslyuk asszociációival. A múltban már benne van a jelen, és a jövő felelőssége is: mit fogunk kezdeni a múlttal? A kapuhoz szorosan kapcsolódik Varga József másik kedvelt motívuma, az ablak. „Jelenléti ívének” különös és perspektivikusan is meglepő beállítása a három idősíkot ötvözi: az ablakba-tekintés a jelen, az ablakban azonban a múlt és a jövő egyaránt megjelenhet. – Honnan nézünk hová: Belülről kifelé, vagy kintről befelé? A múltból a jövőbe vagy pedig a jövőből a múltba?

Válaszokat Uzonyi Ferenc sem ad, gyarapítja viszont a kérdéseket. Az egyre monumentálisabb absztrakt festményeivel figyelmünket (illetve a nemzetközi műkereskedelmi piac érdeklődését) fölkelő művész a karantén óta miért fordult a kisméretű grafika, a fekete-fehér jelek és ecsetgesztusok felé? Az autonóm lapokon a szín- és formaötlet variációival is kísérletezik, legerősebb azonban a fehér felületen hagyott fekete ecsetjel mellett az a sorozat, mely körös motívumaival az egyetemesség, kiteljesedés gondolatához társul. A kerekesség és széttöredezettség együttesen jelenik meg – nemcsak a nap és a hold, a férfi és nő szimbólumai (a jelek, jelképek egymáshoz való viszonya, mozgása, az irányok és egybekapcsolódások vagy szétválások) fontosak, de a kerekességben, a kapcsolatok közt teremtetett űr jelentésének fölfejtése is. A festmények hangulattól és tükröződés-lenyomatoktól lesúlyozott, de a hangulat expresszív irányítása alá kerülő tere, most önálló „üres” tér. Ami eddig körbe- és egységbe font volt – az most megmarad az egységet kereső körként, spirálként, önmagából önmagába mozduló ívként. Folyamatos mozgásként a megfejtésre váró állandóságban. A Küzdelemmé nemesülő szépségben. – És Szépséggé nemesülő Küzdelemben.

UZONYI FERENC GRAFIKÁI
(REPRODUKCIÓK: MOLNÁR GÁBOR)

A HAJDÚSÁGI NEMZETKÖZI MŰVÉSZTELEP VIRTUÁLIS ALBUMA

A művésztelep rendhagyó idényéről szóló beszámolóban jeleztem: „fizikailag” jellepes formában, virtuális valóságában azonban kiteljesedett a nemzetközi jelleg. A záró tárlat részeként már a virtuális kiállítás is megtekinthető volt a művésztelep honlapján:

<http://www.hanema.hu/index.php/2020>

Az előszót Rác Imre festőművész, ötletgazda, művészeti vezető írta. Az alkotói kreativitás, gondolati szabadság, közlésszándék, sokszínű megoldások sajátos egysége tükrözik kortárs művészetünket; s ez a megközelítés jellemzi a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep szellemi-

ségét is – olvasható. Soha nem volt előre meghatározott tematikai cél; a művészek követhették az alkotói programjukat, s ez a szabadság olyan teremtő-termékeny közeget hozott létre, ahol a világ bármely tájáról jött alkotó otthon érezheti magát.

RENATA SZYSZLAK: FILMTÖREDÉK; VEGYES (BALRA FENT); BUDAHÁZI TIBOR: RÓMAI TÖREDÉK; NYOMAT (BALRA LENT); THAKESI FUJII: ERDEI TALÁLKOZÁS; OLAJ (JOBBRA LENT)

A hajdúböszörményi művésztelep 56+ (azaz: 57) éve, folyamatosan működik, a régi és új tagok egyaránt bekapcsolódnak a munkába. A virtuális album anyagát az elmúlt években meghívott művészek erre az „56+” alkalomra küldték el. Összesen 50 anyaországi, határon túli magyar és külföldi alkotó egy-egy művét

lapozhatjuk föl az albumban, tőlük válogatva látható itt egy „csokornyí” hívogató.

Mindenkitől egy-egy munkát kap a város (Hajdúböszörmény a régió egyik legnagyobb kortárs művészeti gyűjteményének birtokosa), illetve a művésztelep. Utóbbi alkotások megvásárolhatók, és az így befolyt összeg a telep működéséhez járul hozzá.

WIMMIE MANOJ: LELKES; AKRIL (BALRA, KÖZÉPEN); FÁTYOL ZOLTÁN: MAZSORETT; VEGETES (FENT); DURUCSKÓ ZSOLT: KACSA LÁBON OMLÓ PALOTA; EGYEDI NYOMAT (BALRA LENT); VERONIKA OLISAJEVA: COMÉDIE FRANÇAISE; AKRIL (JOBBRA LENT)

SZÍNEK ÉS ÉVEK

*Keresztes Zsuzsa kiállítása
a debreceni DAB Klubban*

A 2020. július elején Sándor Margit fotókiállításával újrainduló DAB Klub tárlatsorozata keretében július 22-én nyílt meg Keresztes Zsuzsa *Színek és évek* c. rongykép-kiállítása.

KERESZTES ZSUZSA: ZENEKÖZELBEN

Nem új számomra Keresztes Zsuzsa különleges képi világa. Másfél évtizeddel ezelőtt találkoztam először a műveivel, mégis minden alkotása az újdonság élményét adja, s még régebbi képeire is naponta rá lehet csodálkozni. Mindig föl lehet fedezni egy apróságot, egy árnyalatot, valami kibontakozó rejtélyt, a kompozíció mozgásának, nézőbe-hatolásának olyan irányait és erővonalait, amit korábban nem vettünk észre.

Elsősorban persze azért, mert mi magunk is folyton változunk, ekképp az állandónak vélt műalkotás „ránk szabott jelentése” velünk együtt változik, de azért is, mert munkájának tárgyi anyaga, a textilhulladék olyan „élő anyag”, mely folyamatosan a felejtés ellen sikolt, a fölösleg-létet megtölti értelemmel, szellemmel, lélekkel, az egzisztenciális öröm elérése vagy kibontása felé tör, a pillanat mágiájában képes maradandóság újraravázlására.

Megható volt, hogy bemutatkozása mellé (az alkotói ars poetica részeként) a jellemzésemet is használta, miszerint a képet bár színből, anyagból, azonban mindenekelőtt a teremtmő lélekből lehet létrehozni, a szellem intuícióit követve a kompozíción – ami akár a textilből, a hulladékból, rongyból is fölépíthető.

KERESZTES ZSUZSA RONGYKÉPEIBŐL

Annak saját anyagszerúsége van, színe és faktúrája, alakítható, gyűrhető és ragasztható vagy vágható; alkalmas rá, hogy általa a fizikai valóságában is megjelenjék az alkotóban megszületett látvány. Esztétikai minőséget teremt, „üzenetet” hordoz, megmutatva a vizuális műalkotás karakterjegyeit.

Keresztes Zsuzsa honlapján számos dokumentum, videó, cikk olvasható az elmúlt több mint másfél évtizedből – és közülük az egyik legfrappánsabb Feledy Balázs művészeti író rövid reflexiója a *Demokrata* c. hetilap egy 2017. októberi számából, „A rongy apoteózisa” címmel, amit Feledy a „Teremtett világ” c. kiállítás apropóján írt. A recenzens hangsúlyozza a „rongyképész” munkájában is fontos rajzi előtanulmányokat – és tegyük hozzá: Keresztes Zsuzsánál a grafika is autonóm értékű kifejezőmód, ennek példáival, az érzékeny, finom vonalkultúrával rögzített emléklenyomatokkal a 2014. évi

DOTE-tárlatán is találkoztunk. De a klasszikus kompozíciós műveltséget is kell emelni, pl. a reneszánsz perspektíva szabályainak követését, mely révén az „intenzív térhatások befolyása alá kerülünk”. A derűs képi világ – a pillanat öröme és az impresszió ellenére is – alkalmas a mélyebb gondolatok közvetítésére, a zenei asszociációkra vagy Hamvas Béla filozofikus párhuzamainak követésére és újragondolására (az őszi szőlőstajak apropóján a „bor filozófiája” érzéki allegóriáinak kitégítésére); vagy a mostani tárlat *Színek és évek* idézetével, Kaffka Margit impulzív prózájának képbe formálására.

Alkotómódszerének leírása bár több forrásból is könnyen hozzáférhető, s mivel rendszerint érdeklődőek vagyunk az úgynevezett „műhelytitkok” iránt, földézek néhány részletet belőle.

A közvetlen élmény képét rajzolja az egy vagy több színnel leragasztott és alapozott farostra (tisztá rongyait kosaraiban, ládáiban, zacskóiban színenként tárolja). A falfelületekhez csíkokra vágja az anyagot (több árnyalatot tesz egymás mellé – a fehérnek látszó fal is többféle fehér: kopottas, mállott, öreg –, így játékosabb, festőibb a felület. A kőfelszínhez formátlan, gömbölyített, többszínű anyagot választ; s mivel azt szeretné, hogy a mű minél puhább legyen (be tudja mutatni a levegőt és fényt, az anyagszerúséget és légiességet,

a tárgyi vagy természeti elemek egymáshoz való viszonyát), a csíkokra vágott anyagot korábban festett gézdarabokkal „lágýtja”. S a ritka szövésű anyagból szálakat tépve, fűnek és ágnak, a formátlan darabokkal lomboknak ad életet. Az egyik minta itt levélnek tűnik, míg amott már kő és kéreg – az eresz fábólazata ugyanaz a matéria a régi háznál és kerti terasznál, mint amelyikből a hegedű teste megformálódik Keresztes Zsuzsa egy tavaszi, karantén idején rendezett virtuális pályázati kiállítás díjnyertes képén.

Természetesen a kép folyamatosan alakul, változik az előzetesen elgondolt rajzhoz képest, mert a kompozíció önmagát is teremti. A festő visszatörli és átfesti a felületet, Keresztes Zsuzsa „visszatépi” – és új réteget, másik anyagot használ. A téma és hangulat tükrében az arányok is átrendeződnek, közben a művész elsősorban illúziót szeretne teremteni. A festő mintegy „lefényképezi” magában a látványt, s a képen azt a saját lelkületéhez idomítva adja vissza, a „rongyképesz” pedig ezzel a sajátos kollázssal hozza létre az illúziót.

Radnóti Miklós Kaffka Margitról írta a doktori disszertációját – a magyar irodalomban elsőször tulajdonképpen Radnóti foglalkozott módszeresen az író- és költőnőkkel –, s ez a monográfia a lélek és forma fejlődését vizsgálta. Kaffka Margit művészi világa az 1934-es Radnóti-tanulmány idején a lezárt életművek közé tartozott (Kaffka 1918-ban halt meg), s előtte nem méltatta igazán senki őt. Radnóti pedig saját művészi problémáira is választ kaphatott az életmű elemzése során – pl. arra, hogy Kaffka írása (szépprózája s szabadverse) nem csupán önkifejezés, de önigazolás is. A monográfia középponti helyére került a részben Schöpplin Aladártól átvett *asszonyiség* gondolata, viszont még fontosabb az, amit a nyelv erejéről és a nyelven kívüli valóságok kifejezéséről olvashatunk – a művészi nyelv önértelmező szerepéről.

Az irodalomtudományi párhuzamokra fölépített s így továbbgondolt értelmezés híján is látható: a téma- és címválasztás tudatosan vállalja a Kaffka Margit-rokonságot. Radnóti egyik megállapítása szerint a Kaffka-próza elveti a társadalomábrázolás szociológiai jellegét, és a „megfigyelt társadalom” helyett új közösséget a műalkotás teremt. Kaffkánál az írás vallomás, a kifejezni kívánt tartalma önmaga, a forma s a reprezentált Én közös kompozícióját az élmény adja

meg; a *Színek és évek* nem a színről és az időről, hanem a megélt idő – festői és akusztikai – élményeibe foglalt egzisztenciális kiterjedéséről szól.

Ennek tükrében: Keresztes Zsuzsa is a „megélt idő” árnyalatait, anyagszerűvé s szinte zeneileg is megszólaltathatóvá formált „kiterjedését”, áramlását, nekilendüléseit és megállapodásait fogalmazza képpé. Az őszi lépcsős sétány – noha melankolikus a hangulat – fölfelé vezet; az elhagyott régi kert rozsdaháló csipke-kapuját tavaszi lombok és virágok pompázzák körül; az elfelejtés mögött is mindig fölsejlik a Gondviselő erő. S a ciklus így nem illusztráció, hanem inkább önreprezentáció, kifejezve a természet „asszonyi” (befogadó és felnevelő) voltát ugyanúgy, miképp a Schuberti áhítatot, a halálfélelmet és a tavaszköszöntést, az anyagból önmagává visszaváltozó szellem örömkereső, harmóniavágyó utazásait.

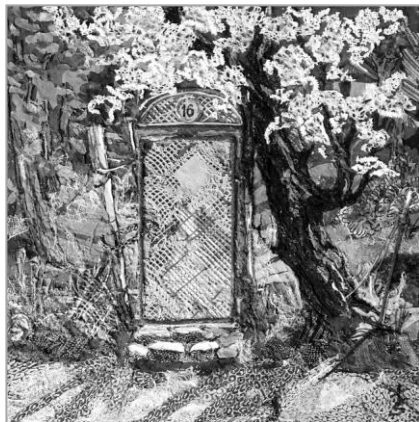
A KAPUN TÚL...

A kapun túl –
és a kapun innen is te vagy.

Meghasonlott ez az állapot.

Nem tudod,
hogy éppen megjöttél
vagy elmenni készülsz.

Átváltozol a Kapuvá.

Az átváltozás mindig valamilyen „szín-játék”.

S egy eldugott kis szögletben fedezzük föl a négy képből álló kompozíciót, a *Szín-játékot*. A repetitív (ismétlő) variációban, miként a népköltészetünkben is rejlő zeneiség kompozíciós és intellektuális szimbóluma lehet a mű. Az alapbeállítás, a szituációs keret ugyanaz: két árnyalak (talán egy férfi és egy nő), illetve az árnyékok árnyéka folytat párbeszédet egymással. Időtlenül az éjszakában, noha a holdsarló közben, jelenetről jelenetre metelik. Az idő múlását reprezentálja ugyan a kikerekedő hold változása, de a „játék” nem pusztán a formával történik, hanem a színek változásával. Az árnyék színe

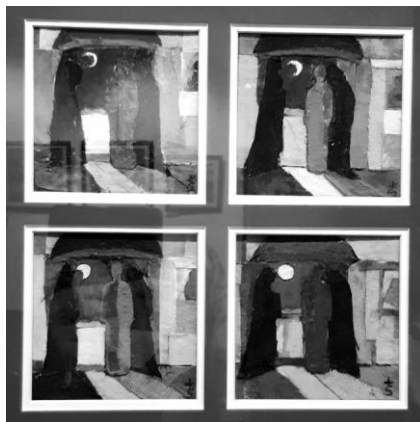
változatlan, viszont az erkélyre vetülő holdsugárban álló nő (kinek érettségét, változását a kerekedő hold jelöli) szimbolizálja az érzelmi átalakulás rendjét. Színei tehát az éveit is megmutatják, s én ezt a „Szín-játék” c. képet tekintem a kiállítás egyik emblémafestményének.

SZÍN-JÁTÉK

Színeiddel akkor játszatsz,
ha már minden színed tiszta;
s tudod, hogy miért változik
vörössé a sárga vissza.

Ha az eged színtelenül
folyik bele álmaidba,
hiába is titkolózol:
álmaidnak nincsen titka.

Évek múltán színeidből
lehet remény, lehet halál.
S egyik szín a másikhoz – mint
egyik hang a másik hanghoz
csöndesülve – visszatál.

(A fent közölt írás
– és mindegyik itt közölt vers –
a július 22-i megnyitón hangzott el.)

KERESZTES ZSUZSA RONGYKÉPEIBŐL

A SZÁZNEGYVENKÉT LÉPCSŐ

Keresztes Zsuzsának

A száznegyvenkét lépcsőn
naponta járva föl, a tiszta égbe,
s lépkedve alá, a sűrű mélybe,
áthatalmatlan sok kis semmiségbe,
botorkálva árva túske-gazban,
a gazdátlanul megvadult vigaszban...

De emlékezve még babonás nyárra
vagy a húsvéti asztalra tett mandula-
ágra, az illatra és madárzenére,
a zongora- és hegedűhúrra, örömré-
búra és reggeltől reggelig vívott
háborúra, a sorsra és szerepre,
a kertkapun túl fölmosolygó fényre
s a belőle húzott csipke-kerítésre,
az árnyékokra, a lugasra, fákra,
a távol lévőkre, apákra és kezekre,
a padlóra és boltos mennyezetre...

A száznegyvenkét lépcső tetején élve,
belesétálva a szomszédos égbe,
álmodva s minden madárban látva
angyalt, a gyermekkorunkból ellopott
reménnyel, a gyönyörködő mandula-
ággal díszítve föl a húsvéti asztalt.

KERESZTES ZSUZSA:
SZÁZNEGYVENKÉT LÉPCSŐ

MAGRITTE ÉS BÁGER

2018-ban ünnepelte a 80. születésnapját Báger Gusztáv József Attila-díjas költő. Válogatott és új versei kötetbe rendezése mellett a költő előtt tisztelgett az a rendhagyó reflexiós és kritikai gyűjtemény is („*Dallammá alakítjuk a dilemmákat*” címmel), melynek borítóján René Magritte egy festménye volt látható, az 1925-ben készült *L’oasis*.

Az ismertetésben a képre csupán zárójelben utaltam, megjegyezve, hogy ez a mű „a szimbolista szürrealizmus [szürrealista szimbolizmus?] egyik klasszikus remeke. A képen a teret és az időt sem lehet azonosítani, egyszerre egzotikus – mégis jelenvaló és közeli, de a reménnyel szembefeszül az abszurd. Mint Báger Gusztáv verseiben: a *‘poeta sacer’* reprezentálja, hogy a remény tárgyiasításában megszűnhet maga a remény...”

És mivel René Magritte festészete és Báger Gusztáv költészete egyaránt közel áll hozzám, az utólagos közbevetés is hiányosnak tűnt, talán még annak jelzésére is, hogy miben áll (vagy állhat) a rokonság a Báger-líra, valamint a Magritte-univerzum között. A szövegvégi három pont ugyan jelezte, hogy a gondolat befejezetlen, s noha fölsejlik itt akár egy hosszabb értelmezés lehetősége is, az alábbi kiegészítésben csupán a zárójeles jegyzet megállapításaira és sejtéseire, utalásaira térek ki röviden.

(A „pótlás” kifejezetten annak a most készülő kis könyvnek a kontextusában olvasandó, mely összegyűjti a Báger Gusztávról s költészetéről az elmúlt években írt reflexióimat; közli a költő legújabb verseit, illetve az „*in honorem Báger Gusztáv*” vers-ciklusomat is. – Nem kívántam tehát ismételni a többi esszében megfogalmazottakat, mert reményeim szerint azok ezt a kiegészítést is értelmezik, illetve a kiegészítés modulálhatja azok olvasatát is.)

*Szimbolista szürrealizmusról, vagy szürrealista szimbolizmusról
van-e szó Báger Gusztáv költészetében?*

A művészettörténeti érvek közül most csak arra utalok, mely szerint: ahogy a realizmus mint korstílus előtt már létezett pl. az ókori klasszikus vagy barokk realizmus, a szimbolizmust és szürrealizmust sem csak stílusirány voltában, hanem jóval a 19–20. sz. fordulóján megjelenő modern művészeti irányzat előtt föl lehet fedezni.

A szimbólumhasználat jellemezte az egész középkor, allegorikus kifejezésében a reneszánsz és barokk művészetét, mielőtt a preraffaeliták és Gauguin (vagy követői) révén teret hódított volna; sőt, a szürrealizmus sem csak a Chirico- vagy Dalí- (majd Magritte-) képeken jelent meg először, de Bosch, Grünewald és Goya festményein is. A jelkép és látomás hangsúlya, referálása és egymáshoz való viszonya alapján akár az egész művészettörténetet újra lehetne írni. Magritte festménye (és Báger lírája) talán éppen arra hívja föl a figyelmet, hogy a kettő közül melyik lesz a jelzett, s melyik a jelző.

Ha szimbolista szürrealizmusról beszélünk, a jelképi minősíti a látomás-jelleget. Ahogy a lírai absztrakcióban az elvonatkoztatás költői volta dominál, úgy a látomás, a tudat kontrollja alól fölszabaduló (az esernyő és varrógép boncasztali találkozását természetesként föltüntető) kifejezést is valamilyen szimbolikus tartalom értelmezi. A tudatalattit olyan „megegyezés-törvény” irányítja, amely nélkül az „öszönös” sem működhetne. Ha azonban szürrealista szimbolizmusról van szó, a „megegyezésen” nyugvó jelkép szeretne kilépni megegyezés-határaiból, így a jelképnek szabad asszociációs értelmezést kínál, minek következtében minden jelentés megkérdőjeleződik. (Mint pl. az absztrakt líraiban, ahol a költői tartalom, az absztrakció révén, akár „költőiségét” is elveszítheti a vers.)

Ha Báger Gusztáv líráját – a Magritte-kép tanulságait vagy azt a kritikái megjegyzést figyelembe véve, hogy *„úgy költ, mint ahogy Magritte fest”* – szimbolikus szürrealista költészetnek tekintenénk, a tudattalan tartalom tárgyas kifejezésének lehetőségeit kellene vizsgálni. Ám ha a szürrealista szimbolizmus felé indulunk el, akkor Báger lírája alapvetően egy olyan, a tárgyakban (a jelképi alakban), a hétköznapi történetekben (azok tárgyasul, szimbolikus formában) rögzített egzisztenciális eseménysornak tekinthető, mely a tényekből indul ki, de a „tényeket” átminősíti a költői látomás.

Az értelmezés mégsem ilyen egyszerű, hiszen Báger Gusztáv tudatos költő (mint amilyen „tudatos” festő volt a szürrealista Magritte is): a szavak nem véletlenszerűen felelnek meg a képeknek, hanem egy szerves, autonóm rend-

szer részeként – a „képek árulását” mindig a szavak leplezik le. Nos, ezért is érdemes Báger képei mögött a szavak értelmét, jelentését, sőt egzisztenciáját keresni – mert a költő rádöbbenhet arra, hogy bármilyen képet is használ: a jelentés mindig a szavakban van. A kimondó, a teremtető aktusban. (Bármilyennek is képzelet el magát, a szavai leleplezik a költőt.) Üssük föl (találomra, véletlenszerűen, a szürrealitás képzetét „utánozva”) Báger köteteit!

*„Látvány semmi, tudat szunnyad.
Bálnateste alig vérzik.
Belehullások félelmét
csillagháló viszi égig.”
(Éjjeli repülés)*

Magritte és Pilinszky frigye (nemkülönben a klasszicizáló Báger egyik négy-soros remeklése) a vers, melyben a kép és a szó (szavakkal kifejezett látvány-talanság), az öntudatlan és egzisztenciálisan meghatározott sors felé vezet a címbe jelzett „repülés” (a „tárgy” nélküli álom).

*„a láthatatlan tinta mint tiszta forrás
a bal pitvar mélyén buzog
az írást mintha beleszöttek volna a húsba
nem köti gúzsba a múzsza
csak magáévá teszi
egy ágy a színpad
nagy testű bálna-nő fekszik keresztbe’
ezt álmodod bár nem fekszel le
csak bóbiskolsz utcai göncben”
(Fotel)*

És kell-e ennél jobb példa vajon a „tudatosan alakított” szürrealista szimbolizmusra? – hiszen a költő „véletlen” képei és helyzetei nem a képek és helyzetek miatt, nem a „látomás öröme” miatt születtek, hanem azért, mert a verset mondó „félálom-galaxis”, a „poéta-praxis” lényegéhez tartozik hozzá a látomássá alakított tárgyvalóság. A tárgyak pedig – mert a látomásban elveszítik tárgyvoltukat is (s mert átváltoznak egy fizikai dimenziók nélküli valóságban lebegő képzetté) – visszaszelídülnek a költői jelenvalóságba. A fotel félálom-valóságában mindennek oka és következménye is egyúttal maga a helyzet, a tárgy maga-valóságától való megfosztottság:

„holdra fellőtt villamosod szép rilkei óda”.

A képen a teret és időt sem lehet azonosítani – egyszerre egzotikus, mégis jelenvaló és közeli?

Magritte *Oázis* című festményén három fa áll egy asztalon, a sivatag közepén, a fák lobjaiba felhők úsznak. Sem a sivatag homokjába állított asztal, sem az asztalból nőtt fák, még a horizont elé kerülő felhők (a felhők és a föld közötti távolság) sem kínálja a valóság képét, relatívnak tűnik a távolság, és fölerősödik a térképzetek intimitása. Nem történnek semmi, nem mozdul meg semmi, állókép az idő; csend van – s szinte csak a csönd van.

A Magritte által tükrözött térfogalom ellentmondani látszik minden fizikai (vagy személyes) tapasztalatnak: a sivatagba helyezett asztal is abszurd, nemkülönben az asztallapból kinövő három fa.

A sivatag: nem-sivatag, és az asztal: nem-asztal.

A fa: nem-fa, és a felhők: nem-felhők.

A horizont: nem-horizont, és az ég: nem-ég...

Mintha Báger szavakkal, pontosabban megnevezéssel kapcsolatos félelmeit is viszontlátnánk a festményen, de a reményt is, hogy mindig van esély a javításra, a szavak cseréjére, a pontosabb kifejezésre, a viszonylatok vagy a perspektívák megváltoztatására. – A szavakkal teremtés aktusának a tudata megerősíti a teremtésben való hitet is.

*„Egyszer bementem a nyomdába,
megnéztem a három oldal betűt,
amit jómagam követtem el. Az utolsó pillanatban
még betoldottam egy mondatot.
A nyomdász feje elvörösödött.
Akkor éreztem először szerzőnek magam.”
(Húsz)*

A reménnyel szembefeszül az abszurd? – S a „poeta sacer” vajon azt reprezentálja, hogy a remény tárgyiasításával megszűnik maga a remény is?

Báger Gusztáv költészete egyszerre tárgyias és mítoszi („tárgyias” jellege éppen a mítoszi vagy eposzi ismétlést szolgálja, a láthatatlan „hősiesség” láthatóvá tételét), így a „küldetés” igen fontos, meghatározó mozzanat benne. A *Körök* vers-triptychon (*Agora*) második szakasza végén (a „főoltár” zárásaként) olvassuk:

„az ég lényei meg szállnak repülnek
 folyamatában írják a jövőt
 ahogy csőrük a levegőbe karcol
 írás lesz az a Menny falán –
 Ige és Prófécia”

Ekképp nemcsak a Szent Írás, de a kisbetűs költői írás is ugyanazt a megnevező erőt mutatja föl: próféciavoltában nemcsak jövőndöl, hanem reménységet is ad. Verseiben Báger Gusztáv nem a feltétlen ígéretet – inkább a feltétel nélküli reményt szólaltatná meg. Ám ez a feltevés már a helyzet ellentmondásossága miatt is abszurdnak tűnik: az örök reménységre hivatott ember a reménytelenség helyzetében ismer önmagára. Egzisztenciális hiábavalóságának (saját esendőségének) a fölismerése tettekre is sarkallja. Mint a többek által elemzett József Attila-vers (*Óda*) párhuzamait és újításait, Báger lírai univerzumának mintegy a keretét adó emblemikus költemény üzeni:

„új dimenziót adsz és példát
 a nem létező határt íme lépd át”.

A remény, ha tárgyiasul, nem szűnik meg – inkább tudatosul a felelősség, hogy a remény nem magától van, hanem tenni kell érte. (Noha ez a megfogalmazás paradoxon, de nem abszurd: a „tevékeny remény” alapvetően a keresztény attitűd velejárója.)

Problematisabbnak tűnik a „*poeta sacer*” minőség.

Hamvas Béla írt erről az 1942-es *A láthatatlan történet Poeta sacer* című esszéjében. Nem feleltette meg az attitűdöt a *poeta religioso* – a vallásos költő – sajátosságival, a „*sacer*” értelme ugyanis kettős: jelenti a szentet és az átkozottat is, a tiszteleltre méltót és gyalázatosat, a fenségeset és nyomorultat foglalja össze.

Hamvas a „szent költőt” a mitikus rendben mutatja be, abban a környezetben, hol a költő feladata a rend és a szentség őrzése volt. A költő ma is e feladat szolgálatában áll (egyetemes a tudása és képes „olvasni” az ősi jeleket, a szó erejével újratерemteni az eltűnt hagyományt), de feladata nehezebb.

Mivel olyan feladatot vállal, amely nem „népszerű” – hiszen az erkölcs és szépség könnyű áldozatául esik a hasznosság fogyasztás elvének –, elátkozottá válik. Így akár a „szent” Bágeremből is lehetnének elátkozott költők. Ám az ő hite töretlen. Jókai Annának írta (*Ébredés előtt*):

„Fehér szirmokat gyűjtök az Irgalom ligetében.
Feltörő fényeket a Pirkadat hegyláncairól.
Színeket, ízeket a Szó zuhatagánál.”

Három kulcsszó szerepel itt: *Irgalom* – *Pirkadat* – *Szó*. S fordított sorrendben: ha kimondom, az ébredést is megszenteli az irgalom. (Már nem az számít, hogy Magritte fáí – s a lobok között a felhők – valóságosak-e a sivatagi asztalon, hanem az, hogy valóban létezik egy oázis.)

OLVASAT DSIDÁVAL

Izgalmas ismeretelméleti téma a biológiai „kiralitás”: ha egy adott dolog nem azonos tükörképével (például az ember jobb keze tükörképe a balnak, a kettő mégsem azonos). Hegedüs Imre János (Báger Gusztáv *Napharang*-kötetéről írva az *Olvasat* irodalmi portál 2020. márciusi oldalán) a klasszikus görögség „királis” jellegének párhuzamával – Plutarkhosz *Párhuzamos életrajzok* c. művére utalva – alapozza meg azt a koncepcióját, hogy irodalomkritikai (és irodalomtudományi) szempontból az egyik arcot egy másik, a nemcsak vele rokon, de vele ellentétes arc jellegzetességeivel is meg lehet világítani.

A koncepció nemcsak a *párhuzamos életrajzok* miatt nem új, de azért sem, mert az összehasonlító irodalomtudomány ismeri ezt a módszert, bár a poszt-heideggeri irodalomkritika mellőzni igyekszik azt. A recensens fölveti, hogy miért ne lehetne összevetni például „a Báger Gusztáv arcát Dsida Jenő arcával?” (*A Teremtő átírja a tájat*. Hegedüs Imre János írása Báger Gusztáv *Napharang* c. kötetéről.)

Érvelése szerint Báger életművében rend van. „Lírikus, aki megtanulta a klasszikustól: 'Légy fegyelmezett!'. Költő, aki érzi, hogy 'gyönyörű képességünk a rend' az úr.” – Az „angyali” jelzőjű erdélyi költő, Dsida Jenő „egy másfajta rend ismerője”. Az illatok és fények, kozmikus messzeségek „kishercege” – „látomás a megfoghatatlan (de talán mégis létező?) transzcendencia leheletfinom fátyolán”.

Lírájában tulajdonképpen előre is jelezte: „jön utána a ködlő időben egy olyan költőtárs, aki civil mivoltában a számok, a pénzügyi kalkulációk, a gazdasági manőverek szakértője, ezért – ellentétezés végett – Dsida elhelyezte önmagát a másik oldalon”. Hegedüs Imre János az érveléshez a *Tóparti könyörgés*ből idézett:

*„Kuszált kör-ívet, parabolát,
Cirkalmaztam és léniáztam.
Nem tudom hol, a számítást
Összeavartam, elhibáztam.”*

Dsida és Báger ellentétes alapokról indult, viszont a biológiai királitást feltételezve, egymás ellentétében is a másikat tükrözik. Mivel Báger „feltörhetetlen” költészetéről már szinte mindent megállapítottak, kell tehát egy új fölvetés. Báger Gusztáv oeuvre-jét megírták, jellemezték habitusát, keresik kánonbeli helyét, rokonait, posztmodern kubizmust, konstruktivizmust, nyugat-dunántúli sámán-hagyományt, „esztétikai pedantériát”, illetve tárgyas költészetet, világpolgári attitűdöt, „kaleidoszkópos fogalmazást, színes expresszionizmust emlegetnek.”

Szentmártoni János írására hivatkozva a szerző úgy látja: Báger számára „irodalomfogyasztás” a költészet. – „Miután megnevezi kedvenceit, Szentkuhtyt, Weöres Sándort, Borgest, Umberto Ecót, a Zsoltárok könyvét [jó gazdaként] legelteti szemét a gazdag termélen:

*„A szókincs üres raktárai
megtelnek gabonával, kenyérrel,
Majd bónuszként, ha éjfélén túl
tart az olvasási vágy, Bodor Ádám
Sinistra körzete.”*

(Hegedüs Imre János kiemelése)

S bár elismeri a Báger-líra autonóm voltát, a vonatkoztatási értékpontok közt Krúdyra és József Attilára vagy a bibliai szöveghelyekre utal, nemcsak konkrét elemekben, sejtetésekben, hanem kompozíciós, beszédmódbeli attitűdben is. Hegedüs a két Ódát szintén „királis” jellegűnek tartja – mert a kettő legalább annyira hasonlít, mint amennyire különbözik (Shelley-élmény is megjelenik benne), a József Attila-asszociáció pedig a szerelmi vallomással együtt teljes (*Mondtam-e?*).

A recenzens adós marad azonban a párhuzamok és ellentétek bemutatásával. A Dsida–Báger „királis” költői életrajzra a példákat keresve, legalább két alapvetést is tisztázni kell. Ha Báger költészete az ellentéteiben sem lehet független a Dsidától, Dsida mégis független Bágertől (már az időbeli összeegyeztethetetlenség miatt is: Dsida nem ismerte Bágert, ezzel szemben Báger ismerhette Dsidát); az is igaz, hogy a két költészet, föladván a kronológiai rendet, kölcsönösen függ egymástól vagy ellentételezi egymást, ha mind a ketten

ugyanahhoz a szellemi gyökérzethez viszonyítják magukat. – Ha pedig az ellentéteknek és a bennük rejlő párhuzamoknak nem volna közös gyökere, az összevetésnek sem volna értelme.

Úgy tudom, Báger Gusztáv soha nem gondolt Dsida költészetére, ám elfogadva a „királis” jelleg – az önmagával nem azonos tükörkép („tükörképükkel fedésbe nem hozható tárgyak aszimmetriája”) – gondolatát: kell léteznie egy olyan szellemi erőnek, amely ugyanazokra az alapokra helyezi e két költészetet, az azonos alapokról, az egymással fedésbe nem hozható tükörkép „párhuzamában” pedig két ellentétes arcélt rajzol meg.

A biológiai (természettudományos) kiralitás meghatározó kérdése az, hogyan lehet valaminek a tükörképe egyszerre azonos és ellentétes önmagával, s azt hiszem, a lírai „kiralitásnak” is ez lehet a kiindulópontja. – Dsida szerint „a szép mindig korszerű”, s Báger le se írja pontosan, hogy mi a szép. Ám ez lehet „a tükör éle” (Báger).

Helyesebben, a *Szindbád-napló*ban ír a szépségről – mint fájdalomról, amit a nagyapa halálakor érzett. (S itt nem Dsida-, hanem Kosztolányi-párhuzam jut eszünkbe – a „szegény kisgyermek” a nagyapa halálakor döbbsen rá arra, hogy neki az írással kell küzdenie a halál ellen.) Illetve a *Vízrajz* c. 1999-es kötetben (*3 tojás T.D.-nek*) olvasunk utalást arra, hogy a szépségnek és szeretetnek lehet köze egymáshoz, de Tandorinak a versében nyugodtan bevallja, hogy ezt úgysem értik meg sokan, mert:

„az egész olyan furcsa:
madarakkal közös ügy”.

Dsida és Báger egyetért abban, hogy ha valaki a lírai verset érteni szeretné, számolnia kell vele, hogy „a vers világában más nyelven beszélnek, mint a hétköznapi világában”; s hogy „a költő elbújik néha, mint a gyermek, és várja, hogy megkeressék”. Dsida Isten-élményt rejtjelező „gyertyaláng”-hasonlata állítható párba Báger *Egy szál gyertya* c., versével. Dsida Jenő gyertyalángja az Úr fénye a „gyöngye bajnokon” (a gyertya még azt is Istennek köszönheti, ha nézik – és mindig az Úr kedvére szeretne égni); Báger gyertya-élménye a gyermekkorból fakad: a biztonságvágy és a felelőtlenség (a remény és világegyetem-látomás) ötvöződik. Dsidánál a gyertya maga költő, és a fényét az Isten élteti; s Bágernél a gyertyától fölgyulladt borospince (a „vörös lobogás”) a pusztulás filmjét vetíti ki a falakra.

Dsida csöndjét egyfajta „ferences” természet-áhitat, mindenre szétáradó életöröm jellemzi:

„Úgy hull rám az örök csend,
úgy száll, keringve lebben,
ahogyan, míg a lombot
lágyszél fuvalma rázza,
kis ájult gyík fölé hull
levelek száza”;

de Báger Gusztáv csönd-élménye a Rend felé irányul. Az *Idő, rend* c. versében a csönd az összegző reflexió (pillanatnyi megfigyelés) állapotaként jelenik meg; a *Lelkigyakorlat* című haikuban a ki se mondott csönd a pillanatnyi zaj és a pillanatról mit sem tudó egyetemesség egzisztenciális kapcsolatára utal:

„Csöppnyi csobbanás
figyelmem centrumában.
Táguló körök.”

Bertha Zoltán Dsida-tanulmányok kötetéhez választott tanulmánya („*A szép mindig korszerű*”) arra is kitér, hogy Dsida „spiritista és esztécista” világfel-fogása rokonítható Kosztolányi látásmódjával (*A mélység babonája* c. költői prózajegyzetben az *Esti Kornél* énekének metaforikus–szimbolikus látomásos képszerűségét gondolta tovább).

Dsida lírája a „nemzeti sorsköltészet” szerves része is – és milyen érvek szólnak amellett, hogy Báger Gusztáv költészete a kortárs nemzeti sorslíra része?

Báger sorslírája már pusztán az Istenhitéből, illetve a „rendpártiságából” adódóan is nemzeti; és az egyetemes rendet a hétköznapiakban is szeretné viszontlátni, minden szinten elutasítja a káoszt (mert az pusztítást jelent), s 2001-es *Tűnő ajtók* kötetében így zárta az *Újranő a rendhez* c. költeményét:

„Ki porszemből
mindent újrendez,
közelít a Rendhez”

Hogy kivel és miért „királis” Báger Gusztáv költészete? – végül is nem tudom, értelmezni sem. Azonban minden gondolat kísérlet lehetőséget kínálhat a Báger-költészet rétegeinek megismerésére.

(Ennek a fönti írásnak is csak ennyi volt a célja.)

DSIDA

(A „poeta angelicus” költőre emlékezve,
Báger Gusztávnak ajánlva)

„Szitával vizet meríteni”? –
Mit mondhatnék rezedá-szíved
könyörgéseinek arannyá és kékké
változó vérzuhatagában? S mi módon
láthatom meg magam a tükörben
mindig pontosan ellenőrzött, ódon
áhitatba zsongó kálváriában?

Talán az angyalokról beszéljek? –
De hisz’ te jobban ismerted őket!
Egyedül maradtál: üvöltő farkasoktól
menekülve jobban tetszett a barlang-
homályban csillogó szó. S az angyalok,
ha láthatatlanul szeretnének élni,
kölcson veszik majd a szemfedődet.

(2020)

FÉNYUGÁRBAN
RÁCZ IMRE FESTMÉNYE (2020)

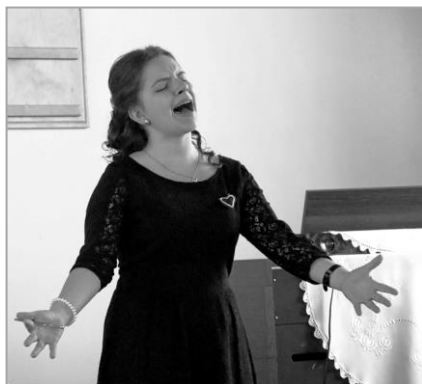
TRIANON 100: A NEMZETI ÖSSZETARTOZÁS ÉVE

*Hazafias versek és dalok:
Erdélyi Márta műsora*

Hazafias versekből és dalokból állította össze Erdélyi Márta Szesztina Jenő-díjas versmondó – a Kiemelt Arany minősítésű népdalénekes, Farkas Valéria közreműködésével – a trianoni diktátum 100. évfordulóján előadott műsorát, mely 2020 nyarán, megemlékező istentiszteletekkel egybekötve hangzott el több helyszínen (a tervezettnél kevesebb és későbbi időpontokban).

ANDICS ÁRPÁD fotóművész
dokumentum-összeállítása

A Nemzeti Összetartozás Éve jegyében 2020. július 5-én tartottak megemlékező istentiszteletet a nagyhegyesi református templomban. – Igét hirdetett: Balogh Mihály református lelkipásztor, közreműködött: Erdélyi Márta (a bal felső képen) és Farkas Valéria (balra, lent).

„A keblünkön letilthatják,
Letéphetik a három színt,
Kebőlünkön beljebb vándorol,
Befogadják a szíveink.”

(Reményik Sándor:
Három szín – részlet)

Június 14-ére hívta az érdeklődő gyülekezeti tagokat a debreceni, Füredi úti református templom, ahol szintén megemlékező istentisztelet keretében hangzott el a műsor (ígét hirdetett: dr. Pótor Áron református lelkipásztor).

Andics Árpád felvételén jól látható, hogy a távolság sem volt akadálya a „közelség” megteremtésének...

A Trianon 100 emlékműsorban elhangzó
versek és dalok (részletek):

Kocsis István: Trianonról; Andics Árpád: Trianon margójára 3.;
Sajó Sándor: Magyarnak lenni; Imádság; Kocsis László: A csonka szív;
Reményik Sándor: Eredj, ha tudsz; Három szín; Sziklay Szeréna: Hitvallás;
Juhász Gyula: Trianon; Sík Sándor: Az andocsi Máriához; Lajtorjás szekér;
Jékely Zoltán: Az én országom; Vályi Nagy Géza: Az aradi tizenhárom;
Kárpáti Piroska: Üzenet Erdélyből; Mécs László: Hiszek a magyarban;
Wass Albert: Hontalanság hitvallása; József Attila: Bús magyar éneke;
Illyés Gyula: Haza a magasban; Tűz Tamás: Hazám; Cs. Szabó László: Álmatlan éj;
Oláh József: Szilágyosomlyó hívása; Csoóri Sándor: Belső Magyarország;
Andics Alpár: Útravaló; Alföldi Géza: Csak a gyökér kitartson
(a Szkíta Együttes, a Kormorán, a Csík Zenekar és az Ismerős Arcok dalaiból).

(A FOTÓT KÉSZÍTETTE: IFJ. BARACSI ISTVÁN)

Reflexiók a Néző Pont száz (és a 100.) kötetéről**MÁS-MÁS OLDALRÓL KÖZELÍTI A NEMZETI TRAUMÁT
A NÉZŐ PONT 100. KÖTETE**

FAGGYAS SÁNDOR interjúja (*Magyar Hírlap*, 2020. június 4.)

Trianon századik évfordulójára időzítve jelent meg Vitéz Ferenc irodalmi és művészeti folyóirata, a Néző Pont 100. kötete. A Magyar Hírlap állandó publicistája sokoldalú, rendkívül termékeny költő, író, újságíró, irodalomtörténész, kritikus, főállásban a Debreceni Református Hittudományi Egyetem magyar nyelvi és irodalmi tanszékvezető docense.

– *Mikor és miért indítottad ezt az egyszemélyes folyóiratot, amire nagyon kevés példa van a magyar művelődéstörténetben?*

– Lassan már tizennégy éve, 2006 őszén két folyóiratot is útnak indítottam, a Néző Pont mellett az egyetemünk akkor még létező kommunikáció szakának tudományos publikációs igényeit kielégítő Mediárium című folyóiratot, mely ma már a tanítóképzést szolgálja. A Néző Pont egy személyes irodalmi és művészeti kísérlet: mivel nagyon sok területen és műfajban dolgozom és nem akartam mindenféle írásaimmal a szerkesztőségeket bombázni, egyszerűbb volt, ha létrehozok egy saját folyóiratot. Az „egyszemélyes” vagy inkább „szerzői” folyóirat mintája nem annyira Németh László Tanu-ja volt, hanem Bródy Sándor Fehér Könyve, amit 1900-tól adott ki, havonta egy „könyvet”, melyben tudósítás és folytatásos regény, tárca és portré, kritika, jegyzet egyaránt szerepelt, tehát Bródy-összesnek volt tekinthető, miként később Szabó Dezső Lúdas Mátyás Füzetek sorozata. Nem volt célom a velük való versenyzés, mára mégis meghaladta mindegyik korábbi példát a kötetszám, a terjedelem, sőt, a tematikai kínálat is.

– *Hogyan jutottál el a századik számig?*

– Az első szám mindössze negyvennyolc oldalon, füzetnyi terjedelemben készült el, különböző műfajokat kínálva: recenziót és jegyzetet, verset és irodalmi tanulmányt, portrét és tárcát, haikukat és képzőművészeti szemlét. Három év múlva már volt egy kétszáznyolcvannyolc oldalas kötetem is, programajánlóval és elemzésekkel ugyanúgy gazdagítva a kínálatot, mint a gyerekversekkel és a Múzeumi Kurír rovattal, kritikával és dokumentumelemzéssel, stílusgyakorlatokkal és tágabb horizontot belátó, határon túlra is tekintő, összefoglaló igényű írásokkal,

kalendáriumi érdekességekkel, sok-sok dokumentumfotóval és művészeti reprodukcióval. Az évfolyamonként szokásos terjedelem aztán beállt a kettő közé. Évi öt alkalommal jelenik meg a folyóirat, évente átlagosan úgy hatszáz oldalon, ami az jelenti, hogy vannak nyolcvan-száz oldalas szimpla és száznegyvennégy-százhatvan oldalas dupla számok is. Az ötvenedik kötetig gyakorlatilag mindent én írtam, onnantól rendszeresen vannak vendégrovataim, vendégszerzőim – sok új tehetséget fedeztem föl így, ráadásul a kitekintés is színesedik, így talán nem unnak rám az olvasók.

– Hogyan lehet fenntartani, finanszírozni ilyen hosszú ideig egy kulturális vállalkozást?

– Már az első szám után jelentkeztek előfizetők, és ma is elsősorban előfizetői és ajándékozási – nem pedig hírlapforgalmi – rendszerben működik a terjesztés. Volt nyolcszáz példányos időszakom is, az elmúlt években nagyjából háromszáz-háromszázötven példányra állt be a megjelenés. Ennek a fele előfizetés, a másik fele ajándék- és tiszteletpéldány. Honoráriumot nem tudok fizetni, mert az éves költségvetés negyedét-harmadát saját zsebből egészítem ki. Hobbiként tekintek a vállalkozásomra, s mivel nincsenek túlzott igényeim, egyetemi oktatói fizetésemből meg tudok élni, a mellékes jövedelmeimet pedig beleforgatom a folyóirat – továbbá a Néző Pont kiadásokban megjelenő könyvek – költségeibe.

– Mennyire szándékosan vagy véletlenül alakult úgy, hogy a századik kötet megjelenése éppen egybeesik a trianoni diktátum centenáriumával?

– A századik kötet „darabszámba” csak a hetvenharmadik, de a dupla számok már a múlt év nyarán azt vetítették előre, hogy a századik nagyjából Trianon századik évfordulójára fog esni. Ennek szellemében a terjedelmet és a szimpla vagy összevont köteteket úgy alakítottam, hogy tényleg ez a szám jöjjön ki. Az anyagot már egy éve gyűjtöm. Előbb arra gondoltam, hogy a Trianonnal kapcsolatba hozható művekből válogató antológiát kínálok, végül ez csak részben lett így, mert a szépirodalmi anyag – Áprily Lajos, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Karinthy, Kosztolányi, Krúdy, Móricz, Wass Albert, Reményik, Herczegh és mások – vagy az illusztrációk – Szilágyi Imre, Sólyom Sándor, Ásztai Csaba – mellett nagyobb részt kortárs szépirodalmi és szakmai reflexiók kerültek a pontosan száz oldalas kötetbe. Bolvári-Takács Gábor, a táncművészeti egyetem rektorának tánc történeti tanulmánya, Ködöböcz Gábor, az egeri egyetem irodalomtörténetének esszéje, Arany Lajos Jókai-díjas irodalomtörténész Márai aforisztikájából készített válogatása mind kapcsolódik a Trianon-jelenséghez, más-más oldalról közelítve a nemzeti traumához.

– *A századik kötet abban is különleges, hogy mellékletként tartalmaz egy esszé-füzetet, amelynek Bertha Zoltán a szerzője. Ennek mi az oka?*

– Bertha Zoltán József Attila-, Kölcsey-, Tamási Áron- s Arany János-díjas irodalomtörténész barátomat is fölkértem egy esszé vagy tanulmány közlésére. Mikor megkaptam, arra gondoltam, ez akár önálló formában is megjelenhetne. Praktikusán azért, mert a szimbolikusnak tekintett száz oldal már betelt, ám szellemi dimenziójában azért, mert a kortárs költők verseiben a föld lírai metaforáját és metafizikáját vizsgáló, roppant gazdag idézettárral-áttekintéssel elkészített esszéje önmagában is reprezentálja a jelen és az elmúlt évtizedek anyaföldhöz – s az anyanyelvhez, nemzetélményéhez – kötő művészi szálait. Bevallom azt is, amikor a folyóirat „betétjeként” megjelenő füzet ötlete megfogalmazódott bennem, akkor tudatosult csak a másik apropó: Bertha Zoltán éppen 2020. június 4-én, Trianon századik évfordulóján tölti be a hatvanötödik évét. Ő ugyan a tanulmányt nekem ajánlotta, én viszont a „Mert szent ez a föld” című füzetet „in honorem Bertha Zoltán” ajánlással csatoltam a századik kötethez.

– *Még meddig folytatódik ez a korunkban gyakorlatilag egyedülálló, különleges kultúraőrző és -közvetítő misszió?*

– Hála az Úrnak, a mi „kétszemélyes” folyóiratunk, melyben az ember szakrális létezésének üzenetközvetítése is egyre nagyobb szerepet kap, ebben a tizennégy évben, lassan másfél évtizedben, minden előzetes reményemet, aztán a közben formálódó tervemet is sikerült túlhaladni. Bevallom, ez a hobbiként jegyzett kulturális misszió néha nagyon leköt a munkám mellett, viszont tapasztaltam, hogy egyetemi oktatói, illetve az irodalmi-művészeti közéletben vállalt szerepeim és feladataim szépen összekapcsolódnak a folyóirattal. Amit a Néző Pontban megfogalmazok, azt tanítom is, és fordítva, különböző irányú tevékenységeim egymást is építik a folyóirat keretei között. Meddig folytatom? Öt év múlva már lehet, hogy múlt, de lehet, hogy még mindig jövő időben beszélhetünk erről.

UZONYI FERENC GRAFIKÁJA

PAPP ANDRÁS

NÉZŐPONT – SZÁZ

Jubiláló számához érkezett a 15 évfolyamában járó *Néző • Pont* folyóirat, amely a debreceni költő és tanár Vitéz Ferenc egyszemélyes lapja, minthogy ő szerkeszti és adja ki, és többségében a saját írásait publikálja benne, de nem kizárólagosan. Az eltelt másfél évtized alatt a kultúra, elsősorban az irodalom és a képzőművészet iránt érdeklődők előtt vidékünkön nem ismeretlen ez a heroikus lapkiadási és szerkesztési vállalkozás, elég idő telt el ahhoz, hogy az „avatottak és avatatlanok” is megismerjék, megkedveljék a mindig érdekes témákat rejtő, eltérő műfajokban, magas színvonalon alkotott írásokat, a kisregény terjedelmű folyóirat példányokat. Az egy-egy kis könyv az éppen aktuális munkák gyűjteménye. A címdalán is erre utalhat a megjelent lap sorszámának elnevezése: „kötet”; valamint az oldalszámozás folyamatossága, akárhány jelenjen is meg egy évben, az előző példány oldalszámának folytatásával indítja a következőt. A mostani jubiláló szám első oldala valójában a 157. oldal, mert tavasszal már megjelent az összevont 98–99. kötet – annak a folytatása. Egyetlen tömb, egyetlen akarat és elhivatottság.

A 100. szám a Trianon-száz jegyében született. A szép egybeesés nyilván nem véletlen, ugyanakkor a kötetek sorában mégse lehet annyira megtervezett, hogy évekkel előre tudhatta volna, hogy a századikat majd a száz éve történetekre emlékezve adja ki. Egyszerre véletlen és tervezett, amilyen általában az élet is, így jött ki, éppen most. Annál tudatosabb döntés lehetett, hogy a benne megjelenő anyag száz oldal terjedelmű legyen. De ebben is van valami rendhagyó megoldás, mondjuk a „szabálytalanság szépsége”: mellékletben köszönti a 65 éves Bertha Zoltán irodalmárt. A mellékfüzet formátuma megegyezik az „anyalappal”, borítóval ellátott 28 oldalas kiadvány. Az érthető tisztelgést Vitéz Ferenc nem a tematikus szám belívében akarta elhelyezni, hanem kiemelni, és úgy önállóvá tenni, hogy az mégis a 100. része. „Mert szent ez a föld” esszéjét én prózaversként olvastam: a saját gondolati ritmusába kattantak be a másoktól idézett verssorok – egyetlen nagy territóriumként.

Szóval Trianon. Ezt éljük. Most is, és még mindig. És emlékezünk, és ha tehetjük, tematikus lapszámot adunk ki. *Nézőpontunk* ugyan sokféle lehet, akár még száz is sok-sok kérdést illetően, viszont magyarként, Trianon örököseiként a fájdalom mindannyiunkat összekapcsol: és a nézet itt aligha lehet más.

A témához közelítés nála is irodalmi természetű, ami nemcsak azért érthető, mert jellegében a *Néző • Pont* irodalmi periodika, hanem azért is, mert a nemzeti gyászról, a veszteségről, a fájdalomról legszebben, legpontosabban és legmegragzóbban mégiscsak írók és költők vallottak az elmúlt században, ami természet-

sen nem jelenti azt, hogy a dokumentarista megközelítés ne volna éppoly jogosult és hatásos korabeli levelek, naplók, visszaemlékezések közreadásával.

Versek és novellák váltakoznak a kezdő oldalakon múlt idők nagyjaitól. Van-
nak kihagyhatatlan és obligát szerzők és művek, ugyanakkor ennél fontosabbnak
tartom megemlíteni, hogy csaknem bibliográfiászerű válogatásban közli öt olda-
lon, ábécé sorrendben azokat a szerzőket, akik Trianon kapcsán írtak. Ez az ösz-
szeállítás alapos, de teljesnek mégse nevezhető – arra viszont jó, hogy emlékezők-
nek, olvasóknak további támpontot nyújtssanak, vagy ha úgy tetszik, vigasztalják
lelküket versekkel, novellákkal.

Móricz itt közölt, 1923-as keltezésű elbeszélése csakugyan megrázó erővel je-
leníti meg a hívek egymásra találását, akik magyarul misézhetnek egy földesúr
romos kápolnájánál, amikor feloldódott az emberek között a felekezetiesség, mert a
magyarság hite erősebb volt. És igen találó, hogy Karinthy milyen tanácsot ad az
irodalmi lapot alapítani akaró fiataloknak. Ha országunkat ugyan csonkolták is, a
szellemünket, a nyelvünket nem csonkolhatták. „Mit vesztett a ti országotok, ma-
gyar ígék birodalma – ki bántotta a ti egyetlen kincseteket, a magyar szókincset?”

A jubiláló szám legmeglepőbb írása a táncoktatás szabályozásával foglalkozik
Trianon előtt és után, amelyet Bolvári-Takács Gábor jegyez, s amiből éppen az is
kiderül, hogy már Trianon előtt is mennyire tiltották a dohányzást az oktató
termekben. A lapszám legüdítőbb összeállításnak Arany Lajos Márai-citátumait
mondanám. Szócikkekbe vannak gyűjtve a nagy író maximái, mintha ez egy
Márai-lexikon kezdeménye volna. Ha én valami irodalmi patikus-segéd volnék,
Márait írnék föl fejfájásra. De Márait írnék föl hasmenésre és szorulásra is. Egy-
szóval mindenkorra, mint általános gyógyító medicinát. Arany Lajos tőle idéz, és
van itt egy „idézet” szócikk, én most ezt idézem: *Emerson egyik jó szava: az
„idézet” éppen úgy árulkodik arról, aki idéz, mint arról, aki az idézett bemon-
dást írta. Az ember csak azt idézi, amivel azonos*” – írja Márai, de ez itt most,
ugye látjuk, többszörösen tükröződő mondat.

A lapfoglaladon Vitéz Ferenc költőtől is találunk Trianon-verset a *Néző •
Pontban*, sőt érzékeny-könnyű kis haikukat is a századik oldal vége felé.

Hét évvel ezelőtt az ünnepi lapszámot így köszöntöttem: „Az 50. azért már
eléggé nagy megtartó erő önmagában is. Így legyen: te a lapot, a lap téged, kedves
Feri!” Most a századiknál csak annyit mondhatok, hogy majd szeretném a kétszá-
zadikat is olvasni és recenzálni.

„BÁRMERRE IS MEGYEK,
DEBRECEN UTCÁIN VALAHOGY MINDIG SZEMBŐL KAP A SZÉL”

SZÉNÁSI MIKLÓS beszélgetése (*dehir*, 2020.03.14.)

Nem lenne újra 25 éves, viszont Adyval szívesen találkozott volna. Sokat dolgozik, a nap 24 órájából próbál napi 32 órát kihozni. Interjú Vitéz Ferencel.

Vitéz Ferenc sokoldalú egyéniség. Egykor művelte, később tanította az újságírást, s bár pályája módosult idővel, publicisztikáival manapság is rendszeresen találkozhat az olvasó. Nem mellékesen költő, regényíró, lapszerkesztő, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanára. Emellett pedig megálmodója, szerkesztője, szerzője és kiadója is az egyszemélyes Néző Pont című folyóiratnak. „Bármerre is megyek, Debrecen utcáin valahogy mindig szemből kap a szél”

– *Maradt ki valami a felsorolásból?*

– Így is túl hosszú. Köszönöm. Ezek alkalom szülte dolgok.

– *Mit ért azon, hogy alkalom?*

– Az alkalom egyúttal lehetőség. Ma szinte mindenki azt vallja, hogy nem szeretné elmulasztani az alkalmat. De mire? Az alkalom csak az alkalmas embernek kínál lehetőséget. Mindenkinek fel kellene fedeznie, hogy mire alkalmas. És ha úgy érzi, hogy vannak hiányosságai: alakítsa önmagát, dolgozzon rajta, vagy keressen egy másik alkalmat. Talán nem tűnik elbizakodottságnak, de lassan kezdek rájönni, hogy minden alkalommal lehetőségem van formálni önmagamot és környezetemet. Itt lép be az alkalom mellé a felelősség. Önmagam és közösségem iránt is felelősséggel tartozom.

– *A rendszerváltozás környékén volt fiatal: szívesen kezdené újra ma, s lenne ismét huszonöt éves?*

– Nem lennék huszonöt éves. Sem harmincöt vagy negyvenöt. Nyár végén leszek ötvenöt éves, ez pontosan a nekem megfelelő életkor. Kerestem már eleget a helyemet ahhoz, hogy belássam: éppen jó helyen vagyok, jó időben. Rajtam is múlik, hogy a hely és az idő jó legyen. Nincs lehetőségünk visszamenni, sem előre, csupán eljátszhatunk a gondolattal, hogy mi lett volna, mit tehettem volna

valamit másképp. A szocializmus agóniája és a rendszerváltozás ideje volt a fiatláságom. A szocializmusban szocializálódtam, de belőle éppen azt tanultam meg, hogyan lehet egy fejbólintással is nemet mondani. Akkor a fekete és a fehér között számos árnyalat létezett, például a bólintásokban is, ma pedig roppant felkavar, amikor a fekete és a fehér helyett lassan a szivárványszínt teszik kötelezővé.

– *Ha mégis visszamehetne az időben, melyik korszak lenne az?*

– Aki az irodalomban egy kicsit is járatos, annak vonzó lehet a békeidők korszaka, a 19-20. század fordulója, a Nagy Háború előtti évek. Talán kíváncsi volnék arra, hogyan formálódott a Nyugat asztaltársasága, s megfigyeltem volna Krúdyt egy éjszakán, s persze Adyval is szerettem volna találkozni. De ne menjünk ennyire vissza. Ratkó Józseffel még találkozhattam egyetemistaként a lakásán, a szeretett Kiss Tamás utódjául fogadott, és találkozhattam volna a Nyugat harmadik nemzedékében a Tamás bácsival együtt indult Weöres Sándorral is. Akkor nem tudtam volna mit kezdeni vele, de a mai ismereteimmel visszamennék egy napra, hogy beszélgethessek Weöressel.

– *Természetes volt, hogy író, tanár, szerkesztő legyen?*

– Tizenkét éves koromban egy matematika órán mondtam az általános iskolai tanárnőmnek, amikor elégtelent kaptam az arányszámításból, hogy nekem úgysem lesz szükségem a matematikára, mert magyar és történelem szakos tanár, költő és újságíró szeretnék lenni. Magyar-francia szakos tanári diplomát szereztem a Kossuth-egyetemen, tanári diplomámmal újságíró lettem, közben tanítottam általános iskolában is, a diploma után két évvel, 1991-ben az első verseskötetem megjelent. Harminc éve párhuzamosan tanítok, írok cikkeket, jönnek ki köteteim, és a versek mellett irodalmi és művészeti tanulmányokat, esszéket, kritikákat, néha szépprózát is közlök. Ha megkérdezik tőlem, mi vagyok, jó ideje azt mondom, hogy irodalmár, mert ez magában foglalja az alkotó és az irodalomról való írást, de még az irodalom tanítását is.

– *Az új helyzeteket, az új feladatokat, kihívásokat általában kereste, vagy megtalálták?*

– Jellemzően nem én kerestem új feladatokat, de soha nem panaszkodhattam, hogy elkerültek volna. Nem volt életcélom a Hajdú-bihari Naplóhoz kerülni 1989-ben, de Bényei József, a főszerkesztő hívott. Amikor a Debreceni Krónika után francia nyelvet tanítottam, Tuza Tibor igazgató keresett meg a Fazekas általános iskolából, hogy tegyek rendbe magyarból (és emberileg is) egy nyolca-

dikos osztályt. Később Bakó Endre visszahívott a Napló kulturális rovatába, 2000 környékén viszont, már az átalakult vezetés alatt, tisztán láttam, hogy nem a nekem megfelelő feladatokat kapom, így elváltak útjaink. Ujváry Zoltán professzor mentorálásával kulturális antropológiából írtam meg doktori disszertáciomat, s közben már órákat adtam a tanítóképzőn, ahol 2002-ben a kommunikáció szak tanára lettem. Közben a Debrecen hetilapba írtam Tóth Dénes invitálására, majd Csontos János barátom hívott meg a Nagytás című országos hetilap rovat-vezetőjének. Manapság a Debreceni Református Hittudományi Egyetembe magyar tanszékét vezetem, mellette 2018 nyarától hetente írok a Magyar Hírlapba (irodalmi megközelítésű) publicisztikákat, verseim pedig belekerültek az *Ezer magyar haiku*, *A századelő költészete* vagy *Az év versei* antológiákba is.

– *Stabil, tartós projektje a Néző Pont című folyóirat.*

– Egyszerre álltam elő a Mediárium című tudományos folyóirat ötletével, melynek felelős szerkesztője vagyok, s kezdtem bele 2006-ban a Néző Pont írásába. Nem tudtam, hogy mire vállalkozom... Most már tudom, de nem bánom, noha egyszer biztosan el fog jönni a pillanat, amikor be kell fejeznem, és bele kell kezdenem valami új dologba. Amúgy minden év végén belekezek valami újba, jelképesen is arra törekszem, hogy a következő évben megvalósítandó terveimet már az előző év végén megkezdjem. 2006-ban egy olyan döntéshelyzet előtt álltam, hogy fel kellett mérnem: el akarom-e tékoználni az életemet, vagy szeretnék méltó lenni a feladathoz, amit születésemmel együtt kaptam. A méltóság mellett döntöttem, a tékozlás örömét a játékban akartam fölfedezni. Ettől a pillanattól kezdve egyre nagyobb szerepet kap az életemben a játék. Mert mindig a halál ellen játszunk. Játsszom a verseimben, de még a tanításban is, és természetesen játszom a Néző Pont projekttel. Noha az első ötven kötetet szinte egyedül írtam, közben sokakat bevontam ebbe a játékba. Egyedül nem jó sokáig játszani.

– *Ha a szerző, a szerkesztő önszántan és ingyen dolgozik is, attól a kiadásnak még vannak költségei.*

– A folyóirat előfizetői rendszerben érhető el, illetve a könyvtárakban, valamint utólag az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Adatbázisában olvasható a neten. Az előfizetői díjak fedezik a nyomda- és postaköltséget, a tisztelet- és ajándékpéldányok költségeinek egy részét az különböző felajánlások, támogatások, de évente legalább két-háromszázezer forintot én teszek hozzá az egyéb munkáimért kapott bevételekből.

– *Termékeny szerző, hiszen a 100. számához közeledő folyóirat mellett jelentek meg kötetei is, több mint ötven könyve van. Ilyen jól gazdálkodik az idővel, vagy a napjai több mint 24 órásak?*

– Alvásigényem 5-6 óra, de kéthetente egy 8-10 órás pihenést, illetve néha egy-egy nap semmittevést be kell iktatnom. Csak akkor érzem, hogy dolgozom, ha számomra kellemetlen munkákat kell végeznem (beszámolót írni, adminisztrálni, hivatalos ügyeket intézni). Maga a tanítás, az írás számomra nem munka. Ha olvasok, kiállításra, koncertre vagy moziba megyek, kikapcsolódom, de egyúttal dolgozok is. Amikor menekülök a munka elől, verset írok. Pihenni gyakran úgy szoktam, hogy egyik tevékenységből átváltok a másikba, közbeiktatva egy kis biciklizést is. Csak így tudok a napi 24 órából 32 órát kihozni...

– *Most mivel foglalkozik éppen?*

– Több verseskötetnyi anyagon dolgozom, közben írok egy irodalomtudományi könyvet az alkotói attitűdökről; publicisztikai válogatásköteteket készítek, a Néző Pont folyamatos munkát jelent, készülök az óráimra, s a fölkészülésekből hol egy cikk, hol egy tanulmány születik. De nagy adósságom, hogy egy már több mint hét éve elkezdett regényemet befejezzem, vagy újraírjam.

– *Nem Debrecenben született, mégis ez a város lett a hazája. Mi köti ide?*

– Itt élnek a lányaim, itt élek a párommal, itt dolgozom, megszoktam, hogy bármerre is megyek, Debrecen utcáin valahogy mindig szemből kap a szél. Nem tudom, hogy Debrecen befogadott-e, én jól érzem itt magam. Azt viszont tudom, hogy az Alföld folyóirat nem fogadott be, ami nem baj, mert nekem van saját fórumom, de nem értem, hogyan lehet ennyire nem debreceni egy debreceni folyóirat, mint ahogy a Modern művészeti koncepcióját sem értem.

– *Ha már említette: létezik sajátos debreceni irodalom vagy képzőművészet?*

– Hiszek Móricznak: a sajátosan debreceni egyúttal sajátosan magyar. Bolond ország beteg szívének nevezte Budapestet, ellenben Debrecennel, ahol az egészség is ragályos. Azt írta, hogy ha valaha is újra kellene teremteni a magyarságot, a gyökerek Debrecenben fogannak. Engem a liberalizmus ugyanúgy riaszt, mint a szocializmus. Debrecen a szabadság őrvárosa, nem a liberális kirekesztése. A város által fenntartott folyóirat és művészeti intézmény hogyan rekesztheti ki a debreceni irodalmat és képzőművészetet, mondván: a provincializmus helyett az egyetemességet célozza meg? A Római Magyar Akadémia szellemiségével fölvér-

tezett új kulturális városvezetéstől azt is várom, hogy Debrecen fény legyen, ne csak árnyék. Engem Debrecenből minden érdekel, ami a szabadságról szól. Lyka Károly a két világháború között írta Debrecen képzőművészetéről, hogy a grafikában áll az ország első helyén. Ne csodálkozzunk rajta: a Református Kollégiumban van a magyar grafika bölcsője. A Grafikusok Ajtósi Dürer Egyesülete Tamus István vezetésével a mai napig ezt a nívót gazdagítja. Miért nincs kiállításuk a Modemben? De ha a debreceni képzőművészet fő erényeként a grafikát említettem, az irodalomról még nem szóltam. A debreceni irodalom egyszerre a konzervatív érték és a tiltakozás leképeződése, önmagában is izgalmas vita, amelyből a lokalitás és globalitás harcát sem lehet kifejezteni.

– *A kultúra és a művészet mellett mire jut még ideje, energiája? Mi fér még bele Vitéz Ferenc életébe?*

– Az energiám a hitemből és a munkámból származik. Nem volna energiám, ha nem hinnék Istenben és abban, amit csinálok. Az ördögi körből így lesz isteni kör: ha hiszel, nem fogsz csalódni. 50 éves koromig hetente háromszor negyedmaratont futottam, évente 8-9 ezer kilométert bicikliztem. Most már nem futok, de sem jogosítványom, sem bérletem nincsen, mindenhová gyalog vagy kerékpárral megyek.

– *S ha fél év múlva összefutunk, mit fog mondani, mi foglalkoztatja éppen?*

– Akkor az egyetemen már új félév fog kezdődni, bár nem tudni, milyen formában, de biztos vagyok benne, hogy a még éppen el nem végzett feladatok fognak foglalkoztatni. Pedig törekszem rá, hogy egyre kevesebb legyen belőlük. S az „élettervem” az, legalább is szimbolikusan – ha lehet „élettervnek” tekinteni ezt –, hogy minél többet tudjak kerékpározni úgy, hogy „párban” legyek, és ne törjék össze a „kerékben a küllő”...

Verses Toronyapló

Meghatottak a fenti méltatások és beszélgetések. De föllebbent a hiúság fátyla is – mögé láttam: ezt még meg nem érdemeltem, nem engem illet az érdem, hanem a Kegyelmet, mely néha engem is betölt.

És a gesztusok válaszokra készítettek – itt most verses formában. 2020. július 14-i toronyapló bejegyzésem ezért néhány „válaszvers”, mely talán az „alanyok” közötti kapcsolatokra is fényt vetíthetnek.

(Faggyas Sándor történész, szerkesztő újságíró nemcsak interjút készített velem a *Magyar Hírlap*ban, de az Ő ajánlására vagyok két éve a lap állandó publicistája, s az általa szerkesztett, eddig három kötetes *Protestáns hősök* művelődéstörténeti enciklopédia számára is igen sok portét készítettem el. Meglepett egy versével is – ez ebben a folyóirat-kötetben olvasható, s alábbi „válaszversem” erre reflektál.)

HŐSÖK ÉS UTAK

Faggyas Sándornak

A hősök útját követve mindig
rábukkansz a csöndes buktatókra,
nem láthatatlan gödörre, kőre –
de az éhesekre és mohókra.

A hősök árnyékába lépve ők
tüntetik föl magukat a hősnek,
s a leölt vad bőréből kibújva,
míg alszol, majd téged is legyőznek.

Az *éberséget* tanultad pedig,
a hősök csöndes útját bejárva,
de vak dióként lehettél Babits
bűvös dióbörtönébe zárva...

A hősöknek nincsen epilógjuk,
három ponttal zárul az életük.
Aranyló gyilkos Napba nézel – és
fölcsillan ott a Hold, a kékezüst.

Lomha, és puhán bársony a bőre,
míg az új életteddel megtelik.
S nem kell vigyáznod reá örökké...
– csak mindig a holnap reggelig.

(Szénási Miklós verseit, szépprózai tárcáit rendszeresen közlik a folyóiratok, ám a könyvespolcomról most két korai kötetét, az 1994-es *Növésben vagyok* s az 1995-ös *Faustus tanársegéd úr* c. könyveit vettem le.)

MÁR NAGY VAGYOK

Szénási Miklósnak

Növésemet már kinőttem – nagy vagyok.
Körbevesznek ismeretlen anyagok.
Fél évszázad elröpült – s az átkelés
az éjszakán: folyamatos feledés.

Látogatnak sose látott szellemek,
tő vagyok, de azt akarják: hegy legyenek.
Faust doktor segédje, ha voltam én,
emlékeim fölsebezte most a fény.

Monológod párbeszéddé alakult,
míg a sok szó itt is, ott is lánggra gyúlt.
Ismeretlen anyagokban lépkedek,
nem tudva, hogy mikor vagyok ékezet.

Növésemet alvás előtt csodáltam,
s benne voltam én a saját csodámban;
készültem, hogy „megfelelő időben”... –
de az Idő mindig eltűnt előlem.

Éltem én egy lakhatatlan szigeten,
rajta ültem láthatatlan kincseken –
s ha éppen azt kéred, ami nincs nekem:
kárpótlásként majd a szívem kiveszem.

Én lehetek az utolsó királyod...
Rettenetes éhvel szemem kívádjod,
babonásan forgolódsz a szem helyén:
remény helyett hol foganhat költemény?

Ismeretlen anyagokat rendezek
szerbe-sorba, hogy megint csak tó legyek.
Növésemet már kinőttem – nagy vagyok;
mégis magas előttem a létrafok.

*(Kedves Miki, te is, én is mondhatod,
hogy a létra és a fok is én vagyok...
De amikor ránk lelnek az anygálok,
kitöri a vállunkat a létrafok
[à la Jákób].)*

(Az alábbi vers látszólag eltér a bevezetőben megjelölt kontextustól, „címzettje” ugyanis nem írt a *Néző • Pont*-ról, viszont méltatott a debreceni kistemplomi nőszövetségi klub író-olvasó találkozásán. – De Szikszainé Nagy Irma tanárnővel a kapcsolat ennél jóval korábbi.

Az 1980-as évek második felében voltam a debreceni KLTE magyar-francia szakos hallgatója, a stúdiumaink között pedig a *Stilisztika* tárgy is szerepelt. A Tanárnő szigorú volt és következetes, sok kötelező olvasmányt rótt ki számunkra, s a zárthelyi dolgozat a véletlenszerűen választott „kötelezők” egyikét volt hivatott bemutatni. A tanulmányt nem olvastam – s ez bűn volt. Azonban két oldalt írtam róla, a cím alapján képzelve el, mi lehetett a tanulmányban. – Jelest kaptam. A Tanárnő tökéletesen tisztában volt vele, hogy nem készültem föl. De két oldalt írni egy nem olvasott tanulmányról? – Jó pedagógusként közölte velem, hogy tudja.

Francia szakos tanáraink mellett neki köszönhetem, hogy a kreativitást én is értékelem a hallgatóimban. Előbb-utóbb úgyis elolvassa azt, amire szüksége van, és megjegyzi. A kötelező olvasmány pedig a felejtés „emléke” lesz. És Szikszainé tanárnő tanította meg nekem, hogy ne legyek büszke arra, amit nem tudok, illetve legyen felelősségem az iránt, hogy amit megtanultam, azt adjam is tovább. Nem feltétlenül szó szerint, de stílusosan.

Az *Édes Anyanyelvünk* c. folyóirat 2019. júniusi száma közölt interjút az akkor 75 éves Szikszainé Nagy Irmával. Véletlen talán, hogy épp a következő születésnapján készült el a *Stílus* című, neki ajánlott versem?)

STÍLUS

Szikszaíné Nagy Irmának

Szüntelen formálja magát a szó,
a szóban az Isten – és valami
égi rendbe torkollik a stílus.

A tengerben fürdesz, és a sóban
ott a Rhone ragyog, a Po és Róma
folyója, s az asszuáni Nílus.

A tenger olykor jósolhatatlan;
a hajóst a csillagok segítik,
mint a költőt a jelzők és ígék.

S míg a versét igazgatja folyton:
gondos szőlősgazdaként föld alá
bujtat egy szép bort ígérő venyigét.

(2020. július 3.)

Papp András író több mint húsz éve publikál rendszeresen, antológia- és folyóirat-megjelenései mellett három önálló kötete is van (*A feledés egyenletes növekedése* 1994; *Te beszálpsz a bárkába* 1997; *A suttogó* 2004). *Kazamaták* címmel Térey Jánossal közösen írt drámát (Gothár Péter rendezte a Katona József Színházban, s 2006-ban megkapták érte a Színikritikusok Díját); *Excelsior* címmel pedig operalibrettót írt – ezt az Operaházzal közösen mutatták be a 2011-es Budapesti Tavasz Fesztiválon. A hajdúszoboszlói *Szókimondó* című folyóirat főszerkesztője – abban méltatta a *Néző • Pont* 100. kötetét, illetve rendszeresen helyet ad más munkáimról szóló ismertetéseknek is, közli verseimet. *A suttogóhoz* (pontosabban: a könyv apropóján) írt verscsokrom megjelent a *Szókimondó* tavaly decemberi számában, közte a *Post factum* asszociatív-gondolati töredékciklussal. S mivel töredékekről van szó, bármikor átrendezhető vagy kiegészíthető a sor, így történt ez most is, az alábbi pótlással.

POST FACTUM – KIEGÉSZÍTÉS

Papp András jegyzeteinek margójára

(...)
opera mundi
a modus operandi
„profilozva” az édent és
a bűnt is hogy miben áll a
Nagy Mű és mi volt az Isten
dolga a készítésben hogy
az óta
soha ne tudjuk „megfelejtetni” a vétkünk
s mert szerettük volna meg nem történtté
tenni az általunk kitalált szavakat
csak egyre nő bennünk
a félelem és egyszer
fölemészt majd
az éhünk
(...)

(2020)

TÖRDELT
FÉNY;

ABLAK A
VÉGTELENRE

RÁCZ IMRE
FESTMÉNYEI

TARTALOM

Grafikusok közt (<i>Tamus Istvánnak – a GADE 20 évére</i>)	357
--	-----

KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK

A 20 éves GADE „nulladik” kiállítása; Brassi művészeti díjasok; Kubinyi Krisztina kiállítása; „Beragyogja a napom” – Both Teodóra festményéhez; Kirakattárlatok; Trianon-anzix: Sárkány Győző tárlata és albuma; A Déri Múzeum virtuális Trianon-kiállítása; Tarpai Álom: Gonda Zoltán pannója; „Elő a bakelittel” – Szabó András munkái	358
--	-----

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

Macuo Baso-fordítások (<i>Pinczés István stílusgyakorlataival és Vitéz Ferenc „in honorem”-haikuival</i>)	369
„A misztikus világkép műfaja: a haiku”	374
Újkerti (online) költészet napi haikuk	375
VITÉZ KATA versei	378
HOMOVICS PANNA írásai	380
BICSÁR VENDEL versei	386
FAGGYAS SÁNDOR: Post scriptum	388
PÁVA SZILÁRD versei	389
DETRICH JÁNOS: Elaggott társadalmak – korosztályok háborúja	394
A Keresztyén Értékkultúra aktuális üzenetei (<i>Gaál Botond új könyvéről</i>)	400
Folyóiratszemle <i>Agria; Kisgrafika; Zempléni Múza; Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle; Táncművészet</i>	402
A Krúdy-kutatás lokális erővonalai	406
Ajánlott versek (<i>Karádi Zsoltnak, Kenyeres Zoltánnak, Gerliczki Andrásnak, Józsa János Nagy László-illusztrációjához, Mercs Istvánnak</i>)	410
Deák Ferenc (1935–2013) könyvtervező-grafikusművész emlékezete	414
A Küzdelemmé nemesülő Szépség (<i>A Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep „56+” idénye és virtuális kiállítása</i>)	418
Színek és évek (<i>Keresztes Zsuzsa új kiállítása</i>)	426
Magritte és Báger	432
Olvasat Dsidával	437
Trianon 100 – Erdélyi Márta műsora	442

REFLEXIÓK

Faggyas Sándor interjúja	445
Papp András méltatása	448
Szénási Miklós interjúja	450
Verses Toronynapló (<i>Faggyas Sándornak, Szénási Mikósnak, Szikszainé Nagy Irmának és Papp Andrásnak ajánlott versekkel</i>)	454